

T.C.
KONYA NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TARİH EĞİTİMİ BİLİM DALI

BOZKIR KAZASINDA MODERN EĞİTİM KURUMLARI VE
EĞİTİM ÖĞRETİM FAALİYETLERİ (1876-1938)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ

HAZIRLAYAN
Hatice TAŞBAŞ
15308021005

KONYA 2019

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
--	--	---

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice TAŞBAŞ
	Numarası	15308021005
	Ana Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi
	Bilim Dalı	Tarih Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Bozkır Kazasında Modern Eğitim Kurumları ve Eğitim Öğretim Faaliyetleri (1876-1938)

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

14 / 10 / 2019

Öğrencinin
Hatice TAŞBAŞ

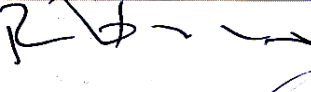

YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL FORMU

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
--	---	---

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice TAŞBAŞ
	Numarası	15308021005
	Ana Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi
	Bilim Dalı	Tarih Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ
	Tezin Adı	Bozkır Kazasında Modern Eğitim Kurumları ve Eğitim Öğretim Faaliyetleri (1876-1938)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Bozkır Kazasında Modern Eğitim Kurumları ve Eğitim Öğretim Faaliyetleri (1876-1938) başlıklı bu çalışma 02/10/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oyların çoğunluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı Adı Soyadı	İmza
Danışman	Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Ramazan TOSUN	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ARIKAN	

ÖNSÖZ

Konya vilayetinin Konya sancağına bağlı olan Bozkır kazası, İç Anadolu'nun güneyinde ve Toros Dağları'nın kuzeyinde yer alan oldukça geniş bir bölgedir. Bulunduğu coğrafyanın şartları göz önüne alınırsa yeryüzü şekilleri bölgede ticaret ve sanayiye çok fazla elverişli değildir. Bu nedenle kazanın insanları genellikle mektep medrese öğrenimini tercih ederek devlet kadrolarına atanmayla iş imkânlarına sahip olmuşlardır. Hal böyle iken Bozkır kazasının eğitim öğretim hakkında tafsilatlı bir araştırma yapılmaması bizi bu alana yöneltmiştir.

“*Bozkır Kazasında Modern Eğitim Kurumları ve Eğitim Öğretim Faaliyetleri (1876-1938)*” adlı çalışmamız da; I. Meşrutiyet Dönemi'nden Cumhuriyet'e kadar geçen dönemde Bozkır kazasında Osmanlı Devleti klasik eğitim kurumlarından sıbyan mektepleri ve medreseleri, modern eğitim kurumlarından usul-i cedid tarzı ibtidai mektepleri ve ilköğretim derecesindeki Bozkır Rum Okulu, ortaöğretim kurumlarından rüştiye ve idadi mektepleri incelenerek öğrenci ve öğretmenlerinin istatistiki verilerine ulaşılmıştır. Öğretmenlerin doğum künyeleri, eğitim bilgileri, medeni hal ve çocuklarının olup olmadığı, hizmet ettikleri okullar ve gelir düzeyine ilişkin bilgiler elde edilmiştir. 1925-1928 yılları arasında Bozkır kazası ve köylerindeki ilköğretim okullarının isimleri ve öğretmenleri hakkında detaylı araştırma yapılmıştır.

Yüksek lisans tezi çalışmamda bana desteğini veren değerli danışmanım Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ'ye çok teşekkür ederim. Ayrıca Dr. Kerim SARIÇELİK, Konya İzzet Bey Koyunoğlu Müzesi ve Kütüphanesi çalışanlarına ve çok sevgili dostum Ashıhan ACAR BİLGİÇLİ, Hasan Çağrı BEDİRHAN ve aileme şükranlarımı sunarım.

KONYA 2019

HATİCE TAŞBAŞ

		T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü			
Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice TAŞBAŞ			
	Numarası	15308021005			
	Ana Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi			
	Bilim Dalı	Tarih Eğitimi			
	Programı	Tezli Yüksek Lisans			
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ			
	Tezin Adı	Bozkır Kazasında Modern Eğitim Kurumları ve Eğitim Öğretim Faaliyetleri (1876-1938)			

ÖZET

Konya vilayetine bağlı olan Bozkır kazasının 1876-1938 yılları arasında modern eğitim kurumlarını kapsayan bu çalışmamızda, Bozkır'da ki ilkokul, ortaokul ve gayr-i Müslim okullarının isimleri, öğrenci- öğretmen künyeleri ile velilerin bilgilerine ulaşılmıştır. Bozkır kaza merkezi ve köylerinde genellikle, eğitim veren okulların var olduğu tespit edilmiştir. Bu okullardan, 18 tane ilk mektebin isimlerine ulaşılmıştır. Bazı karyelerin okulları birleştirilip tek okul halinde eğitim vermiş olduğu görülmektedir.

Bozkır eğitim kurumlarının verilerini elde etmek için Konya Maarif Arşivi defterleri, Konya Vilayet Salnameleri ve Osmanlı Maarif Salnameleri incelenmiş olup klasik dönem eğitim kurumlarından sıbyan mektepleri ve medreselerinin, modern eğitim kurumlarından usul-u cedid tarzı okulların, ortaöğretim düzeyindeki rüştiye- idadi mekteplerinin ve Rum okulunun istatistiki verilerine ulaşılmıştır.

XIX. ve XX. yy. ilk çeyreğini kapsayan dönemde, Türk eğitim sistemi Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti baz alınarak araştırılmış ve dönemlerin eğitim öğretim farklılıkları ortaya konulmuştur. Eğitime önem verilmiş ve devlet adamları tarafından eğitim alanında ortaya çıkan yeniliklere ayak uydurulmaya çalışılmıştır. Bozkır kazasında daimî olarak eğitim hizmeti verilmiştir. Bölge halkı, elverişsiz coğrafi koşullar yüzünden ekonomik sıkıntı içine girmiştir. Bu yüzden Bozkır insanları, eğitime yönelmiştir. Konya'nın yerli devlet memurlarının geneline bakıldığında, öğretmen ve diğer memuriyet statüsünde Bozkırlılar oldukça fazla yer kaplamaktadır. Günümüzde de bu durum halen devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bozkır kazası, İbtidai, Rüştiye, İlk Mektep, Konya.

 T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü		 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice TAŞBAŞ
	Numarası	15308021005
	Ana Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi
	Bilim Dalı	Tarih Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ
	Tezin İngilizce Adı	Modern Educational Institutions and Educational Activities in the Tawn of Bozkır (1876-1938)

SUMMARY

In this study, which includes modern educational institutions of the Bozkır town in Konya province between the years 1876-1938, the names of primary, secondary and non-Muslim schools in Bozkır, student-teacher tags and parents' information were obtained. It is determined that there are generally schools providing education in Bozkır town center and villages. The names of 18 first schools were reached from these schools. It is seen that the schools of some villages have been united and provided education as a single school.

In order to obtain the data of the Bozkır educational institutions, the Konya Educational Archive records, Konya Province “Salnamas” and the Ottoman Educational “Salnamas” were examined. The statistical data of the primary schools and madrasahs of the classical period, the schools of modern period institutions, the secondary schools and the Greek schools were obtained.

In the period of the 19th century with the first quarter of the 20th century, the Ottoman Empire and the Republic of Turkey periods of the Turkish education system was given on the educational differences of the periods were revealed. Education was given importance and efforts were made to keep up with the innovations emerging in the field of education by statesmen. Permanent training has been provided in Bozkır. The inhabitants of the region have suffered from economic difficulties due to unfavorable geographical conditions. That is why the people of Bozkır have turned to education. When the local civil servants of Konya are considered in general, people of Bozkır occupy a lot of space in either the teacher jobs or other civil servants level. This situation still continues today.

Key Words: Bozkır, İbtidai, Rüşiye, Primary School, Konya.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL FORMU.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
SUMMARY.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1
1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	1
2. Araştırmanın Yöntem ve Muhtevası.....	1
3. Araştırmanın Kaynakları	1
3.1. Konya Maarif Arşivi.....	1
3.2. Konya Vilayet Salnameleri.....	2
3.3. Osmanlı Maarif Salnameleri.....	2
4. Araştırma Bölgesinin Coğrafi, Tarihi, Demografik Tanıtımı.....	2
BİRİNCİ BÖLÜM.....	10
OSMANLI DEVLETİ'NDE EĞİTİM-ÖĞRETİM DURUMUNA GENEL BİR	
BAKIŞ.....	10
I. KLASİK DÖNEM EĞİTİM KURUMLARI.....	10
A. Sıbyan Mektepleri.....	10
B. Medreseler.....	14
II. MODERN EĞİTİM KURUMLARI.....	20

A. İlköğretimde Yaşanan Yenilikler.....	20
1. Sıbyan Mekteplerinin Islahı.....	20
a. İbtidai Mektepleri.....	22
B. Ortaöğretim Kurumları.....	28
1. Rüştüye Mektepleri.....	28
2. İdadi Mektepleri.....	32
C. Gayr-i Müslimlere Ait Eğitim Kurumları.....	36
1. Rum Okulları.....	36
2. Ermeni Okulları.....	37
İKİNCİ BÖLÜM.....	39
MODERNLEŞME DÖNEMİNDE BOZKIR KAZASINDA	
EĞİTİM – ÖĞRETİM (1876-1918)	39
I. MEŞRUTİYET ÖNCESİ BOZKIR KAZASINDA EĞİTİM ÖĞRETİM DURUMUNA	
KISA BİR BAKIŞ.....	39
A. Sıbyan Mektepleri.....	39
B. Medreseler.....	41
II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ BOZKIR KAZASINDA EĞİTİM-ÖĞRETİM	
DURUMU.....	43
A. İlköğretim Kurumları	43
1. İbtidai Mektepleri (Müslimler için)	43
2. Bozkır Rum Mektebi.....	45
B. Ortaöğretim Kurumları.....	46
1. Bozkır Rüştüye Mektebi.....	46
2. Bozkırlıların ve Bozkır Rüştüye Mektebi Öğrencilerinin İdadi Eğitimi (Karaman İdadisi).....	52

III. BÖLÜM.....	54
ATATÜRK DÖNEMİNDE BOZKIR KAZASINDA EĞİTİM ve ÖĞRETİM (1920-1938)	54
I. MİLLÎ MÜCADELE ve CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA EĞİTİM-ÖĞRETİM DURUMUNA GENEL BİR BAKIŞ.....	54
A. Yeni Türk Devleti'nin Eğitim Anlayışı	54
1. 1921 Türk Maarif Kongresi ve Türk Aydınlarının Eğitim Tartışmaları	56
2. 1923 Yılı ve Sonrası Heyet-i İlmiye Toplantıları	58
3. 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu	59
4. Millet Mekteplerinin Açılması ve Konya'nın Millet Mekteplerinde Yeri ve Önemi	59
II. MİLLÎ MÜCADELE ve CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA BOZKIR KAZASINDA EĞİTİM-ÖĞRETİM.....	60
A. İlköğretim Kurumları.....	60
1. İlk Mektepler.....	60
a. Bozkır Merkez Erkek Mektebi/ Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi.....	60
b. Bozkır Merkez Kız Mektebi.....	64
c. Bozkır Babuçcun (Babuçcu) Karyesi Mektebi.....	65
d. Ahurlu ma'a Karacakuyu Karyesi Mektebi.....	66
e. (Siristad) Taşbaşı Saraycığı Karyesi Mektebi.....	67
f. Sobran Karyesi Mektebi.....	68
g. Sorkun Karyesi Mektebi.....	68
h. Meyre Gündüğün Karyesi Mektebi.....	69
ı. Tepelüce Karyesi Mektebi.....	69

i. Ayvaluca Karyesi Mektebi.....	69
j. Karacaardıçlar Karyesi Mektebi.....	70
k. Avdan Karyesi Mektebi.....	70
l. Çat Karyesi Mektebi.....	71
m. Kayapınar Karyesi Mektebi.....	72
n. Soğucak Karyesi Mektebi.....	72
o. Büyük Hisarlık Karyesi Mektebi.....	72
ö. Akçapınar Karyesi Mektebi.....	73
p. Bozkır Pınarcık Mektebi	73
2. İlk Mektep Öğretmenleri Hakkında Bazı Değerlendirmeler.....	73
SONUÇ.....	81
BİBLİYOGRAFYA.....	85
EKLER.....	91
FOTOĞRAFLAR.....	101

KISALTMALAR

a. g. e.: Adı geçen eser.

a. g. m.: Adı geçen makale.

a. g. md.: Adı geçen madde.

a.g.t. Adı geçen tez.

C. Cilt.

DİA: Diyanet İslam Ansiklopedisi.

DSCN: Dosya Sicil No.

Edt.: Editör.

FÜSBD: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.

H.: Hicri.

KMA: Konya Maarif Arşivi.

KVS: Konya Vilayet Salnamesi.

M.: Miladi.

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

s. Sayfa.

S. Sayı.

SUTAD: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi.

SÜSBE: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

OMS: Osmanlı Maarif Salnamesi.

R.: Rumi.

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TTK.: Türk Tarih Kurumu.

Yay.: yayınevi.

yy. Yüzyıl.

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Bozkır kazasının 1868-1904/05 yılları arasında ki nüfusu.....	s.7
Tablo 2: 1904 yılında tüm ibtidai mekteplerinin ders programları.....	s. 24
Tablo 3: Bozkır kazası sıbyan mektepleri ve öğrencilerin cinsiyetlerine göre istatistiği....	s. 39
Tablo 4: Bozkır kazası medrese ve öğrenci istatistiği.....	s. 41
Tablo 5: M. 1901- (H. 1319) –M. 1903- (H.1321) yıllarında Bozkır kazasında bulunan medreseler ve buralarda görev yapan öğretmen ve öğrenci sayıları.....	s. 42
Tablo 6: Bozkır kazasında ve Belviran nahiyesinde İslam ve gayr-i Müslim usul-i cedid ve usul-i kadim mekteplerinin olarak istatistiği.....	s. 43
Tablo 7: Bozkır Rum Mektebi'nin Genel Durumu.....	s.45
Tablo 8: Bozkır Rüştîye Mektebi ve öğrencilerinin istatistiği.....	s.46
Tablo 9: Bozkır Rüştîye öğretmenleri.....	s. 49
Tablo 10: Konya Rüştîye öğretmenleri.....	s. 50
Tablo 11: Bozkırlı ve Bozkır Rüştîye Mektebi öğrencilerinin Karaman İdadi Mektebi'ndeki kayıt defteri.....	s. 52
Tablo 12: İstanbul'da ekmek fiyatının yıllara indeksli okka/ kuruş cinsinden seyri.....	s. 74
Tablo 13: 1914-1919 yıllarında Osmanlı Devleti'nde gıda ve diğer ihtiyaçlarının okka (kıyye)/kuruş cinsinden fiyatlarının seyri.....	s. 75

GİRİŞ

1.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı: 1876-1938 yıllarını kapsayan Bozkır kazasının resmi ve hususi eğitim kurumlarını, bu kurumların yapısını inceleyerek öğrenci ve öğretmen ilişkileri ile bölgenin sosyal ve kültürel alanda yapısını ortaya çıkarmaktır. Bölgenin eğitim tarihi hakkında bugüne kadar tafsilatlı bir çalışma yapılmamıştır. Özellikle Millî Mücadele ve Cumhuriyet Dönemlerinin eğitim ve öğretimi hakkında önemli bilgiler elde edilmiş olup dönemin eğitim sistemine dair katkıları olacağına inanmaktayız.

2.Araştırmanın Yöntem ve Muhtevası

1876-1938 yılları arasında Bozkır eğitim-öğretimi hakkında belge ve bilgileri; Konya Maarif Arşivi, Konya Vilayeti Salnamesi, Osmanlı Maarif Salnamesi, Osmanlı Nüfus İstatistiklerinden tespit edilmiştir. Belgelerin transkripsiyonu yapıp kronoloji sıralamasına göre düzenlenip plan oluşturulmuştur.

Araştırmamız, 1876 I. Meşrutiyet'in ilanı ile 1938 yılları arasını “yeni Türk Devleti'nin kurulması ve Cumhuriyet'in ilanından sonra geçen 15 yıllık süreyi” kapsamaktadır. Geleneksel eğitim tarzının dışında modern çağa uyacak araç ve gereçlerle yeni eğitim sistemine geçilmiştir. İlköğretimin zorunlu hale getirildiği, eğitim ile ilgili kanunların çıkarıldığı dönem; Cumhuriyet Dönemi eğitim teşkilatı ve sistemine ön hazırlığı oluşturmuştur. Millî Mücadele ve arkasından gelen Cumhuriyet Dönemi'nde var olma mücadelesi veren bir milletin, yeni devletin eğitimi, teknolojisi, ticarisi ve kültürel alanda her aşamada yeni oluşumlara katıldığını görmekteyiz. Bu oluşumları özelleştirerek Bozkır kazası ile sınırlandırdık.

3.Araştırmanın Kaynakları

Araştırmamızın ana kaynakları: Konya Maarif Arşivi Belgeleri, Konya Vilayet Salnameleri, Osmanlı Maarif Salnameleri ve Osmanlı İstatistikleri belgeleridir. Bunların dışında çeşitli kitap, makaleler ve sempozyum bildirilerinden yararlanılmıştır.

3.1 Konya Maarif Arşivi

Konya Yazma Eserler Kütüphanesinde bulunan 98 klasörden oluşan Konya Maarif Arşivi Belgelerinden Bozkır kazası eğitimi ile ilgili olanlar tespit edilmiştir. Bunlar Muallim Kayıt Defterleri, Talebe Künye Defterleri, Rüştüyelerin İmtihan Cetvelleridir. Osmanlı Devleti

ve Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında ki okulların imtihan cetvelleri, ruhsatname kayıtları, künye bilgileri, öğretmen sicil kayıtları Konya Bölge Yazma Eserler Müdürlüğü Kütüphanesi'ne, Konya Maarif Arşivi'nden dijital ortama aktarılmıştır. Konya Bölge Yazma Eserler Müdürlüğü Kütüphanesi'nden önce defterler İsmet Paşa İlköğretim Okulu'nun bodrumunda saklanmıştır. Konya Bölge Yazma Eserler Müdürü Bekir Şahin'in çabalarıyla Konya Bölge Yazma Eserler Müdürlüğü Kütüphanesi'ne alınmıştır.

3.2. Konya Vilayet Salnameleri

Konya Vilayet Salnameleri, toplamda 30 tane defterden ibaret olup 1868 (H. 1285)-1914 (H. 1332) yıllarını kapsamaktadır. İslam Araştırmalar Merkezi'nden elde edilmiş olup transkripsiyonu yapılmış ve tasnif edilmiştir. Bozkır kazası ile ilgili verilere ulaşılmıştır. Konya Büyükşehir Belediyesi, Konya Vilayet Salnamelerini toplayıp, yeni alfabeye çevirme görevini araştırmacı Mehmet Eminoğlu ve Koyunoğlu Müze ve Kütüphanesi yetkililerine vermişti. Birer yıllık olan bu salnamelerin ilki H. 1285 (M. 1868/1869) yılında ve sonuncusu da H. 1332 (M. 1913/1914) tarihinde yazılmıştır.

3.3. Osmanlı Maarif Salnameleri

M. 1899- 1900- 1901- 1902- 1904 (H. 1316/1317/1318/1319/1321) yıllarını kapsayan Osmanlı Devleti'nin eğitimi hakkında bilgileri veren Maarif Salnameleri 5 yayından oluşmaktadır. Maarif Salnameleri, XIX. ve XX. yy. kapsayan zamanda var olan okulların öğretmen-öğrenci sayıları ile eğitim kadrosundaki yöneticileri gibi istatistiki bulgular vardır. Bu salnamelerden Bozkır medreseleri, rüştiye ve gayr-i Müslim Rum okulu hakkında bilgiler edinilmiştir.

4. Araştırma Bölgesinin Coğrafi, Tarihi, Demografik Tanıtımı

Bozkır kazası, İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan Konya vilayetine bağlı bir kazadır. Konya'nın güneydoğusunda, Toros Dağları'nın kuzeyinde bulunmaktadır. Antik Çağ'da İsaura ve Leontopolis¹ olarak isimlendirilen bölgenin önemli akarsuyu olan Çarşamba Çayı, Göksu Nehri'nin kaynağıdır ve rakımı 1500-2890 m arasındadır². İsaura'nın coğrafi sınırları Konya'nın güneyindeki Bozkır, Taşkent ve Hadim kazalarıdır³.

¹ŞAFAKÇI, Hamit, "Tarihi Süreçte Bir Yerleşim Yerinin İsimleri: Konya – Bozkır Örneği", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.12, 2014, s. 341.

²TOSUN, Bekir, *Tarihte Bozkır ve Çevresi Taşbaşı*, İstanbul 2003, s. 2.

³BAHAR, Hasan, "İsauria Bölgesi Tarihi" *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Doktora Tezi, Konya 1991, s.3.- İŞİK, İlker, "Bozkır ve Çevresindeki Hristiyanlık Faaliyetleri", *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s. 97.

Bozkır, konum itibarı ile kuzey-güney yönünde uzanan Konya Ovası ile Akdeniz; doğu-batı yönünde Kayseri-Çukurova-Ereğli-Karaman-Konya Ovası-Göller Bölgesi- Batı Anadolu-Ege Denizi arasında ki yatay yolun üzerindedir⁴.

Antik dönemde Bozkır ve çevresinde kullanılan göç yolları; kışın Hadim-Bozkır tarafı Batı Anadolu'yu tercih ederken, Ermenek ise güneyde Antalya-Mersin çevresine yönelmektedirler. Batıda en çok kullanılan yol Hocaköy (Üçpınar), Bozkır, Seydişehir, Beyşehir, Dinar hattıdır. Bu güzergâhın kullanıldığını gösteren höyükler vardır. Bağbaşı 'Taşbaşı' (Yeniköy) Baraj Höyüğü, Sarıoğlan, Akçapınar, Sazlı, Harmanpınar, Kayacık, Yalılıhöyük, Karaviran Höyükleri bu güzergâhın belli başlı ulaşım noktalarıdır. Kuzeyde Konya'ya uzanan Bağbaşı (Taşbaşı), Sarıoğlan, Tahtalı, Cicek, Apa (Eski) Höyüğü, Karahöyük (Akören), Dineksaray, Alkaran, Kısıkyayla, Alibeyhüyüğü, seçme höyükler güzergâhı çizilebilir⁵.

XIX. yy. Bozkır kazasının kuzey batısında Seydişehir, güney ve güney batısında Alâiye, güney doğusunda Hadim, doğusunda Belviran ve kuzey doğusunda Hatunsaray nahiyeleri bulunmaktadır. Bozkır'ın ortasından geçen Çarşamba Çayı, kuzey batı ve güney doğu yönünde kazayı ikiye böler. Güney batı-güneydoğuya doğru etrafı Karadağ, Akdağ, Göladağ, Elmacık Dağı, Haydar Dağı, Çal Dağı ve Asar Dağı gibi yüksek dağlar ile çevrilmiştir. Bozkır'ın hayat kaynağı olan Çarşamba Çayı, Siristad'ın güneyinden doğar. Birçok mevsimlik akan derenin sularını toplayıp Mavi Boğaz'dan geçerek Çumra ovasında kaybolur⁶.

Osmanlı Devleti, Karamanoğulları Beyliği'ni kendi bünyesine bağladıktan sonra 1576'da Karaman Beylerbeyliğini kurmuştur. Karaman Beylerbeyliği, 25 kazadan oluşmaktaydı. Bunlar, Konya, Karaman, Niğde, Ereğli, Kayseri, Karahisar, Aksaray, Beyşehir, Ilgın, Seydişehir, Ermenek, Belviran, Çemeneli, Mut, Ortaköy, Ürgüp, Karataş, Eskil, Turgut, Aladağ, Zengicek, Koçhisar, Gülnar ve İshaklı' tır. Bu yıllarda Bozkır, Beyşehir'e bağlı ve nahiye statüsündeydi. 1609 yıllarında Karaman eyaletinin merkezi Konya'ya taşındı ve eyalet Konya, Kayseri, Niğde, Kırşehir, Akşehir, Beyşehir, Turgut, İçel ve Tarsus livalarından oluştuğu, Bozkır'ın Beyşehir sancağı, Belviran ve Aladağ'ın ise Konya sancağı sınırları

⁴BAHAR, Hasan, "Antik Dönemde Bozkır Jeopolitiği", *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s. 13-14.

⁵BAHAR, a. g. m., s. 14.

⁶YILMAZ, Mehmet, "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Bozkır Kazasında Nüfus Hareketleri", *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s. 1375.

içerisinde kaldığı bilinmektedir⁷. 1840 yılında kaza statüsü verilmiştir. 1868-1988 yılları arasında Bozkır kazası, Konya vilayetine bağlanmıştır⁸. Belviran nahiyesi de 1876 yılında Bozkır'a dâhil edildi⁹.

Kazanın ismi, Bozkır cemaatinin lideri olan Bozkır Bey'den gelmektedir. XV. XVI. yy. Yalılıyük çevresinde yaşadığı bilinmektedir¹⁰. Bozkır aslında, Çarşamba Çayı ile Seydişehir arasındaki bölgenin adıdır. Bozkır kazasının merkezi Siristad kasabasıdır. Siristad ismine dair farklı bilgiler vardır. Bunlardan biri; Siristad, Türkçe asıllı bir isim olmayıp, yörede yaşayan kavimlerden birine aittir. Bu kavimden dolayı Siristad ismi verilmiştir¹¹. Bir diğeri ise; XVII. yy. Dedem karyesinde simli gümüş madeni bulunmuştur. Gümüş madeninde çalışan ustabaşısına söylenen Ser-i Üstad ismi zamanla değişime uğramış ve Siristad olmuştur. Bozkır kazasının ismi belli bir döneme kadar Siristad olarak bilinmiştir¹².

Bozkır kelimesi, Türkçe Sözlükte; Kurakçıl otsu bitkilerden oluşan, sıcak ve ılıman iklimlerde geniş alanlara yayılan, ağaçsız doğal bölge, step olarak tanımlanmıştır. Şemseddin Sâmî, Kâmûs-ı Türkî adlı eserinde, bu kelimeyi Avrupa lisanlarında steppe denilen Sibiryâ'nın geniş sahraları olarak tanımlamıştır. Türkçe sözlükte, boz kelimesi açık toprak rengi, kül rengi ve gri olarak açıklanırken kır kelimesi, renk, şehir ve kasabaların dışında kalan, çoğu boş ve geniş yer demektir. Kâmûs-ı Türkî'de ise kır kelimesi;

- Iskân olunmamış, yerleşim yeri olmamış yer, şehir ve karye (köy) harici, sahradır.
- Kül rengine çalar beyaz, kirli ak: Kır at, kır sakal demektir¹³.

Osmanlı Devleti'nde bilinen ilk nüfus sayımı 1831 yılında vergi ve asker toplamak amacıyla yapılmıştır. Kadın nüfusu dâhil edilmemiştir. 1831'de Beyşehir sancağına bağlı bir kaza merkezi olan Bozkır'ın 33 köyü ve 21 mezrası bulunmaktadır. XIX. Bozkır'da mezra sayısının fazla olmasının nedeni, yerleşim yerlerinin dağlık olması ve vadilerin yapısına göre şekillenmesidir. Osmanlı Devleti'nde II. nüfus sayımı 1844 yılında yapılmıştır. 1843 yılında orduyu yeniden düzenlemek ve temettuat vergilerini daha sağlıklı olarak toplamak amacıyla

⁷TOSUN, *a. g. e.*, s. 41.

⁸SEZEN, Tahir, Osmanlı Yer Adları, *Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü*, yay 26, Ankara 2017, s.131.

⁹TOSUN, *a. g. e.*, s. 46.

¹⁰TOSUN, *a. g. e.*, s. 45.

¹¹ŞAFAKÇI, *a. g. m.*, s. 343.

¹²TOSUN, *a. g. e.* s. 46. – ŞAFAKÇI, *a. g. m.*, s. 342.

¹³TDK. -TOKER, Mustafa- Muhsin Uygun, "Bozkır Adında Geçen "Boz" ve "Kır" Adlarının Düünden Bugüne Kullanım Alanları ve Kullanım Özellikleri", *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s. 577.

yapılan bu sayıma göre Bozkır'da 3.760 hanede 9.526 erkek nüfusu tespit edilmiştir. Kadın nüfus ile erkek nüfusun birbirine denk oldukları varsayılarak, bölgede 19.032 genel nüfusu vardır¹⁴.

1845 yılında Bozkır kazasının temettuat defterine kayıtlı erkek nüfusu 366 kişidir. 366 kişi baz alınırca kazadaki erkeklerin yaş aralıkları ve toplam nüfusa oranları şöyledir;

0-10 yaş aralığında ki erkek çocukları 102 kişi üzerinden toplam nüfusa oranı %27,87.

11-20 yaş aralığında ki genç erkek nüfusu 109 kişi üzerinden toplam nüfusa oranı %29,78.

21-30 yaş aralığında ki erkek nüfusu 74 kişi üzerinden toplam nüfusa oranı %20,22.

31-40 yaş aralığında ki erkek nüfusu 41 kişi üzerinden toplam nüfusa oranı %11,20.

41-50 yaş aralığında ki erkek nüfusu 22 kişi üzerinden toplam nüfusa oranı %6,01.

51-60 yaş aralığında ki yaşlı erkek nüfusu 14 kişi üzerinden toplam nüfusa oranı %3,83.

61-70 yaş aralığında ki yaşlı erkek nüfusu 4 kişi üzerinden toplam nüfusa oranı %1,09'dur.

366 kişinin toplam yaş aralığı %21,5'tir. 0-10 yaş grubu dâhil edilmediğinde ortalama erkek yaşı 264 kişide %27,75'tir. 0-20 yaş grubu dâhil edilmediğinde ortalama erkek yaşı 155 kişide %36,57'dir. 50 yaş ve üzeri ortalama erkek nüfusu 31 kişidir. Ortalama yaşları 56, toplam nüfusa oranı %8,5'tir¹⁵.

1883 yılında Bozkır kazasının Siristad kasabası ve Belviran nahiyesi ile birlikte 95 tane karyesi mevcuttur. Kazada toplam hane sayısı 8.162'dir. Rum nüfusu Siristad kasabasında olup 30 kişidir. Kazada Ermeni nüfusu tespit edilememiştir. Müslümanların toplam nüfusu 18.045 kişi, Bozkır'ın toplam nüfusu da 18.075'tir¹⁶.

339 numaralı şer'ie sicilinde geçen 1923-24 yıllarında Bozkır köylerinin günümüzde ki bağlı oldukları birim şöyledir:

¹⁴YILMAZ, *a. g .m.*, s. 1376.

¹⁵MUŞMAL, Hüseyin- Müjgân Şahinkaya, "Nüfus ve Temettuat Defterlerine Göre Bozkır Kaza Merkezi'nin Demografik Yapısı, *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s. 334.

¹⁶KVS, H. 1301/ 1883, s. 218.- EFE, Aydın, "Sicill-i Ahval Kayıtlarına Göre Bozkırlı Memurlar", *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s. 313.

Siristad-Bozkır, Kuruçay-Ahırlı, Akçapınar-Bozkır, Ahırlı-Ahırlı, Çat Bozkır - Çağlayan, Bozdam-Bozkır, Dere Bozkır -Dere köy, Acılar Bozkır-Hacılar, Armutlu-Bozkır, Eğiste Hadim/Bağbaşı 'Taşbaşı',Erdoğan-Ahırlı, Kayacık-Ahırlı, Avdan-Akören, Bademli-Ahırlı, Balıklava-Ahırlı, Hoca, Hocaköy Bozkır-Üçpınar, Karacaardıç Köyü Cami Mahallesi-Bozkır, Karacaardıç Köyü Çeşme Mahallesi-Bozkır, Karayahya-Bozkır, Kovanlık Bozkır, Kuşça-Bozkır, Mürüvvetli Önce Yazılıyurt, sonra Küçükhisarlık, Özikebir Ahırlı - Büyüköz, Akkise- Ahırlı, Aliçerçi- Ahırlı, Sorkun / İsâli Mahallesi- Bozkır, Taşbaşı-Bozkır'dır¹⁷.

Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan sayımlara göre ilçe merkezinin nüfusu 1927'de 1430, 1935'te 1343, bucak ve köylerinde 1927'de 33.852, 1935'te 38.871 kişi bulunmaktadır. 1927 yılından 1935'e kadar geçen 8 yıllık sürede nüfus %13,9 artmış ve 1935'te 40.214'e ulaşmıştır¹⁸.

Bozkır Rum nüfusu (H. 1296)- M. 1879 yılında 51, (H. 1298)- M.1881 yılında 66, (H.1300)- M. 1883 senesinde 30 (cizye mükellefi erkek nüfus), (H. 1316)- M. 1899 yılında 94, (H. 1321)- M. 1904 yılında 229 (121 erkek, 108 kadın) kişidir¹⁹. Kemal Karpat'a göre Bozkır'da Rum nüfusu, 1881'de 44'ü kadın ve 50'si erkektir²⁰. Rumlar, Bozkır Siristad'a XIX. yy. Konya Sille'den yoğun bir göç dalgasıyla gelmişlerdir. (H. 1323)- M. 1906'da 50 hane Rum ailesi Sille'den göç emiştir. Hırsafı oğlu Arslan, Hırilyos oğlu Uzun Bozkır'da yaşamaktadır²¹.

Elde edilen verilere göre 1868-1904/05 yılları arasında Bozkır, Belviran nahiyesi ve Konya vilayeti genelinde Müslüman nüfus, Müslüman erkek-kadın nüfusu, gayr-i Müslim nüfusunun istatistiği tabloda verilmiştir.

¹⁷ÇAVDAR, Döndü, "339 Numaralı Bozkır Şeriyeye Sicili Üzerinden Konya/ Bozkır'ın Sosyal Tarihine Katkıları (1923-1924)", *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s. 279-280.

¹⁸SEMİZ, Yaşar, "Bozkır- Sosyal ve İktisadi Yönden Bozkır (1923-1980)", *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s.375.- ÖZKAN, Nazmiye, "Bozkır İlçe Merkezi'nin Beşerî ve Ekonomik Coğrafyası", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2010, s. 30.

¹⁹KVS, H. 1296/ M. 1879, s. 90. H. 1298/ M. 1881, s. 51. H. 1299/ M. 1882, s. 160. H. 1301/ M. 1883, s. 184-186.- H. 1317/ M. 1899-1900, s. 281-375. H. 1322/ M. 1904-1905, s. 103.

²⁰SARIKÖSE, Barış, "XIX. Yüzyıl Bozkır Ticaretinde Gayr-i Müslim Tüccarlar", *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s. 385.

²¹SARIKÖSE, a. g. m., s. 385-386.

Tablo 1: Bozkır kazasının 1868-1904/05 yılları arasında ki nüfusu²².

²²**KVS**, H. 1285/ M. 1868, s. 102-104-109-134. H. 1286/ M. 1869, s. 122-152. H.1288/ M. 1871, s. 148-152-216. H. 1289/ M. 1872, s. 130-134-203. H. 1290/ M. 1873, s. 139-143-212. H. 1291/ M. 1874, s. 172. H. 1292/ M. 1875, s. 172. H. 1293/ M. 1876, s. 143. H. 1294/ M. 1877, s. 153. H. 1295/ M. 1878, s. 154. H. 1296/ M. 1879, s. 90. H. 1298/ M. 1881, s. 51. H. 1299/ M. 1882, s. 160. H. 1301/ M. 1883, s. 184-186. H. 1303/ M. 1885-86, s. 201. H. 1304/ M. 1886-87, s. 112. H. 1305/ M. 1887-88, s. 113. H. 1307/ M. 1889-90, s. 109. H. 1309/ M. 1891-92, s. 110. H. 1312/ M. 1894-95, s. 281-375. H. 1317/ M. 1899-1900, s. 281-375. H. 1322/ M. 1904-1905, s. 103.

Yıllar	Müslüman Nüfus	Müslüman Erkek	Müslüman Kadın	Gayr-i Müslim	Kaza, Nahiye, Vilayet
1868	11703				Bozkır
	4689				Belviran
	419.841				Konya
1869	12.614				Bozkır
	455.756				Konya
1871	4563				Bozkır
	377.045				Konya
1872	4107				Bozkır
	430206				Konya
1873	4107				Bozkır
	430206				Konya
1874	11.560				Bozkır
	4.107				Belviran
	149.280				Konya sancağı
1875	11.560				Bozkır
	4.107				Belviran
1876	11.560				Bozkır
	4127				Belviran
1877	11560				Bozkır
	4127				Belviran
1878	11560				Bozkır
	4127				Belviran
1879	19210			51	Bozkır
1881	12638			66	Bozkır
	5545				Belviran
	14786			5819	Konya sancağı
	17782			30	Bozkır
	143676			4419	Konya
1882	18045			30	Bozkır Yekûn
	374				Sırtad-Merkez
	12097				Kuray-ı Merbutası
	300				Karasenir Karyesi- Merkez
	5274				Belviran Nahiyesi
	36000			2103	Konya Sancağı
	143.608			4.382	Konya Livası
1885-86	37,803	18.505	19.298		Bozkır
1886-87	37.803	18.505	19.298		Bozkır
1887-88	37.803	18.505	19.298		Bozkır
1889-90	37.803	18.505	19.298		Bozkır
1891-92	37.803	18.505	19.298		Bozkır
1894-95	30.909				Bozkır
1899-1900	27.608			94	Bozkır
	12.712				Belviran

1904-1905	51.549	26188	25361	229(121 E,108K)	Bozkır
-----------	--------	-------	-------	--------------------	--------

Bozkır kazasında klasik eğitim kurumlarından sıbyan mektebi ve medreseler, modern eğitim kurumlarından ibtidai, rüştiye, idadi mektepleri ve gayr-i Müslim okulları incelenmiştir. Bozkır'da ki sıbyan mekteplerinin (H.1287) / M.1870- (H.1322) / M. 1904 yılları arasında ki erkek ve kız öğrencileri ile sıbyan mekteplerinin ne kadar olduğu tespit edilmiştir. Buna göre 1870 yılında 3 tane sıbya mektebi bulunurken 1904 yılında 96'ya ulaşmıştır. Kız öğrencilerinin sayıları yıllara göre 614-1100-1614 olarak değişmektedir. sıbyan mektebi erkek öğrenci sayısı ise 1382-1384-2250 kişidir.

Bozkır kazasındaki medreselerin (H. 1291) /M. 1874- (R. 1322) / M.1904 yılları arasında 12 ile 22 arasında değişen medrese sayısı ve 168 ile 519 arasında değişen öğrenci sayısına ulaşılmıştır.

Bozkır kazasında 1925 yılında erkek ve kız mektepleri olarak karşımıza çıkan ilkokullar ve 1927 yılında karma haline getirilerek tek merkezde toplanmıştır. Ayrıca Bozkır'ın karye merkezlerinde birer ibtidai derecesinde ilkokulların var olduğu tespit edilmiştir. Pirlovanda ya da Pirlonda karyesi ismiyle geçen ibtidai okulunda öğrenci sınav tablosuna erişilmiş ve böylece ibtidai mekteplerinde hangi derslerin okutulduğu öğrenilmiş oldu.

Bozkır Rüştiye Mektebi 1905-1908 yılları arasında ki öğrenci sınav notlarına ulaşılmıştır. Bozkır Rüştiye Mektebi'nde sınıflar 3'e ayrılmış ve her bir sınıfın gördüğü ders sayıları farklıdır. Bu cetvelde öğrencilerin genel ortalamaları ile başarılı ve başarısız oldukları dersler tespit edilmiştir.

Bozkır kazasında bir idadi mektebi bulunmadığından öğrenciler Karaman İdadisi 'ne gitmek zorunda kalmışlardır. Bozkır doğumlu ya da Bozkır'dan mezun olan öğrencilerin gittiği anlaşılmaktadır.

Bozkır ilk mektep öğretmenlerinin isimleri, doğum ve eğitim bilgileri, hizmet ettikleri kurumların isimleri, maaşları tespit edilmiştir. Öğretmen maaş alım gücünün gıda, temizlik, yakıt ve kişisel ihtiyaçların gram cinsinden ne kadar olabileceği ortaya konmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NDE EĞİTİM-ÖĞRETİM DURUMUNA GENEL BİR BAKIŞ

I. KLASİK DÖNEM EĞİTİM KURUMLARI

A. Sıbyan Mektepleri

Osmanlı Devleti'nde ilk eğitim ve öğretim kurumlarını, sıbyan mektepleri temsil eder. Aynı zamanda bu okula, Darü't-talim, Mektep, Taş Mektep, Mahalle Mektebi, Mektep hane ve Mekteb-i İbtidaiyye gibi isimlerde verilmekteydi²³. Sıbyan terimi, Arapça sabi kelimesinden türemiş olup beş-altı yaşlarındaki çocuklara verilen isimdir. Hemen her mahallede bulunduğundan mahalle mektebi ve kargirden yapılan binalar oldukları için taş mektep de denilirdi.

Osmanlı Devleti Dönemi'nde günümüzdeki gibi bir eğitim politikası olmadığından mektep binaları devlet eliyle yapılmazdı. Padişahlar, sadrazamlar, vezirler gibi devletin üst mertebesinde yer alan kişiler ile önemli ilim mensubu ve halkın içinden maddi gücü yüksek olanlar inşa ederlerdi. Bu kurumların akarını karşılamak için hayırseverler tarafından vakıflar kurulurdu. Böylece devletin hazinesinden para çıkmadan eğitim hizmeti verilmiş oluyordu²⁴.

İlk mektepte tam anlamıyla geleneksel bir eğitim metodu uygulanmaktaydı. Disiplin en önemli terbiye aracı olup, ezbere dayalı öğrenme yöntemi esas alınıyordu²⁵. Sıbyan mektebinde küçük çocuklara okuma-yazma, dört işlem, İslam dininin temel kuralları öğretilip, Kur'an-ı Kerim ezberletilirdi²⁶. Sıbyan mekteplerinde tek amaç Kur'an-ı Kerim'in okutulmasıydı. Anlamak değil okunuşunu ezberlemektir. Anne babalar, çocuklarından 3 yılda Kur'an-ı ezberlemelerini istemektedirler. Kur'an-ı hıfzeden çocuk, yazı, dilbilgisi, hitabet, edebiyat ve tarih konularına da çalışabilirdi²⁷.

Okullara öğrenci alımının zamanı yoktu. Yılın herhangi bir evresinde okula kayıt olunabilirdi. Çocuklar mektebe âmin alayı denilen bir merasimle başlatılırdı. Bed-i besmele

²³KAZICI, Ziya, *Osmanlı'da Eğitim Öğretim*, Bilge yay., İstanbul 2014, s. 86.

²⁴DEMİRTAŞ, Zülfü, "Osmanlı'da Sıbyan Mektepleri ve İlköğretimin Örgütlenmesi", *FÜSBD*, C.17, S.1, Elâzığ 2007, s. 175.

²⁵GÜNDÜZ, Mustafa, *Osmanlı Eğitim Mirası Klasik ve Modern Dönem Üzerine Makaleler*, Ankara 2013, s. 46.

²⁶MERCAN, Mehmet, "Bozkır Kazasında Eğitim Faaliyetleri (1870-1900)", *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır, (06-08 Mayıs 2016)*, SÜTAED yay, S.9, Konya 2016, s. 350.

²⁷DEMİRTAŞ, a. g. m., s. 175-176.

olarak da bilinen bu merasim ailelerin durumuna göre debdebeli yaşanırđı. Bu törenler çocukların okula ısındırmak, heveslendirmek açısından önemliydi²⁸.

Mekteplerde kız çocukların yaşı altı, erkek çocukların yaşı yedidir²⁹. Muallimin evi veya evine yakın bir yer mektep seçilirdi ve belirli bir eğitim zamanının tasavvuru söz konusu değildi. Sabahtan ikindiye kadar ders verilirdi ve yalnızca öğle arasına çıkılırdı³⁰. Derslerde teneffüs yoktu. Sadece öğle için yemek için tatil verilirdi. Ayrıca namaz kılınırdı. Yaşlara göre sınıf ayrımı yoktu. Bütün çocuklar tek sınıfta toplanırdı. Aynı yaş grupları belli bir kısımda toplanırdı. Hoca bir kısımla ilgilenirken diğerk kısım serbest kalırdı³¹.

Sıbyan mekteplerinde ücretsiz eğitim sistemi uygulanmıştır. Çocuklar bedava yiyip içecekler ve gündelik denem harçlık alırdı. Sıbyan mektepleri genellikle imarethanelerin yanına inşa edildiklerinden öğrenciler para vermeden yeme içme ihtiyaçlarını giderebiliyorlardı³².

Sıbyan mekteplerine öğretmen olmak için gerekli koşullar;

Cami imam ve müezzinleri,

Okuryazar olanlar,

Orta yaşlı ve ağırbaşlı kişiler,

Ölen bir öğretmenin nitelikli oğlu,

Hafız ve okumuş kadınlar öğretmen olabilirdi³³.

Sıbyan mektebi muallimleri, dönemin kültürü ve sosyolojik yapısıyla hemhal olmuş ve halkla bütünleşmişlerdir. Bu yüzden toplumun her zaman fikir danışılan kimseleri olmuşlardır³⁴.

1824 yılında sultan II. Mahmut, Talim-i Sıbyan isimli bir ferman yayınlamıştır. Bu fermanla ilköğretimin zorunlu olması gerektiği, çocukların 5-6 yaşlarına kadar ilk

²⁸SARIÇELİK, Kerim, *Konya'da Modern Eğitim Kurumları (1869 1919)*, Çizgi yay., Konya, 2010, s. 7.

²⁹KAZICI, a. g. e., s. 103.

³⁰DEMİRTAŞ, a. g. m., s. 174.

³¹KAZICI, a. g. e., s.104.- SARIÇELİK, a. g. e., s. 7

³²KOÇER, H. Ali, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*, Millî Eğitim Bakanlığı yay, İstanbul 1991, s. 8.

³³DEMİRTAŞ, a. g. m., s. 175.

³⁴HAYTA, Sibel, "1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve Türk Eğitimine Katkıları", *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara 1995, s. 4.

eğitimlerini almaları için velileri uyardığı, hatta esnafları çocukların ellerinde sıbyan mektebini bitirdiğine dair belge olmadan çırak almamalarını belirtmiştir³⁵.

Tanzimat Dönemi'nde sıbyan okullarının yeniden düzenlenmesi için ilk adımı Sultan Abdülmecit atmıştır. 1845 yılında eğitimle ilgili bir geçici meclis kurularak sıbyan mekteplerinin tanziminin layihası hazırlanmıştır. Buna göre;

- Islahata ilk önce mahalle mektebinden başlanacak,
- Öğretmenlere derslerin talimatı verilecek,
- Öğretmenlik kriterlerine uymayanları mesleğe alınmayacak,
- Sınıfların ve sınavların yeniden düzenlenecek,
- Her şey bir yöntem ve kurala göre yürütülecektir³⁶.

Bu kararların uygulanması için Mekatib-i Umumiye Nezareti kuruldu. 1847 yönetmeliğine göre alınan kararlar şunlardır;

- Öğretim süresi 4 yıl olmalıdır.
- Sıbyan mektepleri, orta öğretim düzeyindeki rüştiyelerin temeli sayılacaktır.
- Türkçe dersi önemlidir.
- Okuma ve yazmanın gerekliliğine dikkat çekilmiştir.
- Denetimin sıklaştırılması gerekir.
- Okula devam zorunluluğu getirilmelidir.
- Ders araç ve gereçlerin derslerin işlevine göre kullanılması kararlaştırılır³⁷.

Nisan 1847 tarihli “*Etfalin Talim ve Tedris ve Terbiyelerini ne Veçhile İcra Eyleme Lazım Geleceğine Dair Sıbyan Mekatib-i Hacerleri Efendilere İta Olunarak Talimat*” başlığını taşıyan belge, ilköğretim alanındaki önemli ilk girişimlerdenidir. Temel hükümlerine bakılacak olunursa sırasıyla şöyledir;

Öğretim programları:

Sıbyan mekteplerinin dersleri;

³⁵HAYTA, *a.g.t.*, s. 5.

³⁶HALİS, İsa, *Tanzimat Dönemi Eğitim Sistemi*, Konya 2005, s. 54.

³⁷HALİS, *a. g. e.*, s 55.

Elifba, Amme Cüzü ve öteki cüzler, Türkçe Lügat (Türkçe üç ve daha fazla harfli kelimelerin yazımı), Ahlak, Yazı (sülüs ve nesih), İlmihal, Türkçe Tecvid (harflerin ve Kur'an'ın okunma biçimi), Kur'an (iki kez hatim ettirilecek), Hıfz-ı Kur'an, Supara (Amme Cüzü ve öteki cüzler, Alfabe, Kıraat).

Öğretim araç ve gereçleri:

Mekke, Medine ve Arabistan'ın diğer yerlerinde kullanılan kara taşa tahta denen, yazı yazılan bir levhanın dönemin padişahı tarafından tüm okullara gönderilecektir. Burada bir detay vardır Kur'an ayetlerinin bu taş tahtaya yazılmaması emredilmiştir. Talebeler kâğıtlara yazı yazmak için divit kalemlik ve içinde iki kamış kalem, mürekkep hokkası getireceklerdir. Kara tahta, sıra vesaire gibi araçların varlığı henüz söz konusu değildir.

Öğretim yöntemi:

Sınıflama sistemi yoktur ve talebeler bilgi düzeylerine göre gruplandırılacaktır. Cinsiyetlere göre öğrenciler ayrı ayrı grup halinde oturacaklardır. Heceleme yöntemiyle harflerin birbirleriyle birleşme biçimleri öğretilecektir. Her öğrenciyle tek tek ilgilenerek ders işlenecektir ve sınıf geçmek usulü yoktur. 4. Yılın sonunda mezuniyet sınavı yapılacaktır.

Öğretim süresi:

4-5 yaşlarındaki çocukların okula başlamasına velileri karar verecektir. 7 yaşına giren çocuklar sıbyan mektebine devamlılık zorunluluğu vardır. 7-13 yaşlarında olup ailesinin geçimi için çalışmak zorunda olan talebeler için akaid-i diniye dersini almak için sabahları bir saat mektebe gelmek şartı vardır. Öğrenim zamanı 4 yıldır. 7 sene başarısız olanların durumuna aileleri karar verecektir.

Disiplin:

Falaka yasaklanmıştır. Öğretmen, tembel ve suç işlemiş talebeye somurtacak, onuruna ve namusuna dokunmayan sözlerle azarlayacak, ayakta tutup, beden hizmetlerinde kullanacak, kulak çekecek, yaban asması ve yasemin çubuğu gibi yumuşak sopalarla hassas organlarına zarar vermeden falakaya yatırmadan velilerin izni dâhilinde dövecektir.

Yedi yaşındaki çocuklara namaz kılma zorunluluğu getirilecektir. Öğretmen çalışkan talebeleri kendi minderinde oturarak önere edecektir.

Öğretmenler:

Muin-i mekatip adıyla müfettişlikler kurulmuştur. Okulları ve muallimleri inceleyecektir. Maaşları ayda 1'er kuruştan 12 kuruşa kadar beher haftaya taksim edilerek ödenecektir³⁸.

1868 yılında İstanbul'da bir Dârülmüâllimîn-i Sıbyan adında bir öğretmen okulu kurulmuştur. 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile daha köklü atılımlar atılmıştır. İlköğretimi ıslah çalışmalarında takip edilecek siyaseti Maarif Nizamnamesi ile görebilmekteyiz. Buna göre; değişimleri rahat bir şekilde uygulayabilmek için sıbyan okulları dışında yeni ibtidai mektepleri açmak, bir diğeri de sıbyan mekteplerini yeni sisteme çevirirken muhafazakâr kesimin tepkisini çekmeden usul-i cedid derslerine hazırlamaktır³⁹.

B. Medreseler

Medrese, Arapça derase kökünden gelen ism-i mekân bir kelime olup ders okutulan yer anlamına gelir. Medreseler, talebelerin hem eğitildikleri hem de barındıkları vakıflarla desteklenen bir yatılı okuldur. Medreseler, sıbyan mekteplerinden sonra, orta ve yüksek seviyede eğitim öğretim veren kurumlardır. İslam âleminde kurulan ilk medrese X. yy. Nîşâbur'da, Ebu Bekir Ahmet b. İshak Es-Sıbgî tarafından açılmış olan ve bin civarında öğrencisi olan Darü's-sünne'dir⁴⁰. Medrese denilince hiç şüphesiz ilk akla gelen isim Nizamülmülk 'tür. Selçuklu Devleti'nin veziri olan Nizamülmülk, ilk medresesini 1065 yılında Bağdat'ta kurmuştur. Akabinde İsfahan, Rey, Nîşâbur, Merv, Belh, Herat ve Basra Nizamiyeleri devam etmiştir⁴¹.

Selçuklu Devleti'nden ve diğer Türk- İslam devletlerinden devraldığı sosyo-ekonomik ve idari mirasını en muntazam şekilde uygulamaya çalışan Osmanlı Devleti'nde ilk medrese, Orhan Bey'in 1330 yılında İznik'te kurduğu Orhaniye Medresesi'dir. İlk müderrisi, Şerefüddin Davud-i Kayseri'dir⁴². Orhan Bey, 1326'da Bursa'yı fethederek devletin başkentini buraya taşımış ve Manastır Medresesini kurmuştur⁴³. Yıldırım Bayezid'in Bursa'da kurduğu ve Çelebi Mehmet'in de öğrenim gördüğü Sultaniye Medresesi ayrı bir öneme

³⁸ AKYÜZ, Yahya, "İlköğretimin Yenileşme Tarihinde Bir Adım: Nisan 1847 Talimatı", *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 1994'a, s. 13-22.-AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1993'e)*, İstanbul 1994 b, s. 140-141-142.

³⁹KODAMAN, Bayram, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Ötüken yay., İstanbul 1980, s. 67.

⁴⁰ÖZGÜDENLİ, Osman Gazi, "Nîşâbur", *DİA*, C. 33, s. 150. – KILIÇ, Ümit, "İlmiye Teşkilatı", *Osmanlı Teşkilat Tarihi El Kitabı*, edt. Tufan Gündüz, Ankara 2012, s. 280.

⁴¹KILIÇ, a. g. m., s. 280.

⁴²UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, TTK, Ankara 1988, s. 1.

⁴³UZUNÇARŞILI, a. g. e., s. 2.

sahiptir⁴⁴. Sultan II. Murat'ın Edirne'yi fethetmesinden sonra kurduğu Üç Şerefeli Cami'nin yanında kurduğu Saatli Medresesi üçüncü en önemli medrese olmuştur⁴⁵. Burada dikkati çeken husus her hükümdar kendi döneminin başkentini en büyük ilim merkezi haline getirmeye çabalamalarıdır. Devletin merkezi sırasıyla İznik, Bursa ve Edirne olmuştur. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u almasıyla imparatorluğun yeni başkentini İstanbul'a taşımıştır. Fatih Sultan Mehmet'in 1471 yılında İstanbul'da kurduğu Sahn-ı Seman Medreseleri hem bir model hem de Osmanlı medreselerinin asıl teşkilatlanmasını sağlamıştır⁴⁶.

Medreselerin derecelendirilmesi şöyledir;

1. Haşiye-i Tecrid (20'li Medrese),
2. Miftah Medreseleri (30'lu Medrese),
3. Kırklı Medrese,
4. Ellili Medrese, (Hariç ve Dâhili)
5. Sahn-ı Seman
6. Altmışlı Medrese⁴⁷.

Medreselerin isimlerinden anlaşılacağı üzere müderrisin maaşına göre 20'li, 30'lu, 40'lı, 50'li ve 60'lı olarak derecelenmiştir.

Tetimme medreseleri, Sahn-ı Seman Medreselerine danışment yetiştirmek için kurulmuştur. Sahn-ı Seman Medreselerinden küçük olarak inşa edilen tetimmelerin diğer adı musıla-i sahndi⁴⁸.

Yükselme Döneminde yeni bir derecelenme sistemi getirildi. Kanuni Sultan Süleyman, kendi döneminde Fatih Sultan Mehmet'in Sahn-ı Seman Medreselerinin üstünde bir medrese teşkilatı kurmak istedi. Buna göre yeni derecelendirme;

1. İbtida-i Hariç Medreseleri,
2. Hareket-i Hariç Medreseleri,
3. İbtida-i Dâhil Medreseleri,

⁴⁴KAZICI, a. g. e., s. 74.

⁴⁵Aynı eser, s. 74-75.

⁴⁶ÖZYILMAZ, Ömer, *Osmanlı Medreselerinin Eğitim Programları*, Kültür Bakanlığı yay., Ankara 2002, s. 10.

⁴⁷ÖZYILMAZ, a. g. e., s. 11.

⁴⁸UZUNÇARŞILI, a. g. e., s. 9. Tetimme, tamam etmek, noksanı tamamlamak demektir.

4. Hareket-i Dâhil Medreseleri,
5. Musıla-i Sahn-ı Medreseleri,
6. Sahn-ı Seman Medreseleri,
7. İbtida-i Altmışlı Medreseleri,
8. Hareket-i Altmışlı Medreseleri,
9. Musıla-i Süleymaniye Medreseleri,
10. Süleymaniye Medreseleri,
11. Daru'l- Hadis Medreseleri⁴⁹.

Daru'l- Hadis Medreseleri en yüksek medrese olduğundan buradan mezun olan müderris, isterse Mahreç Mevleviyeti'ne dâhil Kudüs, Halep, Eyüp, Selanik, Tırhala, Yenişehir, Galata, İzmir, Sofya, Trabzon ve Girit kadılıklarından birine ataması yapılabilir⁵⁰.

Medreselerde okutulan dersler, Arapça, Belagat, Kıraat ve Tecvid, Hadis ve Hadis Usulü, Fıkıh ve Fıkıh Usulü, Kelam ve Akait, Mantık, Heyet, Hesap ve Hendese⁵¹.

Medrese talebeleri haftada dört gün ders görürlerdi. Hücre denilen odalarda yatarlardı ve iki öğün yemeklerini imarethanelerde yerlerdi⁵². Medrese öğrencilerinin mevcudiyeti, vakfiyenin durumuna ve medresenin büyüklüğüne göre belirlenirdi. Genel olarak sınıf mevcudu 20'dir⁵³.

Medresede bir üst sınıfa geçen temessük, mezun olan müderrisler, ruzname adı verilen tayin defterlerine isimleri işlenirdi. Böylece icazetnamelerini aldıktan sonra müderris olabilirlerdi. Yine müderrisler isterse devletin en üst kademesine yerleşebilirdi. Osmanlı Devleti'nde hükümdarlar, yargı yetkisini kadılarla kullanmaktaydı. Padişah fermanıyla atanan kadılar, görevlendirildikleri yerde hünkârın adaletini temsil ederlerdi. Anadolu ve Rumeli Kadı askerliğine bağlı olarak atandıkları kaza ve sancaklarda görev yapmaktaydılar. Adli görevinin yanında idari, beledi, askeri, mali ve noterlik işlerini de yerine getirirlerdi. Kadıların yardımcılarına naib denirdi⁵⁴.

⁴⁹KAZICI, *a. g. e.*, s. 113.

⁵⁰*Aynı eser*, s. 115.

⁵¹KILIÇ, *a. g. m.*, s. 293.

⁵²HAYTA, *a.g.t.*, s. 9.

⁵³*Aynı eser*, s. 10.

⁵⁴*Aynı eser*, s. 300-302.

Osmanlı Devleti'nin ilmiye sınıfına mensup üyeleri, Şeyhülislam, Kazasker, Nakibü'l-Eşraf, Padişah Hocası, Hekimbaşı, Müneccimbaşı'dır.

Osmanlı Devleti eğitim sistemi dinsel öğeler üzerine kuruludur. Felsefe ve bilimsel tartışmalara neredeyse kapalı olan bir eğitim anlayışı ile halkın eğitiminden de medreseler mesuldü. Tanzimat Dönemi'ne kadar Osmanlı Devleti eğitiminde pek bir değişiklik yapılmamıştır. Bu yüzden eğitim konusunda kısıtlanmalar meydana gelmiş ve bilimde ilerlenememiştir. 1577'te Galata Rasathanesi, yeniçeriler tarafından yakılmış, II. Bayezid zamanında matematikçi Molla Lütü'nin iftira ile başı vurulmuş, 1656'da Kadızadelerin fakir medrese öğrencilerini ve esnafları kullanarak İstanbul'daki bazı tekkeleri harap ederek çıkardığı katliamlar vesaire birer birer bozulan eğitimin göstergesidir⁵⁵.

Taşköprülüzade, medreselerin eksikliklerinden dem vurarak ulemalar artık matematik, kuram bilgisi ve ilahiyat gibi bilimlerden uzak durduklarını hafif özet kitaplarıyla eğitimi savsakladıklarından bahseder⁵⁶.

XIX. yy. başlarında getirilen reformların medreselerin nüfuzunu biraz kısıtlamış olsa da hala etkisini göstermekteydi. İmam, öğretmen, hukukçu, matematik ve kısmen yüksek dereceli devlet memurları yetiştirmede faaldir. Bu durum tabii ki Tanzimat taraftarlarının hoşuna gitmiyordu. Devlet ve eğitimi ulemanın güdümünden kurtarmayı, laik eğitim anlayışını getirmeyi istiyorlardı. Bunun için yapılması gereken geleneksel eğitimin kaldırılması ve bu kurumlar devlet elinden mahrum bırakılmalıydı⁵⁷.

II. Abdülhamid Dönemi'nde de medreseler devletin desteğinden yoksundular. II. Abdülhamid, Müslümanların siyasi birliği politikasına rağmen medreselerden elini eteğini çekmiştir. Sultan Abdülaziz'i tahttan indirmek isteyen Şeyhülislamın fetvasına destek veren medrese öğrencileri bu duruma etkili olmuştur⁵⁸.

II. Abdülhamid, 1884 yılında yeni bir İslam yüksekokulu kurmak istemiştir. Bu okul padişahın bizzat kendisine bağlı olacaktır. Tefsir, Hadis, Kelam ve Arapça derslerini öğrenerek II. Abdülhamid'in Pan-İslâmist politikasına hizmette bulunacaklardı ama bu proje bir hayalden öteye geçemedi⁵⁹.

⁵⁵GÜVEN, İsmail, *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara Naturel yay, Ankara 2010, s. 117

⁵⁶*Aynı eser, aynı yer.*

⁵⁷SARIKAYA, Yaşar, *Medreseler ve Modernleşme*, İz yay, İstanbul 1997, s. 76.

⁵⁸*Aynı eser*, s. 77.

⁵⁹*Aynı eser*, s. 78.

II. Abdülhamid, medrese öğrencilerini askerlik görevinden muaf tutmuştur. Bu durum askerlik yapmak istemeyen kimselerin yönlerini medreselere çevirmesine sebep oldu. Medreseler artık askerden kaçanların barınaklarıydı⁶⁰.

Şeyhülislam Meşrebzâde Hafidi Arif Efendi, 1856 yılında, kadı ve naib yetiştirmek için, Muallimhâne-i Nüvvâb isimli bir medrese kurdu. 3 yıl eğitim verecek olan medrese ilk mezununu 1856'da vermiştir. 1857 yılında 10 talebe daha mezun etmiştir. 1909'da bu medrese Medresetü'l- Kuzât ismini almıştır. Medresetü'l- Kuzât'tan mezun olanlar şer'i mahkemelerde ve daha sonra kurulan Nizamiye Mahkemelerinde de görev yapmışlardır⁶¹.

Ziya Gökalp'e göre Tanzimat Dönemi'nin ıslahatlarının başarısız olmasının sebebi kültür-medeniyet ayrımını, bu bağlamda talim ve terbiye arasındaki farkı gözden kaçırmalarıdır. Gökalp'in fikrine göre, İslam terbiyesi, Türk terbiyesi ve asır terbiyesi (modern bilim)in birbirleriyle ölçülü ve nizami şekilde iç içe girmesi gerekir. Bu üç unsur toplumu kaynaştırıcı özelliكتedir. Toplum düzene sokulursa eğitimdeki aksaklıklarda yola girer. Tanzimatçıların eğitim anlayışı, eğitimde bir ikilik meydana getirmiştir. Geleneksel eğitim ve Avrupalı tarzda eğitim baş başa devam ediyordu. Eğitimde millilik anlayışının olmaması çok büyük sorundu. Medreselerde millî değildi ve medreselerden yetişenler gayri milliydi. Avrupa'da yetişen eğitimlilerle Türkiye'dekileri kıyaslayan Gökalp, muzır adamların hep medreselerden çıktığını söylemektedir⁶².

Tüm zamanların ortak sorunu olan iltimas geçme ve siyaset yapma, Osmanlı Devleti'nin her kısmına sirayet ettiği gibi eğitimine de bulaşmıştır. Müderris, müderris, danışmend olabilmek için ilim sahibi olmak gerekiyordu fakat düzen bozulunca iltimas geçme, adam kayırmak faal olmuştur. Öğretmen olabilmek için bilgi, zekâ, ahlak, ilim ve kültür sahibi olmak şartı kalkmış ve müderrislik rütbe haline gelmiştir⁶³.

Medreselerde akli ve müsbet ilimler kaldırılmış sadece dini bilgilere yer verilmiştir. Okuma yazma bilgileri zayıf olup iki satır yazıyı okuyamayan müderrisler mevcuttu⁶⁴. Buna en güzel örnek Halid Ziya Uşaklıgil'in eğitim hayatı verilebilir⁶⁵.

⁶⁰ Aynı yer.

⁶¹ Aynı eser, s. 93-94.

⁶² KEKLİK, Ebubekir, "II. Meşrutiyet Döneminde Eğitim Tartışmaları: Ziya Gökalp, Milli Terbiye ve Satı Bey [el-Husri]" *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.9, S.1, Çankırı 2018, s. 59-60.

⁶³ HAYTA, a.g.t., s. 11-12.

⁶⁴ Aynı eser, s. 12.

⁶⁵ SAKAOĞLU, Necdet, *Osmanlı'dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi yay, İstanbul 2003, s. 112. "Hayatımın halledilmeyen muammalarından biri de nasıl okuyup yazmak öğrendiğimdir. Okuyup

Osmanlı eğitiminde birlik olmadığından medrese, Tanzimat Dönemi mekteplerinden kaynaklanan bilgi ve zihniyet farklılıkları olan insanlar yetişmiştir. Bu zıt anlayışlar topluma aksi yönde yansımıştır⁶⁶.

Medreseler, 430 Sayılı ve 3 Mart 1340/ 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunuyla Maarif Vekâletine devredilmiştir ve daha sonra kapatıldı⁶⁷.

yazmak... Pek fena yazardım, bu muhakkak! O kadar muhakkak ki bu fena yazı şaibesi beni bütün ömrümde daima mahcubiyete sevk etmiştir. Hala bu kadar seneler elimde kâğıt kalemden başka bir şey tutmamış iken şu satırları yazarken bile onları göreceğ olanlardan hicab duyuyorum. Fakat buna mukabil pek iyi okurdum. Siyasata meraklı olan babamın misafirler ki ekseriyet üzere yeni meb'usan meclisinin azasından idiler, ezcümle İzmir meb'usları geceleri bizde toplanırlar ve gazeteleri bana okuttururlardı. Elbette anlamadığım bu şeyleri okurken onlar pek mutmain tavırla dinlerler ve telaffuzunda hata yapılan kelimeleri tashih için nadiren fırsat bulurlardı.”

⁶⁶ AKYÜZ, Yahya, “Osmanlı Döneminden Cumhuriyete Geçilirken Eğitim Öğretim Alanında Yaşanılan Dönüşümler”, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, C. 1, S.2, 2011, s. 13.

⁶⁷ ÖZYILMAZ, a. g. e., s. 15.

II. MODERN EĞİTİM KURUMLARI

A. İlköğretimde Yaşanan Yenilikler

1. Sıbyan Mekteplerinin Islahı

Tanzimat-ı Hayriye Dönemi'nin politikası; Avrupa'nın laik ve liberal fikirlerinin Osmanlılık ideasıyla kaynaştırarak tüm devleti yönetmekti⁶⁸. Bu siyaseti gerçekleştirmek elbette kolay değildi. İşe öncelikle eğitimden başlanmalıydı. Yenileşme arzusu devletin her kademesinde olduğu gibi eğitim alanında da kendisini hissettirdi. Tanzimat Dönemi'nin sonlarına kadar temel eğitim kurumu, sıbyan mektepleri olarak devam etmiştir. Sıbyanları ıslah etmek güç bir işti. Kadroların sistemi, muallimlerin düşünce yapısı gerek halkın ve medrese ulemalarının tepkisi sıbyan mekteplerini ıslah etmekte engel oluyordu. Hal böyleyken Tanzimat Devri adamları sıbyan mekteplerini olduğu gibi bırakarak, başka bir sistemle yeni okullar açmayı daha kolay bir çözüm yolu buldular. Bu sistemin adı usul-i cedidtir⁶⁹.

Usul-i cedid hareketi, Rusya Müslümanlarından Gaspıralı İsmail Bey'in ilköğretimde usul-i kadimi terk ederek yeni bir nizam getirmeyi savunmasıyla başlamıştır. Eski sistemde sadece okuma yazma ve ilmihal bilgisi öğretiliyor, ayrıca Kur'an-ı Kerim'den bazı sûrelerin ezberletilmesiyle yetiniliyordu. Batı'daki eğitim sistemini temel alarak ders araç ve gereçlerin değişmesi gibi yeni bir yöntem önerenlere cedidçiler ve bu harekete usul-i cedid adı verilmiştir. Gaspıralı İsmail Bey'in önderliğinde Kırım 'da çıkarılan Tercüman Gazetesi'nde yer alan dilde, fikirde ve işte birlik sloganıyla tüm Türk Dünyası'nı etkilemiştir. Bu akıma Osmanlı Devleti fikir adamları da kayıtsız kalamadılar⁷⁰.

Tanzimat Dönemi'ne kadar eğitim öğretim meselelerine Meclis-i Umur-ı Nafia ve Meclis-i Vala-yı Ahkâm-ı Adliye gibi kuruluşlar bakmaktaydı. Tanzimat-ı Hayriye döneminde ise eğitim için Meclis-i Maarif-i Muvakkat kuruldu. Mecliste alınan genel kararlar uygulamak ve eğitimle ilgili meseleleri görüşmek için ise Meclis-i Maarif-i Umumiye kurulmuştur⁷¹.

Temel eğitimde sıbyan mektepleri muallimleri için, 1847'de hazırlanan talimatnamede ilk defa usul-i cedid ismi geçmektedir. Ancak bu fikirlerin uygulanması için 1863 yılına kadar

⁶⁸BAYTAL, Yaşar, "Tanzimat ve II. Abdülhamid Dönemi Eğitim Politikaları" *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 2000, s. 24.

⁶⁹SARIÇELİK, a. g. e., s. 22.

⁷⁰AKYOL, Taha, "Cedidçilik", *DİA*, C. 7, İstanbul 1993, s. 211.

⁷¹BAYTAL, a. g. m., s. 26.

beklenmesi gerekiyordu. 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile yeni yöntemlerle öğretim yapacak ibtidai mekteplerinin açılması için çalışmalara başlandı. Tanzimat Devri'nin son yıllarında ilköğretim ikiye ayrıldı⁷²:

Sıbyan okulları

İbtidai mektepleri.

1869 Nizamnamesinde görüşülen maddeler şöyledir;

_ Her mahalle ve köyde en az bir mektep, Müslüman ve Hristiyanların karışık olduğu yerlerde bir mektep bulunacaktır.

_ Sıbyan mekteplerinin inşası, tamiri ve öğretmen masrafları toplumdan tesis edilecektir.

_ Öğretim süresi 4 yıla çıkarılacaktır.

_ Ders programı, Usul-u cedide Elifba, Kur'an-ı Kerim, Tecvid, Ahlak, İlmihal, Yazı Talimi, Fenn-i Hesap, Tarihi Osmani, Coğrafya, Malumat-ı Nafia. Sıbyan mekteplerine 1869 yılında Tarih, Coğrafya ve Hesap gibi dersler girmiş sınıflara da sıra, kara tahta, tebeşir, harita, yer küresi, öğretmen kürsüsü vesaire araçlar da 1870 yılında getirilmiştir.

_ Gayr-i Müslim sıbyan mekteplerinde kendi dinleri ve Osmanlı Tarihi, onların kendi lisanıyla okutulacaktır.

_ Kızların 6-10, erkeklerin 7-11 yaşları arasında okula devam zorunluluğu getirilmiştir.

_ Bir yerde 2 sıbyan mektebi varsa biri kızlara diğeri erkeklere ayrılacaktır.

_ Muallimler Osmanlı Devleti vatandaşı olmalıdır. Dârülmüâllimîn-i Sıbyan mektebini bitirmeyen ve şahadetname alamayan kimseler öğretmen olamayacaktır.

_ Sıbyan mekteplerinde iki tane sınav sistemi vardır. Biri sınıf geçme sınavıdır. Diğeri yılsonunda bir üst sınıfa geçmek için yapılan sınavdır. Sınavlar her mahalle ve köy ihtiyar heyeti himayesinde muallimin kontrolüyle yapılır. İkinci sınav ise mezuniyet imtihanıdır. Derslerinde başarılı olanlara şahadetname verilerek rüştiye mektebine sınavsız kabul edilecektir⁷³.

II. Abdülhamid Dönemi'nde ilköğretim 1876 Anayasası ile zorunlu hale getirilmiştir. Bu zorunlulukla birlikte bütün kız erkek çocukları eşit eğitim görme hakkına sahip oldukları temin altına alınmıştır. Her ne kadar anayasada madde getirilmişse de bu dönemde kızların eğitilmesi konusu pek

⁷²HALİS, *a. g. e.*, s. 59.

⁷³SARIÇELİK, *a. g. e.*, s. 17.

gündeme gelmemiştir. Hal böyle olunca 1879 yılında Maarif Teşkilatı'nda değişikliklere gidilmiş Maarif Nezareti himayesinde Mekâtib-i Sıbyaniye Dairesi kurulmuştur. Hem yeni düzene ayak uydurmak hem eğitimi yaygınlaştırmak için taşra maarif müdürlükleri kurulmuş ve müfettişler atanmıştır⁷⁴.

Bu dönemde ilköğretim iki kısma ayrılmıştır. Biri Mekatib-i Sıbyaniye diğeri Mekatib-i ibtidaiyedir. Usûl-i atıka yani geleneksel sistemle yürütülen okullardır. Her mahalle, köy ve köşe başında bulunurdu. Bu okullar bina, öğretmen ve eğitim yönünden zayıf ve yetersizdiler. Bu yüzden ıslah etmek lazımdı ancak halkın, ulemanın tepkisini almamak gerekirdi. Dini eğitimi ihmal etmemek kaydıyla yeni sistemle makul ölçüde kaynaştırılmalıydı⁷⁵.

Mekatib-i ibtidai kısmı ise 1863 yılında Tanzimatçılar tarafından eski düzene dokunmadan yeni sistemle kurulmuştur. 1872 yılında ilk ibtidai mektebi açılmıştır. Böylece ilköğretim iki düzende ilerlemiştir⁷⁶.

a. İbtidai Mektepleri

1873 yılında İstanbul'da Nuru Osmaniye Camii etrafında bir ibtidai mektebi açılmıştır. Maarif Nazırı Cevdet Paşa tarafından açılan numune ibtidai mektebi yeni usulü tedris edecekti. Bir diğeri yeni mektebi Selanikli Abdi Kemal Efendi, İstanbul Süleymaniye'de açmıştır. Maarif Nazırı Münif Paşa'nın 1877'de Abdi Kemal Efendi'ye tahsis ettiği mekteptir⁷⁷. Daha sonra Simkeşhane ve Saraçhane mektepleri açıldı. İstanbul'da 1880 yılına kadar 3'ü kız, 16'sı erkeklere ayrılarak toplam 19 tane ibtidai mektebi açılmış oldu⁷⁸.

Abdi Kemal Efendi, kolay okuma öğreten bir Elifba yazmıştır. Alfabeyi fişleme sistemine benzer bir yöntemle harfleri dört köşe kartonlara bastırmıştır. Resimler ve haritalar çıkarttırarak sınıflara dağıtmıştır⁷⁹.

Selim Sabit Efendi'nin yazdığı Rehnümâ-yı Muallimîn-i Sıbyân ve Elifba-ı Osmani eserleri, ibtidai okullarına fikir ve yöntem kazandırmıştır. Yeniliklere hazır olmayan toplumda karşıtlıklar olmuş ve Selim Sabit Efendi Maarif Nazırlığına şikâyet edilmiştir⁸⁰.

⁷⁴KODAMAN, *a. g. e.*, s. 67.

⁷⁵*Aynı yer.*

⁷⁶*Aynı yer.*

⁷⁷AKYÜZ, 1994 b, *a. g. e.*, s. 182.

⁷⁸SARIÇELİK, *a. g. e.*, s. 23.

⁷⁹AKYÜZ, 1994 b, *a. g. e.*, s. 182.

Sıbyan mekteplerinin iyileştirilmesi ya da ibtidai mekteplerinin tahsis edilmesi ile ilgili en büyük atılım 1871 yılında yapılmıştır. Mithat Paşa'nın Tuna'da başlatmış olduğu hareketten ilham alınarak her mahalle ve köyde birer iptidai mektebi açılmak istenmiştir. Vakıf, avarız akçesi, aşar vergisi, fitre ve kurban derisinden yararlanarak mektep açmak için finans arayışına gidilmiştir⁸¹.

Maarif-i Umumiye Nizamnamesinin sıbyan mekteplerinin her mahalle ve köyde açılması ve bunların ibtidaiye çevrilmesi için yeni okulların açılması gerekiyordu. Bunun için 1872 yılında bütçeyi temin etmek için okulu olmayan köy ve kasaba ahalisine yeni bir vergi konuldu. Ziraat ürünlerden alınan aşar vergisine %10'luk zam yapıldı. Çift ve tarla sahibi olmayıp amele takımları senede iki üç gün bu iş için çalıştırılacaktır. Öşrün öşrü nispetindeki para vilayetlerce menafî sandıklarına aktarılarak başka işlere kullanılmıştır⁸².

1876 Kanun-i Esasi'nin eğitimle ilgili üç maddesi vardır. 15. mad. Öğretim işi, özgürce yapılabilir; kanuna uymak kaydıyla tüm Osmanlı vatandaşı genel ve özel öğretim yapmaya muktedirdir. 16. mad. Osmanlı ülkesindeki farklı dini inanışlardaki toplumların kendi din ve inançlarına göre eğitim öğretim yöntemini belirleyebilirler. Ayrıca tüm mektepler devletin denetimine tabidir. 114. mad. Bütün Osmanlı bireylerin ilk eğitim-öğretimi zorunlu olacaktır⁸³.

Mutlakıyet Dönemi'nin eğitim anlayışına bakıldığında, yeni açılan okullara mekatib-i ibtidaiye, ibtida-i mektepleri, usul-i cedide mektepleri isimleri kullanılmıştır. Maarif Nezareti'ne bağlanmışlardır. Sıbyan mektepleri veya usul-i atika mektepleri ise Evkaf Nezareti'ne bağlanmıştır ve eski durumlarını korumuşlardır. Yeniliklerle alakadar olmadıkları gibi olumsuzluklar da çıkarmışlardır⁸⁴.

⁸⁰AKYÜZ, 1994 b, *a. g. e.*, s. 182-183. "Hoca efendiler mekteplerin bu hale getirilmesini din ve imana aykırı görmüşler. Onlara göre, Kur'an-ı Kerim'i diz çökerek hasır veya minder üzerinde okumayıp da sıra üzerinde bacak sallayarak okumak günah imiş, yaptığım bütün ıslahat Frenk işi imiş! Din-i İslam böyle şeye müsait değilmiş. Beni şeyhülislam efendiye şikâyet etmişler. O da padişaha arz ile cezalandırılmamı istemiş, bir de fetva yazmış. Fakat padişah, şeyhülislam efendinin şiddetini yumuşatıp Maarif Nazırına emretmiş ve bana selam-ı şahanenin tebliği ile 'birdenbire değil, tedricen terakki edelim' tarzında hakimane irşadatta bulunmuş olmakla (bilgece aydınlatıldığı için) biz de hareketimizi biraz daha ılımlı hale soktuk".

⁸¹ERGİN, Osman, *Türk Maarif Tarihi*, C. 2, İstanbul 1977, s. 466.

⁸²SARIÇELİK, *a. g. e.*, s. 37.

⁸³AKYÜZ, 1994 b, *a. g. e.*, s. 195.- SOYDAN, Tarık, "Osmanlı'dan Cumhuriyet Dönemine Türkiye'de Temel Eğitimin Gelişmesi ve Finansman Sorunu", *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013, s. 57.

⁸⁴AKYÜZ, 1994 b, *a. g. e.*, s. 196-197.

İstanbul ve kasaba ibtidai mekteplerinin dersleri; Elifba, Kur'an, Tecvid, İlm-i Hal, Ahlak, Sarf-i Osmani, İmla, Kıraat, Osmanlı Tarihi, Osmanlı Coğrafyası, Hesab ve Hüsni-hattır⁸⁵. Köy ibtidai mekteplerinin dersleri; Elifba-i Osmani, Ecza-ı Şerife, Hesab, Kur'an-ı Kerim, İlm-i Hal, Kıraat, Hattır⁸⁶.

Tablo 2: 1904 yılında tüm ibtidai mekteplerinin ders programları⁸⁷.

1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf
Elifba	Kur'an-ı Kerim	Kur'an-ı Kerim
Kıraat	İlm-i Hal	Tecvid
Ecza-ı Şerife	Kıraat	İlm-i Hal
Yazı	Hesap	Kavaid ve İmla
İlm-i Hal	Yazı	Hesap
		Muhtasar Tarih-i Osmani
		Ahlak-i Kıraat

Mutlakiyet döneminde ibtidai mekteplerinin gelir kaynakları sırasıyla;

Varsa avarız akçesinden sahibi belli olmayan bir hisse,

Hayır kurumları için vasiyet edilen paralardan hisse,

Kurban derisi ve fitre,

Salma,

Öğrencilerden alınan para,

Evkaf-ı Münderise gelirleri⁸⁸.

II. Meşrutiyet döneminde Osmanlı Devleti ilköğretimi, ibtidaiye ve rüştiye olarak iki kısma ayrılır. Rüştiye kısmına daha sonra değinilecektir. Bu dönemde ibtidailer vilayetler

⁸⁵ AKYÜZ, 1994 b, *a. g. e.*, s. 197.

⁸⁶ AKYÜZ, 1994 b, *a. g. e.*, s. 197.

⁸⁷ AKYÜZ, 1994 b, *a. g. e.*, s. 198.

⁸⁸ AKYÜZ, 1994 b, *a. g. e.*, s. 198. Evkaf-ı münderise; Yıkılmış vakıflardır. İlkokulların masrafları için Maarif Nezareti'ne bağlanmıştır.

tarafından inşa edilip yönetiliyordu. Bakanlıktan izin alınarak mektebin ödeneği, planı belgelendiriliyordu.

II. Abdülhamid Dönemi'nin eğitimde en büyük sorunu öğretmen eksikliğiydi. 1910 yılı Maarif Bakanı Emrullah Efendi, 70.000 öğretmen açığının olduğunu belirtmiştir. Memur kesimlerinde en çok ezilenler ibtidai öğretmenleriydi. Çok az maaşla hem öğretmenlik hem mubassır ve kapıcılık yapıyorlardı. Halkın yıllık verdiği vergilerle geçindikleri için yıllıkçı muallimlerdi⁸⁹.

Meşrutiyetin ilanı ile birlikte aşırı hürriyetçi bir ortam oluşmuştur. Okullara da sirayet eden bu akım sonucunda mekteplere hürriyetçi okullar denilmiştir. Hürriyetçilikten kasıt burada yaşanan disiplinsizlik ve başıboşluktur. 31 Mart olayından sonra mekteplerde düzen sağlanmıştır.

Meşrutiyet Dönemi'nde ilk defa öğretmenler teşkilat oluşturmuşlardır. Darü'l-muallimin ve Darü'l-fünun mezunları 1908 yılında Encümen-i Muallim teşkilatını kurmuşlardır. İkinci örgüt olarak öğretmenler Muhafaza-i Hukuku Muallimin Cemiyeti'ni kurmuşlardır. Cemiyetin başkanı Zeki Bey'dir. Maarif Nazırlığına mektup göndermiştir. Mektupta Osmanlı Devleti'nin eğitim sisteminin yeni Meşrutiyet ve hürriyete uygun olması gerektiği, Avrupa'da ki ilim dünyası ile bağlantı kurulması gerektiğine, ibtidaiye mektepleri için ayrı bir bütçenin oluşturulması, öğretmen bütçelerinin adil bir şekilde dağıtılması gerektiği, Fransa eğitimi ile Osmanlı eğitiminin kıyasına değinmişlerdir⁹⁰.

Fransız kültürü ve eğitimini, Türk eğitime örnek alınmasının sebebi, ordunun sürekli savaşlarda yenilmesiyle Fransa'dan orduyu eğitecek uzman kişiler getirilmesidir. Daha sonra Fransız Akademisi'nden ilham alınmasıyla Encümen-i Daniş kurulmuştur. Mecelle, hazırlanmadan önce Fransız kanunlarına bakılmıştır. Bütün bunlar Fransız kültürünün Türk kültürüne oldukça etkisi olduğunu göstermektedir⁹¹.

1912-1913 Balkan Savaşlarından sonra gözler eğitime çevrilmiş ve eğitimin sadece Maarif Nezareti'nin görevi anlayışından çıkmıştır.

⁸⁹ ERGÜN, Mustafa, *II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)*, Ankara 1996, s. 194.

⁹⁰ AKYÜZ, Yahya, "Türkiye'de İlk Öğretmen Kuruluşları Hakkında Orijinal Bir Belge ile Unutulmuş Bir Kaynak", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 1970, C.3, Sevinç Matbaa, Ankara 1971, s. 110-113.

⁹¹ ERGÜN, Mustafa, "Türk Eğitim Sisteminin Batılılaşmasını Belirleyen Dinamikler", *Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM)*, S.17, Ankara 1990, s. 438-441.

Balkan Savaşları nedeniyle oluşan taassup ‘bağnazlık’ savaşlarının bitmesiyle hafiflemiş ve kızların eğitimine değinile bilinmiştir. Dönemin sonuna doğru sıbyan mekteplerinin çoğu kapanmıştır.

Eğitim öğretim konusunda ezbercilik bırakılmış, usul-i teftiş ve tedris-i ayani denen öğrencinin kendi çabasıyla bilgi etme ve gözlem yapmaya dayanan metot getirilmiştir.

İlk ve ortaöğretimdeki öğrencilerin fiziki ve sosyal çevreyi tanımaları için gözleme dayalı geziler yapılmıştır⁹².

1910 yılında Emrullah Efendi ve 1914 yılı Maarif Nazırı Ahmet Rüştü Bey’in zamanında Maarif-i İbtidai Müfettişlikleri kurulmuştur. Müfettişlerin görevleri şöyledir;

Buldukları bölgenin genel ve özel ibtidai mekteplerini kontrol etmek,

Kaza Maarif Encümen’lerinin toplantılarına katılmak,

Kaza muaallim toplantılarına katılmak ve ibtidai tahsil tasdiknamesi veren imtihan heyetlerine başkanlık etmek,

Mekatib-i ibtidaiyeyi ihdas, mekatib-i hususiye küşadı, gece dersleri ve çırak sınıflarının tüm işlemlerini yapmak,

İbtidaiye muallimlerinin terakkilerine, mükâfat ve cezalarına beyan vermek,

Her ders yılının başında sınıf taksimine katılmak,

Müdürün düzenlediği ders süresinin kontrol etmek,

Öğrenci devam defterini Maarif Encümeni’ne teslim etmek,

İhtar cezasına çarptırılan veliyi bölgenin en büyük mülkiye memuruna şikâyet etmek,

Maarif müfettişlerin bulunmadığı yerlerde mektepleri teftiş etmek⁹³.

1910 ve 1914 yıllarında Maarif-i İbtidaiye Müfettişlerini kontrol etmek için Tedrisat-ı İbtidaiye Müfettişleri kurulmuştur. Bütün mekteplerin talim ve terbiye işlerini kontrol eder ve cemaat teşkilatı vasfıyla hükümet komiseri olarak çalışırdı⁹⁴.

⁹²AKYÜZ, 1994 b, *a. g. e.*, s. 229-230.

⁹³ERDOĞDU, A. Teyfur, “Maarif-i Umumiye Nezareti Teşkilatı İdari Teşkilat Açısından C.1”, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1995, s. 373-374.

Emrullah Efendi ve Ahmet Rüştü Beylerin çıkardığı bir diğer kurum da Mekatib-i İbtidai Müfettişliğidir. Muallim vekillerinin verdiği eğitimi yeri geldiğinde gereksiz bulduklarında kaldırılması için Maarif Müfettişi 'ne teklif götürebilirdi⁹⁵.

1913 yılında bir ve iki öğretmenli okullar için bir program hazırlamıştır. Bu programda dersler 40 dakikalık sürelerle ayrılmıştır. Öğleden önce ve öğleden sonra olarak iki devrede dersler işlenirdi⁹⁶.

İlkokullar 3 bölüme ayrılmıştır. Çocukların yaşlarına göre düzenlenen okullar şöyledir;

7-8 yaşlarındaki çocukların olduğu bölüme devre-i ibtidaiye

9-10 yaşlarındakilerin devre-i mutavassıta

11-12 yaşlarındakilerin ise, devre-i aliye isimlerini almıştır. 12 yaşını bitirmiş ve hala okumalarını istendiği kız ve erkek çocuklara haftada iki saat dürus-u mütemmime dersleri verilirdi⁹⁷.

1913 yılında Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkati (İlköğretim Geçici Kanunu) çıkarılmıştır. Bu kanun ilköğretim zorunlu ve parasız öğretimin yapıldığını karara bağlamıştır. Parasız öğretim ilk kez bu kanunla anayasaya girmiştir.

İbtidai ve rüştiye olan okullar birleştirilmiş ve Mekatib-i İbtidaiye Umumiye adını almıştır. Böylece ilköğretimin süresi 6 yıl olmuştur. Her biri 2 yıl olmakla birlikte 3 devreye ayrılmıştır: Devre-i Ula, Devre-i Mutavassıta ve Devre-i Aliye'dir⁹⁸.

1913 yılında ibtidaiye mektepleri ders programı şöyledir:

Hesab, Kıraat, Hendese, Hat, Lisan-ı Osmani, Coğrafya, Tarih, Dürus-i Eşya, Malumat-ı Tabiiye ve Tatbikatı, Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye ve İktisadiye, El İşleri ve Resim, Terbiye-i Bedeniye, Mektep Oyunları, Talimat-ı Askeri, İdare-i Beytiye ve Dikiş⁹⁹.

⁹⁴ERDOĞDU, *a.g.t.*, s. 375.

⁹⁵ERDOĞDU, *a. g. t.*, s. 377.

⁹⁶ERGÜN, *a. g. e.*, s. 199.

⁹⁷ERGÜN, *a. g. e.*, s. 200.

⁹⁸AKYÜZ, 1994 b, *a. g. e.*, s. 231-232.

⁹⁹AKYÜZ, 1994 b, *a. g. e.*, s. 232.

B. Ortaöğretim Kurumları

1.Rüştiye Mektepleri

Dönemin genel durumuna dikkat çekecek olursak ıslahata ilköğretimden başlamak gerekirdi. Dönemin talebeleri, okudukları Türkçe dersleri bile anlamakta güçlük çekmekteydiler. Arapça, Farsça, Fransızca ile eğitim verilen fenni ilimlerde muvaffak olamamışlardır. Askeriye mekteplerine temelden bozuk eğitimle gelen talebeler, Türkçe metinleri okuyamadıkları için eğitim yavaşlamıştır. Bu sorunu düzeltmek için sıbyan mekteplerini yenilemek lazım geliyordu ancak medreselilerin karşı çıkmaları söz konusuydu. Bu yüzden sıbyan mekteplerine dokunulmadan yeni bir kurum açılarak askeriye mekteplerine öğrenci yetiştirmek fikri öne atıldı. Bu okullar rüştiye mektepleridir¹⁰⁰.

Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı Devleti yenileşme hareketleri sırasında, 1838'te Meclis-i Vala, yeni okulların açılmasına karar verdi. Sultan II. Mahmut'a götürülen öneride, sıbyan mekteplerine sınıf-ı evvel bunun ileri kademesine de sınıf-ı sâni denilmesi isteniyordu. II. Mahmut, bu isimlerini sınıf-ı evveliyi ibtidai, sınıf-ı sâniyi de bir üstü olacak olan rüştiyeye çevrilmesine karar verdi¹⁰¹. Meclis-i Vala'dan mekteplerin isimleri hakkında çıkarılan kararı beğenmeyen Sultan II. Mahmut, mektebin isminin rüştiye olmasını istemiştir. Sıbyan mekteplerinde okuyan çocukların sinni rüşte gelene kadar, yeni mektepleri bitirdikten sonra da rüştlarının sabit kaldığı mantığı ile hareket ederek rüştiye ismini öngörmüştür¹⁰².

II. Mahmut, Meclis-i Umur-u Nafia'ya reformların uygulanabilmesi için bir layiha hazırlattı. İlk mektebin zorunlu olması, ferdi eğitimden toplu eğitime geçilmesi ve mekteplerdeki talebelerin sınıflara ayrılması önerildi. Öğretmenlerinde müfettişler tarafından denetlenmesi ve yeterli olanların mesleğe alınması gerektiği belirtildi¹⁰³.

¹⁰⁰TENGER, Süleyman, *Rüştiye Mekteplerinin Tarihi Gelişimi ve Din Eğitimi ve Öğretimi*, Yüksek Lisans Tezi, AÜSBE, Ankara 2005, s. 16.

¹⁰¹TENGER, *a.g.t.*, s. 17.

¹⁰²ERGİN, *a. g. e.*, s. 384. Rüş, reşit olmaktan gelir. Ergenliğe girme yaşı ve evlilik yaşı olarak da tanımlanabilir. Türkiye, yeni medeni kanunla rüş yaşını 18 kabul etti. Evlenme yaşı kanunla erkek için 17, kadın için 15' i sinni rüş kabul etmiştir. İslam hukukunda sinni rüş yaşını ibadette ve dini yükümlülüklerde 14'tür. Emvali eytamın sureti hakkındaki nizamnamede sinni rüş yaşını 15'e çıkarılmıştır.

¹⁰³DEMİREL, *a. g. m.*, s. 65.

1839'da açılan ilk rüştiye, Sultan Ahmet Camii Hünkâr Kasrı'nda Mekteb-i Maarif-i Adliye, Süleymaniye Külliyesi'ndeki Taş Mektep'e Mekteb-i Ulum-ı Edebiye'dir¹⁰⁴.

1841 yılında Meclis-i Maarif-i Umumiye kurulmuştur. Bu meclis, rüştiye mekteplerinin derslerini tanzim ve ıslah etmek, yatılı olarak Darülfünun Mektebi açmak ve bu mekteplerin talimatlarını ve programlarını ayarlamakla görevliydi¹⁰⁵.

1847'de Mekatib-i Rüştiye Nezareti yerine Mekatib-i Umumiye Nezareti kurulmuştur. Esat Efendi başkan, Sadaret kalemi mümeyyizi Farsça mütercimi Kemal Efendi ise muavin olmuştur. Böylece İstanbul için rüştiye mektepleri kesin kararlarla açılmış oldu¹⁰⁶.

1852'de İstanbul rüştiyelerinin sayısı 10'a ulaşmıştır. 1848'te açılan Darü'l-muallimin'in ilk mezunlarından sonra vilayetlerde de rüştiye açılmaya başlanmış ve 1853'te 25 rüştiye açmak için gerekli tahsisat ayrılmıştır. 7'si Anadolu'da, 15'i Rumeli'de ve 3'ü Ege adalarında yapılmasına karar verildi. 1869'da vilayetlerde 87, İstanbul'da 12-13 rüştiye vardı¹⁰⁷.

1859 yılında kızlar için de bir rüştiye mektebi açılmıştır. İstanbul Cevri Kalfa İnas Mekteb-i Rüştiyesi açılmıştır. Bu okul Sultanahmet Kız Rüştiyesi de geçmektedir¹⁰⁸.

Abdülmecid'in annesi Bezmialem Valide Sultan tarafından 1850'de yaptırılan Darü'l Maarif isimli okul, Darülfünun'a öğrenci hazırlamak, rüştiye mekteplerine ilham verecek ve devlete memur yetiştirecekti¹⁰⁹.

1847 Talimatnamesinde rüştiyelerin programı şöyledir:

_Birgivi risalesi, Arapça dilbilgisi, Sülüs ve Nesih yazıları ve isteğe göre Rik'a, Ta'lik, Divani, Dört Aritmetik İşlem, Hesab ve Sayı Sayma, Kur'an, Hafızlık. Bu programda henüz

¹⁰⁴TENGER, *a.g.t.*, s. 17.

¹⁰⁵ERGİN, *a. g. e.*, s. 440.

¹⁰⁶ERGİN, *a. g. e.*, s. 441.

¹⁰⁷KODAMAN, *a. g. e.*, s. 150.

¹⁰⁸HAYTA, *a.g.t.*, s. 64.

¹⁰⁹HAYTA, *a.g.t.*, s. 64.

Tarih, Coğrafya, Tabiat Bilgisi vesaire dersler yoktur. Bunun sebebi, rüştiyeler o sırada bir ortaöğretim kurumu olarak değil, sıbyan mekteplerinin devamıdır¹¹⁰.

_Taşrada sıbyan ve rüştiye mekteplerini bitiren çocuklar İdadiye, Tıbbiye, Harbiye, Bahriye mekteplerine girebileceklerdir¹¹¹.

1847 Talimatnamesinde rüştiyelerin zorunlu eğitime katılması:

_Sıbyan mekteplerini bitirmeyi başaranlar rüştiye mekteplerine verilmesi zorunludur. Rüştiyelerde başarılı oldukları sınavla anlaşılmadıkça çocuklar bir iş veya sanata verilemez.

_Sıbyan mektepleri dünyevi ve dini açıdan yeterli bilgileri verememektedir. Bu nedenle, sıbyan mekteplerini bitirip, bilgilerini artırmaları için öğrencilerin, rüştiye mekteplerine gitmeleri gereklidir.

_Çalışan ve yaşı büyük çocuklar, sıbyan mekteplerindeki gibi, sabahları rüştiye mekteplerine birer saat ve iki yıl devam edeceklerdir.

_Rüştiye mektepleri 2 yıl eğitim süre ile eğitim verecektir.

_Rüştiyelere alınacak öğrencilerin, Kur'an'ı Kerim, İlmihal ve Tecvid, Türkçe yazıyı olabildikçe kusursuz okuyabilmeleri gereklidir kararı 1862-63 yılında alınmıştır¹¹².

Rüştiyelerin öğrenim süresini 1839'da 4 yıl, 1847'de 2 yıl, 1850'te Darü'l-maarif açıldıktan sonra 6 yıla çıkarılmıştır, 1863'te 5 yıla indirilmiştir¹¹³.

1869 Nizamnamesinde rüştiyelerin ders programı şöyledir:

Din İlimlerine Giriş, Lisan-ı Osmanî Kavaidi, İmla ve İnşa, Arapça ve Farsça Tersim-i Hudut, İlm-i Hesab, Defter Tutmak Usulü, Mebadi-i Hendese, Tarih-i Umumi ve Tarih-i Osmanî, Coğrafya, Jimnastik bölgelerde kullanılan ikinci dil ve 4. Sınıfta Fransızcadır¹¹⁴.

¹¹⁰ AKYÜZ, 1994'a, *a. g. e.*, s. 13.

¹¹¹ AKYÜZ, 1994'a, *a. g. e.*, s. 14.

¹¹² AKYÜZ, 1994'a, *a. g. e.*, s. 20-23.

¹¹³ KODAMAN, *a. g. e.*, s. 92.

¹¹⁴ KODAMAN, *a. g. e.*, s. 152.

1869 Nizamnamesi 'ne göre rüştiye mektepleri;
 500 haneden fazla olan her kasabada bir rüştiye mektebi açılacak,
 Rüştiyelerin masrafları Vilayet Maarif İdaresi'nce karşılanacak,
 Rüştiye binalarının planını Meclis-i Kebir-i Maarif düzenleyecek,
 Öğrenci sayısına göre öğretmen, mübaşir ve hademe tayin edilecek,
 İlk öğretmenin 800, ikincisinin 500, mübaşirin 250, hademenin 150 kuruştan maaşı
 belirlenecek,

Rüştiyelerin öğrenim süresi 4 yıl olacak,
 Mektep 1-23 Ağustos tarihleri tatil edilecek,
 Rüştiye mezunları doğrudan idadiye kabul edilecektir¹¹⁵.

1875 yılında ilk askeri rüştiyesi açılmıştır. Bu şubenin açılmasıyla rüştiye ilköğretim, idadi ortaöğretim, harbiye lise, Erkânı Harbiye ise yüksekokul olmuştur. Askeri rüştiye mektebi, sadece askeriye değil mezun ettiği öğrencilerle sivil rüştiye mekteplerine, idadilere, diğer meslek ve yüksekokullarına da öğretmen hazırlamış oldu¹¹⁶.

1880 yılında eğitim durumuna bakacak olursak;
 İstanbul'da 12 tane okul inşa edilmiştir. 20'si erkek, 9'u kız, 8'i askeri ve 1'i, Bahriye Rüştiye Mektebi açılmıştır.

1903 yılında 20 tane daha rüştiye mektebi açılmıştır ve 4237 öğrencisi vardır.

Kız rüştiyelerinde ise 1878'de 309 talebe varken 1903 yılında 11 yeni rüştiye açılmış ve 1670 tane öğrencisi olmuştur.

Taşra rüştiyelerinde durum 450 tane mektep ve 25000'e kadar öğrenci çıkmıştır¹¹⁷

1888 İstatistiğine baktığımızda, Anadolu'da rüştiyelerin sayılarında önemli bir artış vardır. Buna mukabil Rumeli'de savaşların olması dolayısıyla dalgalanmalar olmuş ama toparlanmıştır. En zayıf halkanın Ege Adaları'nda olduğunu görmekteyiz. Genelde sistematik bir artış söz konusudur.

¹¹⁵KODAMAN, *a. g. e.*, s. 93.

¹¹⁶ERGİN, *a. g. e.*, s. 432.

¹¹⁷SAKAOĞLU, *a. g. e.*, s. 105.

1903 yılında İstanbul erkek Rüştiyelerin sayısı 28'e ve öğrenci mevcudu 3500'e ulaşmıştır. Kızlar içinde 12 tane rüştiye açılmıştır. Askeri rüştiyeleri de sayarsak İstanbul'un rüştiye seviyesindeki eğitim ihtiyacının büyük oranda karşılanmışır¹¹⁸.

1909 yılı II. Abdülhamid'in lağvedildiği dönem olup, İstanbul'da rüştiye eğitimi veren 33 devlet, 39 özel okul olmak üzere toplam 72 rüştiye vardır. Ayrıca Soğukçeşme, Beşiktaş, Fatih, Koca Mustafa Paşa, Topbaşı ve askeri rüştiyeleri de dâhil edilirse bu sayı 76'ya çıkmaktadır¹¹⁹.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde Maarif Nazırı Emrullah Efendi, 1910 yılında Meclisi Mebusan' a Tedrisat-i İbtidaiye Kanunu Lahiyası sunmuş ve rüştiye okullarının kademesini ilk ve ortaöğretimin arası olarak göstermiştir. Bu karar 1913 yılında kanunlaştı ve rüştiyeler ibtidailerle birleştirilmiştir. Bu duruma göre sınıf-ı mütemmine (tamamlama sınıf) olarak adlandırılan rüştiye sınıfları ilköğretim ile ortaöğretim okulları olan idadiler arası kabul edilmiştir. Bu tamamlama sınıfları ilköğretim bilgisini tamamlar ve öğrencileri ortaöğretime hazırlar. Abdülhamid Devri'nde yedi yıllık idadilerin ilk üç yılı rüştiye eğitimi vermeye devam etmekteydi¹²⁰.

1876 yılında Konya vilayetinde 19 rüştiye ve 914 tane öğrenci vardır¹²¹.

2. İdadi Mektepleri

İdadi: “Hazırlamaya mahsus yer, hazırlama yeri. Mekteb-i İdadi: yüksekokullara hazırlayıcı okul” demektir¹²². Rüştiye mekteplerinden mezun olan talebeleri, yüksekokullara hazırlamak için açılan kurumlardır. Günümüzde ki liseye tekabül eder.

Aslında idadi terimi, Harb Okulu ve Askeri Tıbbiye'ye alınacak öğrencilerin yetiştirilmesi amacıyla açılan hazırlık okulları için kullanılmıştır. İlk defa, 1845'te Bosna'da açılmıştır¹²³. İdadilerde ki öğrencilerin yaşları 10-15'tir. 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile idadi terimi, bir orta öğretim kurumunun adı olarak kabul edilmiştir. 1869 Nizamnamesine göre:

¹¹⁸ÖZTEKE, Fahri, “XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Tarih Eğitimi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2006, s. 91.

¹¹⁹ÖZTEKE, a. g. t., s. 91.

¹²⁰ÖZTEKE, a. g. t., s. 94.

¹²¹KODAMAN, a. g. e., s. 95.

¹²²DEVELİOĞLU, Ferit, “İ'dadi”, *Lûgat*, Ankara 1999, s. 488.

¹²³AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1985'e)*, Ankara 1985, s. 141.

- İdadi okulları, rüştiyelerden mezun olan Müslim ve gayr-i Müslimlerin bir arada okudukları mekteplerdir.
- Bin haneden fazla ve her kasabada birer idadi açılacaktır.
- İdadilerin inşa masrafları, öğretmen ve hademe maaşları ve saire gibi giderleri vilayet maarif idaresi sandığından karşılanacaktır.
- İdadilerde 6 öğretmen bulunacaktır.
- Tüm idadilerin yıllık tahsisatı 80.000 kuruştur.
- İdadilerde öğretim süresi 3 yıldır¹²⁴.

4 yıllık olan rüştiye mekteplerinin üzerinde 3 yıllık bir idadi kurulmak istenmiş ve daha sonra bunların birleştirilmiş hali olarak orta öğretimin 7 yıla çıkarılması karar verilmiştir. İstanbul'da Darü'l-maarif'in yerine ilk Mülk-i İdadi 1873'te açılmıştır¹²⁵.

II. Abdülhamid Dönemi'nde idadilerin yaygınlaştırılmamasının sebebi nakit sıkıntısıdır. Dönemin Sadrazamı Sait Paşa, bir çözüm getirmek amacıyla vergi düzenlemesi getirmiştir. Buna göre ilköğretim için öşrün öşrü nispetindeki vergiyi kaldırıp, yerine 1300 mali yılından beri aşarın 1/7'si ve 1/4 'ü alınacak ve müsakkafat vergisinin de %6'sının eğitime bırakılması kararlaştırılmıştır¹²⁶.

1892'den sonra idadiler, 5 ve 7 yıllık olarak ikiye ayrılmıştır.

Beş yıllık idadiler: Osmanlı Devleti'nin sancak-livalarındaki idadiler beş yıllıktır. Beş yılın içinde ilk üç sene rüştiye, sonraki iki yıl ise idadi eğitime ayrılmıştır. Bu idadilerin amacı daha önceki yapılan tanımdaki gibi sadece yüksekokullara öğrenci yetiştirmek değil, buldukları bölgelerdeki imar ve diğer önemli işleri yapabilecek eleman yetiştirmektir¹²⁷.

1914 yılından itibaren liva idadilerinden rüştiye sınıfının ayrılıp idadilerin üç yıla indirilmesi kararı çıkmıştır. Ahmet Şükrü Bey, üç yıllık idadilerin programlarını yeniden düzenleyerek sanayi, ticaret ve ziraat derslerini koydurmuştur¹²⁸.

Yedi yıllık idadiler: Vilayetlerde ki idadiler yedi yıllıktır. İlk üç yılı rüştiye, diğer dört yılı da idadiye ayrılmıştır.

¹²⁴KODAMAN, *a. g. e.*, s. 183.

¹²⁵AKYÜZ, 1985 a. g. e., s. 142.

¹²⁶KODAMAN, *a. g. e.*, s. 188-189. Müsakkafat: Meşrutiyetle birlikte emlak vergisinde görülen eksiklikleri gidermek üzere bina ve arazi vergilerini ayıracak şekilde bir değişiklik yapılması isteğinden doğan vergidir. **TDK**, Üzeri damla örtülmüş olan yapılar.

¹²⁷ERGÜN, *a. g. e.*, s. 218.

¹²⁸ERGÜN, *a. g. e.*, s. 219.

Her vilayet ve sancakta 7 yıllık leyli idadiler açılması mümkün değildi. Geliri az olan yerlerde 5 yıllık nehari idadileri açılmıştır. Leyli idadilerin açılması değil, kendisini idame etmesi külfetliydi. İsmi ile müsemma leyli ‘yatılı’ idadilerin nehari ‘gündüzlü’ olanlardan masrafı kat kat fazlaydı.

1895’ten sonra çıkan sorunlardan biriside leyli idadilere fakir öğrencilerin parasız olarak alınmasıydı. Maarif yetkilileri tamamen ücretli olmasını istemektedir. Nedeni de II. Abdülhamid’in ve hükümetin endişesini arttırarak, vilayet maarif hisselerinin %75’nin taşra iptidai ve rüştiye okullarına ayırmaktır¹²⁹.

II. Meşrutiyet Döneminde 7 yıllık idadiler, sultani veya günümüz sistemindeki karşılığı olan liseye dönüştüler. Emrullah Efendi, bütün Osmanlı tebaasının ortak eğitim almasını istemiş ve bu düzenlemeye idadilerden başlamıştır. Çok fazla idadi olduğundan ilk aşamada, 1908’den sonra 12 vilayette ki idadilerin isimleri sultaniye ye çevrilmiştir. Bunların ikinci müdürlerinin Avrupa’dan gelmesini ve bazı derslerin Fransızca okutulması kararlaştırıldı¹³⁰.

İdadilerde ki eğitim ve öğretim dilinin ne olacağı sıkıntısı 1900’li yıllarda sorun oluşturmuştur. Arapça öğretim sancak idadilerinde, diğer idadilerde ise Türkçe ve bazı dersler Arapça olacaktır. Bu sorunları halletmek için Tedrisat-ı Arabiye Komisyonu kurulmuştur¹³¹.

İdadiler gece ve gündüzlü olmak üzere iki aşamada eğitim veriyordu. Nehari ‘gündüz’ idadi kısmı dersleri 4-5. sınıfların dersleri; Kur’an-ı Kerim, Ulum-u Diniye, Türkçe, Ahlak, Arapça, Farsça, Fransızca, Resim, Hesab, Hendese, Coğrafya, Tarih, Kitabet, Ziraat, Hüsn-ü Hattır¹³². Leyli ‘gece’ idadi kısmı dersleri 6-7. sınıfların dersleri ise; Ulum-u Diniye Cebir, Müsellesat, Hendese, Kozmografya, Mekanik, Fizik, Kimya, Hikmet Mevalid, Hıfzı’s-sıhha, Coğrafya, Tarih, İlm-i Servet, Hüsn-ü Hat, Resim, Ahlak, Edebiyat, Kitabet-i Resmiye, Arapça, Fransızca, Usul-ü Defter, Kavanidir¹³³.

Askeri idadiler: Bahriye, Mühendishane, Tıbbiye ve Harbiye gibi askeri okullara öğrenci yetiştirecek bir kurum yoktu. 1845’te Emin Paşa’nın teklifi üzerine askeriyeeye alınacak bir hazırlık kademesi oluşturulma fikri ortaya atıldı. Meclis-i Maarif-i Muvakkat askeri okullar için yapılacak reformlar ile ilgili kararlar alındı. Verilen eğitim mesleki derslere

¹²⁹ KODAMAN, *a. g. e.*, s. 196-197.

¹³⁰ ERGÜN, *a. g. e.*, s. 220.

¹³¹ ERGÜN, *a. g. e.*, s. 223.

¹³² KODAMAN, *a. g. e.*, s. 208.

¹³³ KODAMAN, *a. g. e.*, s. 208.

göre olacak ve Mekteb-i Fünun-ı İdadıyye adıyla okullar açılacaktır¹³⁴. 5 yıllık askeri idadilerden mezun olanlar Arapça, Farsça ve yazı derslerini bilenler sınavla, dışarıdan eğitim alanlar da Arapça ve Farsça sınavlarını başaranlar Mekteb-i Harbiye'ye alınacaktır.

II. Abdülhamid Dönemi'nde İstanbul'da Mekteb-i Harbiyye-i Şahane İdadisi ile Mekteb-i Tıbbiyye-i Şahane İdadisi adında iki okul mevcuttur. 1898'de bunların birincisinde 1280 ikincisinde 545 öğrenci vardır¹³⁵.

Sivil idadiler: Tanzimat Devri eğitim sisteminin ana fikri Osmanlıcılıktır. Okullarda bu fikri oluşturmak için Müslim ve gayr-i Müslim bütün çocukların bir arada eğitim almalarını sağlamak amacıyla çalışmalara başlanmıştır. 1869 Nizamnamesiyle rüştiyelerin üzerinde ve sultanilerin altında sivil yüksekokullara öğrenci hazırlamak için bir sivil idadi kurulması kararlaştırıldı. Bu idadiler nüfusu 1000 haneyi geçen yerde açılacaktı¹³⁶.

Maarif Nezareti, 1873-1875 yılları arasında İstanbul'da örnek bir sivil idadi kurulmasını kararlaştırdı. Bunun için bir komisyon kuruldu. 1874'te Darü'l-muallimin-i Aliye'de bir örnek idadi açıldı¹³⁷. İlk taşra sivil idadi okulu ise 1877'de Mora Yenişehir'de açılmıştır.

Kız idadileri: Isparta, Ordu, Bolu'dadır. Geneli oluşturan erkek idadiler: Aksaray, Akşehir, Adapazarı, Erzincan, Erbaa, Ergani Madeni, Ordu, Ünye, Bayburt, Bayezid, Burdur, Behisni, Bartın, Tokat, Çatalca, Hısnımansur, Düzce, Rize, Zile, Siirt, Sivrihisar, Sinop, Siverek, Kangırı, Giresun, Görele, Gümüşhane, Mardin, Malatya, Nevşehir¹³⁸.

İlk Kız İdadisi 1911'de İstanbul'da açılmıştır. Türkçe, genel kültür, Fransızca, İngilizce ve Almanca okutulmuş, musiki, el ve isleri gösterilmiştir. 1913'te Kız İdadisi İnas Sultanisi olmuştur¹³⁹.

¹³⁴ ÖZTÜRK, Cemil, "İdadi", *DİA*, C. 21, İstanbul 2000, s. 464.

¹³⁵ ÖZTÜRK, *a.g.md.*, s. 465.

¹³⁶ SALMAN, Hacı, *İdadi Mektepleri'nin Tarihsel Gelişimi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005, S: 12-15- ÖZTÜRK, *a.g.md.*, s. 465.

¹³⁷ ÖZTÜRK, *a.g.md.*, s. 465.

¹³⁸ TÜRK, İbrahim Caner, "Türkiye'de Orta Tahsil" Başlıklı Risaleye Göre Osmanlı İmparatorluğu'ndan Ulus Devlet Türkiye'ye İntikal Eden Ortaöğretim Mirası, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, S. 52, Erzurum 2014, s. 356.

¹³⁹ AKYÜZ, 1985' *a. g. e.*, s. 246.

C. Gayr-i Müslimlere Ait Eğitim Kurumları

1. Rum Okulları

Osmanlı tebaasının Hristiyan toplulukların içinde Rumlar, en büyük ve güçlü millettir. Eğitim ve kültür bakımından gayr-i Müslim toplumların lideri konumundaydılar. Diğer topluluklar ülkenin belirli yerlerinde yaşamalarına rağmen Rumlar, devletin dâhilinde her bölgede yayılmışlardır. Rum Patrikhanesi, II. Meşrutiyet'e kadar padişah'tan aldıkları imtiyazlarla her bölgede okul açabilmişlerdir¹⁴⁰.

Gayr-i Müslimler, 1856 Islahat Fermanı ile kendi eğitim kurumlarını kurma yetkisi kazanmışlardır. Cemaatler, fermanla eski müesseselerini tamir etmek ve padişah'tan irade almak kaydıyla yenilerini kurabileceklerdir. Böylece mektep açabilmek için kanuni bir hak elde etmiş oldular.

1869 Maarif Nizamnamesinde cemaat okulları hakkındaki maddeler şöyledir;

Özel okullar, yabancı devletlerin tebaası tarafından ücretli veya ücretsiz kurulan okullardır.

Mekteplerin masrafları, okulların kurucuları veya vakıfları tarafından karşılanacaktır.

Gayr-i Müslimlerin mekteplerinin muallimlerinin elinde maarif nezareti tarafından verilmiş şahadetname bulunacaktır.

Bu okullar devrin siyaseti ve politikasıyla eğitim vermeyecek ve ders kitaplarını ve programlarını maarif nezareti tarafından tasdik edilecektir.

Maarif nezareti, vali tarafından resmi izin verilecektir.

Özel okullarda öğrencilerin dövülmesi yasaktır¹⁴¹.

Özel okulları teftiş etmek için, 1886 yılında Mekatib-i Ecnebiye ve Gayr-i Müslime Müfettişliği kurulmuştur. Başına Selanik Vali Muavini Konstantini Efendi getirilmiştir. Fakat personel eksikliği ve nasıl teftiş edileceğine dair resmi bir malumat olmadığından denetleme tam anlamıyla yapılamamıştır¹⁴².

1888 yılında Mekatib-i Gayr-i Müslime ve Ecnebiyye Müfettişliği Nizamnamesi yayınlandı. Buna göre;

¹⁴⁰ERGÜN, *a. g. e.*, s. 364.

¹⁴¹HAYTA, *a. g. t.*, s. 79-80.

¹⁴²SARIÇELİK, *a. g. e.*, s. 281.

Özel okullardan teftişi kabul etmeyen ve ruhsatı olmayanlar kapatılacaktır. Ders kitapları kontrol edilecektir. Özel okullarda Müslüman öğrencilerin eğitim görmeleri yasaktır. Gayr-i Müslim olan Osmanlı tebaaya Türkçe ve Osmanlı Tarihi dersleri okutturulacaktır. Erkek öğrencilerin fes giymesi zorunludur¹⁴³.

1880 yılında Rumların 66 tane ilkokulları vardır¹⁴⁴. 1902-1903 yıllarında gayr-i Müslimlerin Ankara, Adana ve İstanbul dışındaki yerlerde, 821 mektep bunların 44.025'i erkek, 12.911'i kız öğrencileri bulunmaktadır. İstanbul ve Edirne'de 602 mektep ve 51.909 talebesi bulunmaktadır. Manastır ve Selanik vilayetlerinde, Bulgar istatistiklerine göre; 732 Rum okulu ve 49.343 öğrencisi, Rum istatistiklerine göre de 1.011 Rum okulu ve 59.640 talebesi bulunmaktadır¹⁴⁵.

II. Abdülhamid, zamanında Osmanlı Devleti'nde Rum okullarının durumu;

- Avrupa kıtasında 2.200 Rum Okulu, 3.454 muallim, 134.519 talebe
- Filistin 78 Rum Okulu, 153 öğretmen, 4.293 öğrenci
- Asya kıtasında 1.521 okul, 2.652 öğretmen, 259.812 talebe vardır¹⁴⁶.

2. Ermeni Okulları

Ermeni okulları, anaokul, ilkokul ve lise olmak üzere üç aşamada incelenmektedir. Anaokullarının kuruluş amacı; bir ilkokula bağlı veya başlı başına bir müessese olarak kurulur. Bir diğeri ise talebenin bedenini beş duyusunu ve zihin geliştirip ilkokullara öğrenci yetiştirmektir. İlkokullarının kuruluş amacına bakarsak, ilköğretim çağındaki Ermeni çocuklarının bedeni ve ruhi yönden geleceğe hazırlamak ve hayat için gerekli olan bilgileri edinmelerini sağlamaktır. Lise kısmına değinecek olursak, Ermeni gençlerini yüksek tahsile ve iş hayatına hazırlamak amacıyla kurulur¹⁴⁷.

Belli başlı İstanbul merkezli Ermeni okulları;

Kadıköy Aramyan Uncuyan Ermeni Ortaokulu, Şişli Bezezyan Ermeni İlkokulu, İstanbul- Kumkapı Bezciyan Ermeni Ortaokulu, Bomoti Ermeni Katolik İlkokulu, Bakırköy

¹⁴³SARIÇELİK, *a. g. e.*, s. 282.

¹⁴⁴SAKAOĞLU, *a. g. e.*, s. 105

¹⁴⁵ERGÜN, *a. g. e.*, s. 364- 365.

¹⁴⁶ERGÜN, *a. g. e.*, s. 371.

¹⁴⁷BÜYÜKKARCI, Süleyman, *İstanbul Ermeni Okulları*, Konya 2003, s. 23-24.

Dadyan Ermeni İlkokulu, Taksim Eseyan Ermeni Kız Lisesi, Feriköy Ermeni Ortaokulu, Karaköy Getronagan Ermeni Erkek Lisesi¹⁴⁸.

Konya'da ise Ermeniler Çifte Merdiven Mahallesi'nde yaşamışlardır. 1841 yılında Konya'da 136 tane Ermeni ailesi vardır. Konya Ermenilerinin çoğunluğu Ortodoks mezhebiniydi. Ortodokslara ait Konya'da ki okullar; Sahakyan Ermeni Mektebi, Cenanyan Ermeni Mektebi ve Kortoprus Mektebi'dir¹⁴⁹.

¹⁴⁸BÜYÜKKARCI, *a. g. e.*, s. 31-39.

¹⁴⁹SARIÇELİK, *a. g. e.*, s. 288- 299.

İKİNCİ BÖLÜM

MODERNLEŞME DÖNEMİNDE BOZKIR KAZASINDA EĞİTİM – ÖĞRETİM (1876-1918)

I. MEŞRUTİYET ÖNCESİ BOZKIR KAZASINDA EĞİTİM ÖĞRETİM DURUMUNA KISA BİR BAKIŞ

A. Sıbyan Mektepleri

Konya Vilayet Salnamelerine göre M. 1870- (H. 1287)- M. 1904- (H. 1322) yılları arasında Bozkır kazasında bulunan sıbyan mekteplerinin ve öğrencilerinin durumlarına ilişkin bazı bilgilere ulaşılmıştır.

Tablo 3: Bozkır kazası sıbyan mektepleri ve öğrencilerin cinsiyetlerine göre istatistiği verilmiştir¹⁵⁰.

Yıl	Erkek Öğrenci	Kız Öğrenci	Sıbyan Mektebi
1870/1287			03
1874/1291	1382	614	61
1875/1292	1382	614	61
1876/1293	1382	1614	61
1877/1294	1381	1614	61
1878/1295	1384	1614	61
1879/1296	2250	1100	89
1884-85/ 1302			96
1885-86/ 1303			96
1886-87/ 1304			96
1899 1900/ 1317			63
1904-05/ 1322			96

¹⁵⁰KVS, H. 1287/ M. 1870, s. 104.- H. 1291/M. 1874, s. 133.- H. 1292/ M. 1875, s. 133. – H. 1293/ M. 1876, s. 136. – H. 1294/ M. 1877, s. 153. – H. 1295/ M. 1878, s. 147. – H. 1296/ M. 1879, s. 155. –, H. 1302/ M. 1884-85, s. 71.- H. 1303/ M. 1885-86, s. 185. – H. 1304/ M. 1886-87, s. 96. – H. 1317/ M. 1899-1900, s. 155. – H. 1322/ M. 1904-05, s. 103.

M.1870 -(H.1287) yılında Bozkır kazasında toplam erkek nüfus 17624 iken sadece 3 tane sıbyan mektebi mevcuttur¹⁵¹. M. 1874 (H.1291) yılında Bozkır kazasında 61 sıbyan mektebi vardır. Bu okullarda 1382'si erkek ve 614'ü kız olmak üzere toplam 1996 öğrenci mevcuttur. M. 1877- (H. 1294) senesinde erkek öğrenci sayısı bir eksilirken, kız öğrenci sayısı aynı kalmaktadır. M. 1878 -(H. 1295)'te erkek öğrenci nüfusu üç sayı artarken kız öğrenci sayısı sabit kalmıştır. M. 1879- (H.1296) yılında 2250'si erkek ve 1100'ü kız olmak üzere talebelerin sayısı 3350'ye ulaşmıştır. Okul sayısı yaklaşık %50'lik bir artışla 89 olmuştur¹⁵².

Yaklaşık 6 yıl sonra yani M.1885- (H. 1302)'te sıbyan mektepleri 96 âdete ulaşmıştır. M. 1899- (H.1317) yılında eğitimde aksaklıklar olduğu gözlemlenip okul sayısında azalma meydana gelmiş 63'e düşmüştür. M.1904- (H. 1322) yılında toparlanmaya başlanmış ve tekrar 96' ya ulaşmıştır¹⁵³.

M. 1876- (H. 1239) yılında Konya vilayeti merkezindeki sıbyan mektepleri; Köprübaşı Mektebi, Kırathane Mektebi, Hacı Fettah Mektebi, Altun Çeşme Mektebi, Akçeşme Mektebi, Karacıgan Mektebi'dir¹⁵⁴.

¹⁵¹ *KVS*, H. 1287/ M. 1870, s. 104.

¹⁵² *KVS*, H. 1291/ M. 1874, s. 133.- H. 1294/ M. 1877, s. 153. – H. 1295/ M. 1878, s. 147.- H. 1296/ M. 1879, s. 155. -MERCAN, *a. g. m.*, s. 351.

¹⁵³ *KVS*, H. 1302/ M. 1884-85, s. 71.- H. 1317/ M. 1899-1900, s. 155. – H. 1322/ M. 1904-05, s. 103.

¹⁵⁴ *KVS*, H.1293/ M. 1876, s. 107.

B. Medreseler

Bozkır kazasında bulunan medreselere ait öğretmenler ve öğrencilerin durumuna ilişkin bazı bilgiler elde edilmiştir.

Tablo 4: Bozkır kazası medrese ve öğrenci istatistiği¹⁵⁵.

Yıl	Öğrenci Sayısı	Medrese Sayısı
1874/1291	168	12
1875/1292	168	12
1876/1293	168	12
1877/1294	168	11
1878/1295	168	11
1879/1296	230	22
1899 1900/ 1317	411	19
1904-05/ 1322		10

Konya Vilayet Salnamesinden edinilen ilgilere göre, Bozkır'da M. 1874- (H. 1291) senesinde medrese sayısı 12'ye çıkmış ve öğrenci mevcudu 168'tir. Akabinde devam eden yıllarda sayı sabit kalırken M. 1877 -(H. 1294)'de medrese sayısında 1 azalma olmuş fakat öğrencilerin sayısı aynı kalmıştır.

M. 1879- (H.1296) yılında öğrenci sayısı 230'a yükselirken medreselerin 22 tane olduğu tespit edilmiştir. M. 1899- (H. 1317) 'a gelince Bozkır merkezde 18 tane medrese ve 384 tane öğrenci vardır. Belviran nahiyesinde 1 medrese ve 27 tane öğrenci vardır. Toplamda Bozkır'da öğrenci sayısı 411'e ulaşmıştır. Osmanlı Maarif Salnamesinden elde ettiğimiz bilgilere göre (H.1319)- 1901 ve M. 1903- (H. 1321) yıllarında Bozkır medreselerinin 17 tane ve toplam öğrencinin 519¹⁵⁶ olduğunu görmekteyiz. M. 1904- (H.1322) yılında medrese sayısı 10'a düşmüştür.

¹⁵⁵KVS, H. 1291 M. 1874, s. 133. – H. 1292/ M. 1875, s. 133. – H. 1293/ M. 1876, s. 136. – H. 1294/ M. 1877, s. 146. – H. 1295/ M. 1878, s. 147. – H. 1296/ M. 1879, s. 155.- H. 1317/ M. 1899 1900, s. 155-156. – H. 1322 / M. 1904-05, s. 103.-

¹⁵⁶OMS, H. 1319/ M. 1901, s. 844-845-847. H. 1321/ M. 1903, s. 584-585.

Tablo 5: M. 1901- (H. 1319) –M. 1903- (H.1321) yıllarında Bozkır kazasında bulunan medreseler ve buralarda görev yapan öğretmen ve öğrenci sayıları¹⁵⁷.

Medresenin Adı	Bulunduğu Yer	Medresenin Müderrisi	Öğrenci Sayısı	Medreseyi Yaptıran
Siristad Medresesi	Cami ‘-i Şerif Mahallesi	Mustafa Efendi	21	Ali Efendi
Fart Medresesi	Çay Kenarı	Halil Efendi	31	Halil Efendi
Pınarcık Medresesi	Cami ‘-i Civarında	Hacı Abdullah Efendi	28	Halil Efendi
Ayvacılar Medresesi	Cami ‘-i Civarında	Hacı Mehmet Efendi	34	Hacı Mehmet Efendi
Dere Medresesi	Çay Mecrasında	Mehmet Efendi	34	Molla zade Efendi
Karacahisar Medresesi	Karye Dâhilinde	Sadık Efendi	65	Yeğen Efendiler
Hocaköy Medresesi	Cami ‘-i Civarında	Halim Efendi	57	Abdülhalim Efendi
Dedemli Medresesi	Cami ‘-i Civarı	Ahmet Efendi	23	Hatip Efendi
Kiraz (Gerez) Medresesi	Medde İçinde	Sadık Efendi	14	Sadık Efendi
Bekele Medresesi	Çamaltı	Mehmet Efendi	35	Mehmet Efendi
Ahurlu Medresesi	Cami ‘-i Havlusu	Hacı Mesut Efendi	49	Hacı Mevlut Efendi
Yalühyük Medresesi	Kabristan Önü	Fahredden Efendi	2	Fahredden Efendi
Akkilise	Cami ‘-i Şerif	Süleyman Efendi	27	Sadık Efendi
Avdan Medresesi	Çeşme Civarı	Veliyyüddin Efendi	31	İbrahim Efendi
Sazlı Medresesi	Çeşme Civarı	Hacı Ömer Efendi	13	Hac Ali Efendi
Tola (Dorla) Medresesi	Meydan Yerinde	Zahireddin Efendi	31	Kerim Efendi
Yalühyük Medresesi	Meydan Yerinde	Hasan Efendi	24	Mehmet Efendi
Toplam Öğrenci Sayısı: 519.				

Bozkır kazasının merkezi kasabası Siristad’dır. Bu açıdan bakılırsa kazanın baş medresesi Siristad olup, Cami ‘-i Şerif Mahallesinde ikamet edip müderrisi Mustafa Efendi ve medreseyi yaptıran şahıs Ali Efendi’dir. 21 tane öğrencisi vardır. Diğer medreselere bakacak olursak buldukları karyelerin isimleriyle meftun olmuşlardır. Osmanlı Maarif Salnamesinde verilen medreselerin isimlerinden anlaşılacağı üzere Bozkır kazasına bağlı bütün karyelerde medrese mevcut değildir. 1875 yılında Bozkır’ın 59 karyesi¹⁵⁸, 1896 yılında 97 tane karyesi¹⁵⁹ olduğunu tespit ettiğimize göre her karyede medrese kurulamamıştır.

¹⁵⁷OMS, H. 1319/ M. 1901, s. 844-845-847. H. 1321/ M. 1903, s. 584-585.- MERCAN, a. g. m., s. 358- 359.

¹⁵⁸EFE, a. g. m. s. 312.

¹⁵⁹KVS, H. 1314/ M. 1896-97, s. 254-262-263-281-290-292-294-295-301-304-305-306-312-317-321-325-327-331-332-345-356-362-367.

Siristad, Fart, Pınarcık, Ayvacılar, Dere, Karacahisar, Hocaköy, Dedemli, Kiraz (Gerez), Bekele, Ahurlu, Yalühyük (Kabristan Önü), Akkilise, Sazlı, Tola (Dorla) ve Yalühyük (Meydan Yeri) karyelerinde medreseler mevcuttur.

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ BOZKIR KAZASINDA EĞİTİM-ÖĞRETİM DURUMU

A. İlköğretim Kurumları

1. İbtidai Mektepleri (Müslimler için)

Değişen sistemle ortaya çıkan usul-i cedide mekteplerine Konya Vilayet Salnamelerinden elde ettiğimiz bilgiler ışığında Bozkır kazasında ki durum şöyledir;

Tablo 6: Bozkır kazasında ve Belviran nahiyesinde İslam ve gayr-i Müslim usul-i cedid ve usul-i kadim mekteplerinin istatistiği verilmiştir¹⁶⁰.

	Usul-u Cedide	Öğrenci	Usul-u Atike	Öğrenci	Gayr-i Müslim	Öğrenci
1900/1317						
Bozkır	1	60	59	30	1	15
Belviran			29			
1905/1322						
Bozkır	1	102				

Bozkır'da M. 1900 -(H. 1317) yılında bir tane ibtidai mektebi açılmıştır. 60 öğrencisi vardır. Kıyaslama yapılan eski sistemdeki okullarda 59 tane olduğu tespit edilmiştir. Belviran nahiyesinde ise eski okullar 29'dur. Rum milletinin de bir tane ibtidai derecesinde okulları ve 15 öğrencisi mevcuttur.

M.1904-05-(H.1322) yılında Bozkır İbtidai Mektebi'nde Muallim-i Evvel Mustafa Efendi ve Muallim-i Sâni Ali Efendi görev yapmaktadır. Okulun öğrenci sayısı ise 102'dir¹⁶¹. Konya vilayetinde ise 1996 yılında, 59.146'sı erkek ve 30.168'i kız toplam 89.314 öğrencisi bulunmaktadır¹⁶².

¹⁶⁰KVS H. 1317/ M. 1899-1900, s. 155-156. – H. 1322/ M. 1904-05, s. 102.

¹⁶¹KVS, H. 1322/ M. 1904-05, s. 102.- MERCAN, *a. g. m.*, s. 352.

¹⁶²MERCAN, *a. g. m.*, s. 352.

Bozkır Pirlonda Karyesi İbtidai Mektebi'nin (R. 11 Temmuz1321)- M. 1905 yılında imtihan cetveli bilgisine göre sınıf üç kademeye ayrılmıştır. Ders tabloları da farklıdır. Birinci kademenin dersleri; Kur'an-ı Kerim, Tecvid, Ulum-u Diniye, Sarf-ı Osmani, İmla, Kıraat, Hesab, Coğrafya-ı Osmani, Tarih-i Osmani, Ahlak, Hatt-ı Sülüs, Hatt-ı Rik'adır. Devre-i Ula ya da evvel de denile birinci kademe 12 ders ve 26 öğrenci vardır. 8 öğrenci derslerin tamamını 10 üzerinden 10 puan alarak 120 tam puan genel ortalama ile başarılı olmuşlardır. 2 öğrenci 100 puanın altındadır. 15 öğrenci ise 120 tam puan üzerinden 118 ve altında genel ortalamaya sahiptir¹⁶³.

İkinci kademe de ki dersler; Kur'an-ı Kerim, Tecvid, İlm-i Hal, Sarf-ı Osmani, Kıraat, Hesab, Ahlak, İmla, Hattır. 9 ders ve 24 öğrencisi vardır. 4 öğrenci 90 tam puan genel ortalamayla başarılıdır. 18 öğrenci de 50 genel ortalamasının üzerindedir¹⁶⁴.

Üçüncü kademe ise, Kur'an-ı Kerim, İlm-i Hal, Alfabe-i Osmani, Kıraat, Hesab, Ahlak ve Hat olmak üzere 7 tane ders öğretiliyordu. 67 öğrenci vardır. 8 öğrenci tam puanla 70 genel ortalamaya sahiptir. 15 öğrenci 50 ve üzeri puana sahipken, 16 tane öğrenci 50'nin altında genel ortalama ile başarısızdır¹⁶⁵.

Günümüzde Pirlonda ismiyle geçen karye, Pirluvanda- Pirilkonda- Pirlevkanda- Piri Kondu karyesi olarak değişik söylemlerle bugüne kadar gelmiştir. Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde yaşamış bir alim olan Uzun Şih isminde bir zat vardır. Bu alimin ismi Sarılar Mahallesinde bir camiye verilmiştir. Uzun Şih'tan dolayı Pir-Kondu- Pirlonda- Pirluvanda isimleri söylene gelmiştir. Konya Maarif Arşivi kayıtlarından "*Konya ve Bütün Mülhakatı Rüştüye Mekteplerinin İmtihan-ı Umumi Cetvelleridir (321-324 Senesine Kadar)*" 46 numaralı defterde, (R. 1321)- M. 1905 yıllarında Bozkır kazasına bağlı bir karye olduğunu anlamaktayız. Günümüzde Taşkent'in Türkmen köylerinden birisidir. Pirlonda, Sarılar Mahallesinde kurulmuştur.

1907 yılında Bozkır kazası Kaymakamı Şerif Bey, Dere karyesinde bir ibtidai mektebi açmak için girişimlerde bulunmuş ve halktan 5.000 lira yardım almıştır¹⁶⁶.

¹⁶³KMA, No: 46, DSCN- 377.

¹⁶⁴KMA, No: 46, DSCN- 377.

¹⁶⁵KMA, No: 46, DSCN- 377.

¹⁶⁶KESER, Fatma, "Konya Vilayeti Gazetesi'ne Göre II. Meşrutiyet Başlarında Konya Sancağı", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2008, s. 373.

(H. 1314)- M. 1897 yılı istatistiklerine bakıldığı zaman; Osmanlı Devleti'nde Müslümanlara ait 28615 tane ilkokul, 600.206 tane erkek öğrenci, 248.737 tane kız öğrenci, toplamda 848.943 Müslüman ilköğretim öğrencisi vardır.

Konya'da 1996 tane ilköğretim okulu, 59.146 tane erkek öğrenci, 30.168 tane kız öğrenci, toplamda 89.314 tane ilköğretim öğrencisi vardır. Bu dönemde Osmanlı Devleti toplam nüfusu 32.206.854'tür. Bu dönemde Osmanlı Devleti genel nüfusu 32.206.854'tür¹⁶⁷.

Konya' da II. Abdülhamit Dönemi'nde 1905-1906 ders yılında resmi ibtidailerde erkek öğrenci nüfusu 208, kız öğrenci nüfusu 19 tanedir ¹⁶⁸.

2. Bozkır Rum Mektebi

Konya Vilayet ve Maarif Salnamelerinden elde edilen verilere göre Bozkır'da bir tane Rum ilk mektebi bulunmaktadır. Buna göre mektebin öğretmen ve öğrencileri ile açılma tarihleri şöyledir;

Tablo 7: Bozkır Rum Mektebi'nin Genel Durumu¹⁶⁹.

Yıl	Rum Mektebi	Öğretmen	Erkek öğrenci	Okulun Derecesi	Açılış Tarihi
M.1898-1899/ R.1316	1	Sudirî ¹⁷⁰ Efendi			-
M.1899-1900/ R.1317	1	Sudirî Efendi	21	İbtidai	-
M. 1900-1901/ R. 1318	1	Sudirî Efendi	21	İbtidai	-
M. 1901-1902/ R. 1319	1	Heyet-i Ruhaniye	20	İbtidai Siristad Rum Mektebi	R. 8 Mart 1305 M. 21 Mart 1889
M.1903-1904/ R.1321	1		20	İbtidai Rüşti (Eski usul)	R.8 Mart 1305 M. 21 Mart 1889

¹⁶⁷ *Osmanlı Devleti'nin İlk İstatistik Yıllığı 1897*, Haz. Tevfik Güran, Ankara 1997, s. 15-98- 110.

¹⁶⁸ KODAMAN, *a. g. e.*, s. 146.

¹⁶⁹ *OMS*, H. 1316/ M. 1898-1899. s.1162.- H. 1317/ M. 1899-1900. s.1362. – H. 1318/ M. 1900-1091.s. 1534.- H. 1319/ M. 1901-1902.s. 864-865. H. 1321/ M. 1903-1904. s. 594.

¹⁷⁰ سودی ری – Sudirî olması muhtemel olan isim hakkında hiçbir bilgi yoktur. Rumların yaygın olarak kullandığı bir isim değildir. Benzer seslerden oluşan Siduri; Gılgamış Destanı'nda geçen bir kahramandır. Ölümsüzlüğü arayan Gılgamış'ın bu çabasından vazgeçirmeye çalışan bir tanrıçadır. Aynı zamanda Sümerlerin Güneş Tanrısı olan Apollon'un kızının ismi Siduri'dir. İsmi öğretmene verilirken Siduri'den esinlenildiği düşünülmektedir.

Bozkır kazasında yaşayan tek gayr-i Müslim tebaa Rum cemaatidir. Siristad'da yaşamaktadırlar. Kendilerine ait ibtidai rüştiye derecesinde 1 tane okulları vardır.

Öğrenci mevcudu 20-21 civarındadır. Okulun öğretmeni Sudirî Efendi'dir. Osmanlı Maarif Salnamelerinde (R.1316)- M. 1898, (R. 1317)- M. 1899, (R. 1318)- M.1900, (R. 1319)- M.1901, (R.1321)- M. 1903 geçen yıllara göre Bozkır Rum Mektebi'nin ruhsatname tarihi (R.1319) / M. 1901- (R.1321)- M.1903-1904 yıllarında mektebin ruhsatname tarihi R. 8 Mart 1305- M. 21 Mart 1889 tarihi verilmiştir.

B. Ortaöğretim Kurumları

1.Bozkır Rüştiye Mektebi

Konya Vilayet Salnamelerinden elde edilen bilgilere göre Bozkır kazasında bir adet rüştiye mektebi bulunmaktadır. Okulun öğrencilerinin yıllara göre mevcut oranı şöyledir:

Tablo 8: Bozkır Rüştiye Mektebi ve öğrenci istatistiği¹⁷¹.

Yıl	Öğrenci Sayısı	Rüştiye Sayısı
1874/1291	25	1
1875/1292	25	1
1876/1293	25	1
1877/1294	25	1
1878/1295	25	1
1879/1296	32	1
1881/1298		1
1882/1299		1
1883/1301		1
1884/1302		1
1885/1303		1
1886/1304	25	1
1887/1305		1
1889/1307		1
1891/1309		1
1898/1316	40	1
1899/1317	40	1
1900/1318	40	1
1901/1319	44	1
1903/1321	30	1
1904/1322	35	1

¹⁷¹ **KVS**, H. 1291/ M. 1874, s. 133. - H. 1292/ M. 1875, s. 133. – H. 1293/ M. 1876, s. 136.- H. 1294/ M. 1877, s.146.- H. 1295/ M. 1878/, s. 147.- H. 1296/ M. 1879/, s. 150.- H. 1298/ M. 1881/, s.149.- H. 1299/ M. 1882/, s. 155.- H. 1301/ M. 1883/, s. 55- 56.- H. 1302/ M. 1884-85 /, s. 181. – H. 1303/ M. 1885-86/, s. 315.- H. 1304/ M. 1886-87/, s. 235.- H. 1305/ M. 1887-88/, s. 241.- H. 1307/ M. 1889-90/, s. 217. – H. 1309/ M. 1891-92/, s. 217.- H. 1317/ M. 1899-1900, s. 155.- H. 1322/ M. 1904-05/, s. 102.- **OMS**. H. 1316/ M. 1898-1899, s. 1159, - H. / 1317/ M. 1899 -1900, s. 1359,- H. 1318/ M. 1900-1901, s. 1531, - H. 1319/ M. 1901-1902/, s. 834,- H. 1321/ M. 1903-1904, s. 578.

Bozkır kazasında ilk rüştiye mektebi M. 1874- (H. 1291) yılından sonra var olmuştur. 1 tane rüştiye mektebi bulunmaktadır. Kurulduğu ilk yıllarda 25 talebesi bulunan mektebin M.1879- (H. 1296) yılında 32, 1898 yılında 40, M. 1901- (H. 1318) senesinde 44, M. 1903- (H.1321)'te 30, M. 1904-(H. 1322) yılında 35' e kadar ulaşmıştır. İlk öğretmen, Muallim-i Sâni Ali Efendi'dir. Hizmetlisi Mehmet Ağa'dır.

Bozkır Rüştiye Mektebi'nin (R.1321)- M. 1905, (R. 1322)- M. 1906, (R.1323)- M. 1907, (R. 1324)- M.1908 yıllarına ait imtihan cetveli bilgileri elde edilmiştir. 3'er sınıflara ayrılan her bir sınıfın dersleri ayrıdır.

(R.1321)- M. 1905 yılı 1. sınıf dersleri; Kur'an-ı Kerim, Tecvid, Kıraat, Ulum-u Diniye, Lisan-ı Osmani, Coğrafya, Arabi, Farsî, Hesab, Hüsn-ü Hat ve Ahlaktır. 3 öğrenci vardır. 110 genel ortalamaya sahip öğrenci yoktur. Sırayla 91, 84 ve 77 genel not ortalaması ile geçmişlerdir Hesab, Farsî, Coğrafya derslerinde başarı düşüktür¹⁷².

2. sınıf dersleri; Kur'an-ı Kerim, Tecvid, Ulum-u Diniye, Sarf-ı Osmani, Kıraat ve İmla, Arabi, Farsî, Hesab, Coğrafya, İlm-i Eşya, Hüsn-ü Hat ve Ahlaktır. 9 öğrenci ve 12 ders vardır. 120 genel ortalaması olan öğrenci yoktur. 100 üzeri ortalamaları vardır. İlm-i Eşya, Farsî ders ortalamaları düşüktür¹⁷³.

3. sınıf dersleri; Kur'an-ı Kerim ve Tecvid, Ulum-u Diniye, Arabi, Farsî, Hesab, Coğrafya, Sarf-ı Osmani, Nebat-ı Osmani, Tarih, Hüsn-ü Hat, İmla, Hendese, Ahlak ve Malumat-ı Nafia dersleridir. 6 tane öğrenci vardır. 14 tane ders görmektedirler. 140 tam puan genel ortalamaya sahip kimse yoktur. Sınıfın birincisi 139 ortalamaya sahiptir. En düşük ortalama 119'dur. Malumat-ı Nafia dersinde başarı düzeyi düşüktür¹⁷⁴.

(R. 1322)- M. 1906 yılı Bozkır Rüştiye Mektebi imtihan cetvelini incelersek; 3 sınıfa ayrılmıştır. 1. sınıf 10 kişiliktir. Kur'an-ı Kerim, Tecvid, Ulum-u Diniye, Arabi, Sarf-ı Osmani, Hesab, Ahlak, Hüsn-ü Hat ve Kıraat olmak üzere 9 dersleri vardır. Öğrenciler, 62- 54 not ortalaması ile başarılıdırlar. 4 öğrenci okula devam etmemiştir. Hesab ve hüsn-ü Hat dersleri en az başarılı olan derslerdir¹⁷⁵.

2. sınıf dersleri; Kur'an-ı Kerim, Tecvid, Ulum-u Diniye, Sarf-ı Osmani, İmla ve Kıraat, Arabi, Farsî, Hesab, Tarih, Hüsn-ü Hat, Coğrafya ve Ahlaktır. Sınıf mevcudu 10'dur

¹⁷²KMA, No: 46, DSCN- 387.

¹⁷³KMA, No: 46, DSCN- 387.

¹⁷⁴KMA, No: 46, DSCN- 387.

¹⁷⁵KMA, No: 46, DSCN- 404.

ve 12 ders vardır. 120 puan ile tam ortalamaya sahip 1 kişi vardır. Öğrencilerin geneli başarılıdır¹⁷⁶.

3. sınıfa gelince; Kur'an-ı Kerim, Tecvid, Ulum-u Diniye, Sarf-ı Osmanî, Arabî, Farsî, Hesab, Hendese, Coğrafya, Tarih, Resim, Hüsn-ü Hat, Malumat-ı Nafia, Ahlak, Hıfzı's-sihha, İmla ve Kıraat dersleri vardır. 12 öğrenci vardır. Notlara bakılırsa öğrenciler en çok Hıfzı's-sihha dersinde zorlanmışlardır¹⁷⁷.

(R.1323)- M. 1907 yılında Bozkır Rüştîye Mektebi'nde sınıflar ve dersler şöyledir;

1. sınıfta 8 öğrenci vardır. 10 derslik olup dersler, Kur'an-ı Kerim ve Tecvid, Ulum-u Diniye, Arabî, Farsî, Sarf-ı Osmanî, Hesab, Ahlak, Hüsn-ü Hat, Kıraat ve İmladır. Sınıfın geneli 75 ve üzeri not ortalamasına sahiptir¹⁷⁸.

2. sınıf; Kur'an-ı Kerim, Tecvid, Ulum-u Diniye, Sarf-ı Osmanî, İmla ve Kıraat, Arabî, Farsî, Hesab, Tarih, Hüsn-ü Hat, Coğrafya ve Ahlak dersleri işlenmiştir. Sınıf 8 kişiliktir. Öğrenciler genel itibariyle başarılıdır. Sınıfta en düşük not 10 üzerinden 6 ile coğrafya dersindedir¹⁷⁹.

3. sınıf ise; Kur'an-ı Kerim ve Tecvid, Ulum-u Diniye, Sarf-ı Osmanî, İmla ve Kıraat, Arabî, Farsî, Hesab, Hendese, Coğrafya, Tarih, Resim, Hüsn-ü Hat, Malumat-ı Nafia, Ahlak, Hıfzı's-sihha dersleri öğretilmiştir. 10 kişilik mevcudiyeti vardır. Öğrenciler Sarf-i Osmanî dersinde biraz zorlanmış ve 3 kişi sadece tam 10 puan alabilmiştir. 140 genel ortalamanın altında not yoktur¹⁸⁰.

(R. 1324)- M.1908 yılı imtihan cetvelinde görülen dersler ve sınıf mevcudiyetleri şöyledir;

1. sınıfın dersleri, Kur'an-ı Kerim ve Tecvid, Ulum-u Diniye, Arabî, Farsî, Sarf-ı Osmanî, Hesab, Coğrafya, Tarih, Ahlak, Kıraat, İmla ve Hüsn-ü Hattır. Sınıfın 8 öğrencisi vardır. Oldukça başarılı sınıftır. Öğrenciler, 90 ve 120 arası not ortalamaya sahiplerdir¹⁸¹.

2. sınıf, 6 öğrenci vardır. Kur'an-ı Kerim ve Tecvid, Ulum-u Diniye, Arabî, Farsî, Hesab, Coğrafya, Sarf-ı Osmanî, Tarih, Hüsn-ü Hatt, Ahlak, Kıraat, İmla derslerinden imtihan olmuşlardır. 86 ve 120 arası ortalama ile başarılı bir sınıftır¹⁸².

¹⁷⁶KMA, No: 46, DSCN- 404.

¹⁷⁷KMA, No: 46, DSCN- 404.

¹⁷⁸KMA, No: 46, DSCN- 442.

¹⁷⁹KMA, No: 46, DSCN- 442.

¹⁸⁰KMA, No: 46, DSCN- 442.

¹⁸¹KMA, No: 46, DSCN- 482.

3. sınıf, Kur'an-ı Kerim ve Tecvid, Ulum-u Diniye, Arabi, Farsî, Hesab, Hendese, Coğrafya, Tarih, Resim, Kıraat, Hüsn-ü Hatt, Malumat-ı Nafia, Ahlak, Hıfzı's-sihha ve İmla eğitimi verilmiştir. 8 öğrenci ders almıştır. 150 tam puan genel ortalaması olan 2 kişi vardır. 109 en düşük genel ortalamadır¹⁸³Konya Vilayet Salnamelerinden elde edilen bilgilere göre Bozkır Rüştîye Mektebi öğretmenleri ve diğer okul görevlilerinin durumu şöyledir;

Tablo 9: Bozkır Rüştîye Mektebi öğretmenleri¹⁸⁴.

Yıl	Muallim-i Evvel	Muallim-i Sâni	Muallim-i Salis	Rik'a Muallimi	Hizmetli	Vekil
1874/1291		Ali			Mehmet	
1875/1292		Ali			Mehmet	
1876/1293		Mehmet			Abdullah	
1877/1294		Mehmet			Abdullah	
1878/1295		Mehmet			Abdullah	
1879/1296		Ali Rüştü			Mustafa	
1881/1298		Ali Rüştü			Faik	
1882/1299		Ali Rüştü			Faik	
1883/1301		Ali Rüştü		Mehmet Nuri	Faik	
1884-85 /1302	Ali Rüştü			Hüseyin		
1885-86/ 1303	Ali Rüştü			Hüseyin		
1886-87/ 1304	Ali Rüştü			Hüseyin		
1887-88/ 1305	A. Rüştü			Hüseyin		
1889-90/ 1307	Hacı Mehmet					Ahmet
1891-92/ 1309	Yakup	Abdullah		Vecihi	Mehmet Ali	
1898-99/ 1316		Mustafa				
1899-1900/ 1317		Mustafa				
1900-01/1319		Mustafa				
1901-02/1321	Şakir			Ahmet		
1903-04/1321	Şakir			Ahmet		
1904-05/1322	Tevfik			Ahmet		

¹⁸²KMA, No: 46, DSCN- 482.

¹⁸³KMA, No: 46, DSCN- 482.

¹⁸⁴KVS, H. 1291/ M. 1874, s. 81. – H. 1292/ M. 1875, s. 81. – H. 1293/ M. 1876, s. 98. – H. 1294/ M. 1877, s. 98. – H. 1295/ M. 1878, s. 99. – H. 1296/ M. 1879, s. 150. – H. 1298/ M. 1881, s. 149. – H. 1299/ M. 1882, s. 155. – H. 1301/ M. 1883, s. 55- 56. – H. 1302/ M. 1884-85, s. 181. – H. 1303/ M. 1885-86, s. 315.- H. 1304/ M. 1886-87, s. 235. – H. 1305/ M. 1887-88, s. 241. – H. 1307/ M. 1889-90, s. 217. – H. 1309/ M. 1891-92, s. 217. – H. 1322/ M. 1904-05, s. 102.

Bozkır Rüştiye Mektebi'nin öğretmen kadrosuna baktığımızda 1874'den 1884 yılına kadar muallim-i sâni 'ikinci öğretmen', 1884'den sonra muallim-i evvel 'birinci öğretmen' atanmıştır. Birer tane hizmetlileri vardır. Ayrıca Hat derslerine ayrı öğretmen gönderilmiştir. Muallim-i evvel; okullara rütbe olarak daha üstün gönderilen eğitimcilerdir. Maaşları daha fazladır. Muallim-i sâni; ikinci rütbedeki ve birinci öğretmene göre daha az maaş alan öğretmendir. Öğretmenler tecrübe ettikleri yıllara göre maaşları da doğru oranda artmaktadır. M. 1879- (H. 1296) yılında ikinci öğretmen olan Ali Rüşti Efendi, M. 1884- (H. 1303) yılında birinci öğretmen olarak atanmıştır.

Bozkır kazasının bağlı olduğu Konya vilayetinde ki Konya Rüştiye Mektebi'nin öğretmenlerine bakılırsa;

Tablo 10: Konya Rüştiye Mektebi Öğretmenleri¹⁸⁵.

¹⁸⁵ KVS. H. 1285/ M. 1868, s. 100. –H. 1286/ M. 1869, s. 100.- H. 1287/ M. 1870, s. 103. – H. 1288/ M. 1871/, s. 80. – H. 1289/ M. 1872, s. 73. – H. 1290/ M. 1873, s. 74. – H. 1291/ M. 1874, s. 79. –H. 1292/ M. 1875, s. 79. – H. 1293/ M. 1876, s. 97. – H. 1294/ M. 1877, s. 96. – H. 1295/ M. 1878, s. 97. – H. 1296/ M. 1879, s. 150. – H. 1298/ M. 1881, s. 147. – H. 1299/ M. 1882, s. 154. –H. 1301/ M. 1883, s.55. – H. 1302/ M. 1884- 85, s. 181. – H. 1303/ M. 1885-86, s. 314. – H. 1304/ M. 1886-87, s. 234. – H. 1305/ M. 1887-88, s. 240. – H. 1307/ M. 1889-90, s. 216. –H. 1309/ M. 1891-92, s. 216.

Yıl	Muallim-i Evvel	Muallim-i Sâni	Muallim-i Salis	Rik'a Muallimi	Sülüs Muallimi	Hizmetli	Fransızca Muallimi
1868/1285?	İbrahim Hakkı		İhsan			
1869/1286	Hafız Osman Vehbi	Hafız İbrahim Hakkı		İhsan			
1870/1287	Hafız Osman Vehbi	Hafız İbrahim Hakkı	Hafız Osman	Nafiz			
1871/1288	Hafız Osman Vehbi	Hafız İbrahim Hakkı	Hafız Osman	Nafiz			
1872/1289	Hafız Osman Vehbi	Hafız İbrahim Hakkı	Hafız Osman	Nafiz			
1873/1290	Hafız Osman Vehbi	Hafız İbrahim Hakkı	Hafız Osman	Nafiz			
1874/1291	Hafız Osman Vehbi ve İbrahim	Hafız İbrahim Hakkı ve Hüseyin	Hafız Osman	Nafiz-Süleyman-Dilaver	Mehmet	Hasan-Nafiz- Hacı Mehmet	
1875/1292	Mehmet	Hüseyin		Dilaver		Hacı Mehmet	
1876/1293	Hafız Osman Vehbi	Hafız İbrahim Hakkı	Hafız Osman	Es 'ad		Hasan	
1877/1294	Hafız Osman Vehbi	İbrahim	Osman	Es 'ad		Hasan	
1878/1295	Hafız Osman Vehbi	İbrahim	Osman	Es 'ad		Hacı Ahmet	
1881/1298	Hafız Osman Vehbi	İbrahim Hakkı	Osman	Ahmet		Hacı Ahmet	
1882/1299	Hafız Osman Vehbi	İbrahim Hakkı	Osman	Mehmet Ali		Hacı Ahmet	
1883/1301	Hacı Ahmet	İbrahim Hakkı	Ahmet	Mehmet Ali		Hacı Ahmet	
1884-85/1302	Hacı Ahmet	İbrahim Hakkı	Ahmet	Mehmet Ali			
1885-86/1303	Hacı Ahmet	İbrahim Hakkı	Ahmet	Mehmet Ali			
1886-87/1304	Hacı Ahmet	İbrahim Hakkı	Ahmet	Velid Çelebi			
1887-88/1305	Hacı Ahmet	İbrahim Hakkı	Ahmet	Velid Çelebi			
1889-90/1307	Mehmet Sani İbrahim		Ahmet	Rıza			
1891-92/1309	İsmail? - Emin		Rıza		Niyazi	Fransızca Öğretmeni Liforyus

M. 1868- (H.1285) yılında Konya'ya ilk muallim atanmış ve birinci derecededir. İkinci öğretmen İbrahim Hakkı Efendi'dir. Rik'a öğretmeni İhsan Efendi'dir. M. 1870- (H. 1287) yılında üçüncü öğretmen Hafız Osman Efendi atanmıştır. Sülüs öğretmeni Mehmet Efendi, M. 1891- (H. 1309) yılında okula gönderilmiştir. Konya vilayeti, büyük bir idare merkezi olduğundan Fransızca öğretmeni Liforyus Efendi'de okulda yer almaktadır.

2. Bozkırlıların ve Bozkır Rüştüye Mektebi Öğrencilerinin İdadi Eğitimi (Karaman İdadisi)

Bozkır kazasında idadi mektebi bulunmadığından öğrenciler Karaman İdadisi'ne gitmekteydiler. Konya Maarif Arşivi'nden elde ettiğimiz 60 numaralı Talebe Künye Defteri'nde Bozkırlıların ve Bozkır Rüştüye Mektebi öğrencilerinin idadi eğitimine dair bilgi edinilmiştir.

Tablo 11: Bozkırlıların ve Bozkır Rüştüye Mektebi öğrencilerinin Karaman İdadi Mektebi'ndeki kayıt defteri¹⁸⁶.

Sıra numarası	Öğrencinin ismi	Babasının ismi	Doğum yeri ve tarihi	İkametgâh	Bitirdiği mektebin yeri ve tarihi	Yaşları
16252	Halis	Seyit	Bozkır R. 1322 (M. 1907)	Karaman	15 Eylül 1331 (1916)	9 yaşında
162	Halis	Seyit	Bozkır R. 1322 (M. 1907)		5 T. Sâni 1332 (18 Kasım1917)	10 yaşında
162	Mehmet Halil	Haris Seyit	Bozkır R. 1322 (M. 1907)		5 T. Sâni 1332 (18 Kasım1917)	10 yaşında
28	Ahmet Arif	Mehmet Kâmil	Bozkır R. 1324 (M. 1909)		15 Eylül 1337 (1921)	12 yaşında

Bozkır Talebe Künye Defteri'nden edinilen bilgiye göre öğrenci isimlerinin sıra numaraları, isim ve baba adı, doğum yeri ve tarihi, ikametgâh yerleri, bitirdiği mektebin yeri ve tarihi ile derecesine ulaşılmıştır. Öğrencilerin doğum yılları 1300'lü yıllardır. Sıra numarası 162 olan iki tane öğrenci bulunmuştur. Seyit zade Halis Efendi'nin künyesinin

¹⁸⁶KMA, No: 60, DSCN- 622, 633, 642, 652.

bulunduğu dosya sicil numarası 633'tür. Haris Seyit zade Mehmet Halil Efendi'nin künye defteri numarası ise 642'dir.

Belgenin kaç yılına ait olduğu tespit edilememiştir. Öğrencilerin doğum tarihleri ve okulu bitirdiği tarihleri verilmiştir. Öğrenciler 9 – 12 yaşında olduğu anlaşılmıştır. 4 tane öğrencinin künyesine ulaşılmıştır.

III. BÖLÜM

ATATÜRK DÖNEMİNDE BOZKIR KAZASINDA EĞİTİM ve ÖĞRETİM (1920-1938)

I. Millî Mücadele ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Eğitim-Öğretim Durumuna Genel Bir Bakış

A. Yeni Türk Devleti'nin Eğitim Anlayışı

Dönemin genel hatlarıyla özellikleri şöyledir:

-Dönemin siyasal, ekonomik, hukukî, kültürel değişimleri uygulansa bile toplumun %10'u bile okuryazar olmadığından, bunların halka benimsetilmesi ve kökleşmelerinin eğitimle olacağı anlaşılmıştır.

-Mustafa Kemal Atatürk, Başöğretmen unvanı ile eline tebeşiri alarak, kara tahta başında halka ders vermiş, eğitim düzeyinin yükselmesine katkıda bulunmuştur.

- Tevhid-i Tedrisat (öğretim birliği) Kanunu 1924 ile tüm okullar Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış ve medreseler kaldırılmıştır¹⁸⁷.

1913 tarihli Tedrisatı İptidaiye Kanunu Muvakkatı, ilköğretimin finansmanı için çıkarılmıştır. İlköğretimin tüm mali yetkileri İl Özel İdare kurulunun elindeydi. Kurulun finanse etmekte yetersizliği ilköğretim sistemini olumsuz etkilemiştir. Bu dönemde, öğretmenlerin maaşları düzensiz ödenmiş, zaman içinde keyfi olarak alçaltılıp yükseltilmiştir. Türkiye'de 1948 yılına kadar ilköğretim harcamaları ve öğretmenlerinin maaşları İl Özel İdaresi tarafından karşılanmıştır¹⁸⁸. İlköğretimin finans kaynakları, bölgelerde ki avarız akçesinden sahipsiz bir hisse, vakıf paralardan hisse, kurban derisi ve fitre, salma, öğrencilerden istenen paralar ve Evkaf-ı münderise gelirleridir¹⁸⁹.

¹⁸⁷AKYÜZ, 2011, *a. g. m.*, s. 21.

¹⁸⁸SOYDAN, Tarık, "Osmanlı'dan Cumhuriyet Dönemine Türkiye'de Temel Eğitimin Gelişmesi ve Finansman Sorunu", *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013, s. 62.

¹⁸⁹ÇAKAN, Işıl, "Cumhuriyet Dönemi İlköğretimin Finansman Sorunu ve Mektep Vergisi Uygulaması", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 2002, s. 86.

1923-1924 yılında Türkiye'nin nüfusu 11-12 milyondur. Bu nüfusun %10'u ve kadınların %3'ü okuryazardır. Türkiye'de 4.894 ilkokul, 72 ortaokul, 23 lise, 64 meslek okulu, 9 fakülte ve yüksekokul olmak üzere toplam 5.062 eğitim veren okullar vardır. Bu okullarda görevli olan öğretmen sayısı ise toplam 11.918'dir. İlkokullarda 341.941, ortaokullarda 5.905, liselerde 1.241, meslek okullarında 6.547 ve yükseköğretimde 2.914 olmak üzere 358.548 öğrenci vardır¹⁹⁰.

1921'de 57.128.833 liralık devlet hazinesinden eğitime ayrılan miktar 390.412 liradır. 1923'te genel bütçe 105.929.911 lira olmasına karşın Maarif Vekâlet'inin 3.033.003 liralık ödeneği olmuştur¹⁹¹.

1926-1927 yılında Ankara, Bursa, Kayseri'de ki erkek, Diyarbakır kız öğretmen okulları kapatılmış, 13 erkek, 9 kız öğretmen okulu kalmıştır. 1927 yılında Denizli Erkek Öğretmen Okulu, Köy Öğretmen Okuluna çevrilmiştir. Kayseri'de Köy Öğretmen Okulu ve Ankara'da Ana Öğretmen Okulu açılmıştır¹⁹².

Cumhuriyet'in ilk yıllarında öğretmen başına düşen öğrenci sayısı oranları ile okul ve öğretmen sayılarında artış şöyledir¹⁹³ ;

Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı:
1923-24 öğretim yılında 33 öğrenci
1933-34 öğretim yılında 39 öğrenci
1923-24 -1989-90 öğretim yılları arasında
Okul sayısında %1045 oranında
Öğretmen sayısında %2190 oranında

¹⁹⁰DEMİRTAŞ, Bahattin, "Atatürk Döneminde Eğitim Alanında Yaşanan Gelişmeler", *Akademik Bakış*, C.1, S.2, Ankara 2008, s. 156-157.

¹⁹¹DEMİRTAŞ, *a. g. m.*, s. 157.

¹⁹²SAKAOĞLU, *a. g. e.*, s. 181.

¹⁹³ÖNSOY, Rifat, "Cumhuriyet'ten Bugüne İlk ve Ortaöğretimimiz ve Bazı Meseleleri", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.6, Ankara 1991, s. 7.

1. 1921 Türk Maarif Kongresi ve Türk Aydınlarının Eğitim Tartışmaları

Yeni rejimin eğitim politikası, mevcut okulların açık tutulması ve iyi idare edilmesidir. Mustafa Kemal Atatürk, 1921 Maarif Kongresini Kütahya– Eskişehir Savaşları’ndaki mağlubiyetin ardından Sakarya Savaşı’na hazırlık döneminde yapmıştır. Maarif Kongresi, memleketin her tarafından gelen 250’den fazla erkek ve kadın öğretmen ile yapılmıştır¹⁹⁴.

Mustafa Kemal Atatürk, kongrede Türk milletinin ilerlemesinin ancak kendi öz benliğini koruyarak, kültürünü dış etkenlerden muhafaza ederek mümkün olacağını dile getirmiştir. *“Doğu’dan ve Batı’dan aşırma bütün etkilerden büsbütün uzak, ulusal ve tarihsel doğamıza uygun bir kültürü öne sürmüş oluyorum. Çünkü Türk idaresinin gerçek gelişmesi ancak böyle bir kültürle sağlanabilecektir. Rastgele bir yabancı kültürü kabullenmek, şimdiye kadar uygulanıp duran yabancı kültürlerin yıkıcı sonuçlarını tekrar etmekten başka işe yaramaz. Kültürün, bu düşünce ekininin verimi, ekildiği yerin elverişliliği ile orantılıdır. Bu yer de milletin karakteridir”*¹⁹⁵.

1920’lerde ilköğretim, Ziya Gökalp’in savunduğu sosyolojizm kökenli Durkheimci bir eğitim sistemiyle kendini göstermiştir. Gökalp’in sosyolojisini kültür-medeniyet düalizmi, Türkçülük akımı ve milliyetçilik mefkûresi ile zamanının siyasetini sentezci bir zihniyetle uzlaştırmaya çalışan “Türkçü-İslamcı-Batıcı” formülünde aramak gerekir. Ziya Gökalp, E. Durkheim mektebinin bizde ki temsilcisi olarak bilinir. Fransız sosyoloğu E. Durkheim, *“Sosyal olayların izahını yine başka sosyal olaylarla yapar, bu olayların kaynağına ‘kollektif şuur’ ya da toplumsal vicdan’ denilen kavramı koyar. Öte yandan, toplumların ilkel zamanlarında din hayatı ile ilgili usul ve ayinlerin, sosyal hayatın bütün alanlarında hâkim olduğunu, zamanla artan bir iş bölümü neticesi, diğer ilim dallarının dinden ayrılarak müstakil hale geldiğini ve sosyal hayatın diğer denge unsurlarını teşkil ettiklerini söyler”*¹⁹⁶.

Ziya Gökalp, kavmin vicdanında yaşayan değer yargılarının toplamına kültür (hars) demiştir. Terbiyenin görevi, bu kültürü o kavmin fertleri arasında yaygınlaştırmaktır. Bir toplumun zihnindeki gerçeklik hükümlerinin toplamına o toplumun teknolojisi denir. Buna göre talimin amacı, gerçeklik hükümlerini milletin fertlerinde ruhî alışkanlıklar hâline

¹⁹⁴KAPLUHAN, Erol, “1921 Maarif Kongresi’nin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Önemi”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, S.8, Yalova 2014, s. 125.

¹⁹⁵KAPLUHAN, a. g. m., s. 127.

¹⁹⁶HESAPÇIOĞLU, Muhsin, “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Eğitim Politikası ve Felsefesi”, *Maltepe Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, S.29, İstanbul 2009, s. 130.

getirmektir. Ziya Gökalp, meşhur kültür medeniyet ayrımında olduğu gibi terbiyenin milliyet, talimin ise medeniyetle ilgili olduğunu düşünmektedir. Ona göre, değer yargıları tüm milletlerde farklı olduğundan kültür de millîdir, o halde kültürün çocukların ruhuna aşılması demek olan terbiye de millî olmalıdır. 1921 Maarif Kongresi'nde Atatürk'ün dile getirdiği kültürü, öz benliği korumak ve millileştirmek ilkesini Ziya Gökalp de savunmuştur¹⁹⁷.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin eğitim anlayışı, özgün bir kültür yaratma, pozitivist ve millî olmaktır. 1921 Maarif Kongresi'nde yeni eğitimin çizgilerine şöyle değinilmiştir;

İlköğrenimi beş seneye çıkarmak,

Cumhuriyet'e kadar uygulanan ilköğretim programlarının geçerli olmadığı,

İbtidai okullarında okutulan birçok derse ihtiyaç olmadığı,

Halk eğitimi için halkın daha çok ihtiyaç duyduğu ve istediği Lisan, Din ve Hesab gibi derslerin okutulması,

Köylü ve şehirlilerin ihtiyaçlarının farklı olması sebebiyle ilkokul programlarının buna göre düzenlenmesi gerektiği,

Meslek derslerinin ilkokullarda öğretilmesinin mümkün olmadığı, ancak sanat ve bir iş için yetenekli olan ve kızların ev için gerekli pratik bilgilerin konulması gerektiği belirtilir¹⁹⁸.

1921 Maarif Kongresi'ne katılanların listesi:

Üst Düzey Yöneticiler

Mustafa Kemal Paşa (TBMM Başkanı), Adnan Adıvar (TBMM İkinci Başkanı), Hamdullah Suphi Tanrıöver (Eğitim Bakanı), Kazım Nami Duru (Orta Öğretim Genel Müdürü), Ahmet Edip Bey (İlköğretim Genel Müdürü), Vasıf Bey (Eğitim Bakanlığı Özel Kalem Müdürü).

Yüksek Dersler Müderrisleri

Ziya Gökalp, Nafi Atuf Bey, Yakup Kadri, Ruşen Eşref Bey, Veled Çelebi Efendi, Ağaoğlu Ahmet Bey, Halide Edip Hanım, Müfide Ferit Hanım, Adnan Bey, Ali Suat Bey, Fuat Bey, Rıza Nur Bey, Akçora Yusuf Bey, Mithat Bey, Niyazi Bey, Veli Bey, Mahmut Esat Bey, Mustafa Şeref Bey, Suat Bey, Hüseyin Bey, Mehmet Vehbi Bey, Cemal Hüsnü Bey.

¹⁹⁷KEKLİ, *a. g. m.*, s. 61.

¹⁹⁸KAPLUHAN, *a. g. m.*, s. 128.

Üniversite

İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), Mehmet Emin (Erişirgil).

Eğitim Müdürleri

Haydar Bey (Isparta), Avni Bey (Yozgat), Refet Bey (Adana), Talat Bey (Bolu), Zakir Bey (Afyonkarahisar), Haydar Bey (Burdur), Cudi Bey (Siirt), Osman Nuri Bey (Sivas), Hakkı Hilmi Bey (Konya), İhsan Hami Bey (Diyarbakır), Sadık Bey (Samsun), Adil Bey (Kastamonu), Ahmet Nuri Bey (Aydın), Şükrü Bey (Ankara)¹⁹⁹.

İslâmcı Akif ile Batıcı Sâti Bey, eğitim kurumlarının öğrencilere her şeyden önce ümit, cesaret ve azim aşılması gerektiğini düşünmektedirler. İslamiyet insanlarda ümit, cesaret ve azim gibi özelliklerin olmasını istemektedir. Ne var ki, halkın İslam inancı hurafelerle bezenmiş ve gerçek İslam'dan uzaklaşıldığı içindir ki, Müslümanlar uyuşukluk içindedir. Sâti Bey de Tevfik Fikret gibi pragmatist, faydacı eğitimi beğenmiş; özgür, uygulamaya dayalı eğitim sisteminden etkilenmiştir. Hastalıklar karşısında ümitsiz, beklemekten başka bir şey yapmayan aydınları eleştirerek, ahlâk eğitimiyle çocuklara ümit aşılması, vatan sevgisinin canlandırılması gereğine inanmıştır²⁰⁰.

2. 1923 Yılı ve Sonrası Heyet-i İlmiye Toplantıları

15 Temmuz 1923'te Ankara'da Birinci Heyeti İlmiye toplanmıştır. Programın ana konusu millîliktir. Millî kültür, millî sözlük ve dil bilgisinin hazırlanması, millî arşiv, millî lisan ve edebiyat, millî tarih kütüphanesi, millî müzik, millî tarih ve coğrafya enstitüsü, etnografya müzesi, millî müze, istatistik müdürlüğü örgütü gibi kararlar alınmıştır²⁰¹.

İkinci ve Üçüncü İlmiye Heyetleri ile 1924 yılında, ilköğretim 5 yıl, ortaokul ve lise 3'er yıllık iki aşamadan oluşup ortaöğretim 6 yıl olacaktır, 4 yıllık muallim mektebinin programları belirlenecek, ilkokulun müfredatı hazırlanacaktır, ders kitapları yazılacaktır²⁰². 1924 yılında ilköğretim karma haline getirilmiş ve kızların erkeklerle birlikte okuma kararı alınmıştır²⁰³.

¹⁹⁹KAPLUHAN, *a. g. m.*, s. 131.

²⁰⁰ÖNÜR, Hıdır, "Son Dönem Osmanlı Aydınlarında Eğitim Tartışmaları", *The Journal of Academic Social Science Studies*, S. 30, 2014, s. 497-493.

²⁰¹SAKAOĞLU, *a. g. e.*, s. 162-163.

²⁰²SAKAOĞLU, *a. g. e.*, s. 176.

²⁰³SAKAOĞLU, *a. g. e.*, s.177.

Mustafa Kemal Atatürk, 1922 yılında TBMM'nin açılışında “Efendiler! Yetiyecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekları tahsilin hududu ne olursa olsun en evvel ve her şeyden evvel Türkiye'nin istiklâlîne, kendi benliğine an'ânât-ı millîyesine düşman olan bütün anasır-la mücadele etmek lüzûmu öğretilmelidir. Beynelmîlel vaziyeti cihana göre, böyle bir cidalin istilzam eylediği anasır-ı ruhiye ile mücehhez olmayan fertler ve bu mahiyette fertlerden mürekkep cemiyetlere hayat ve istiklal yoktur” diyerek eğitimin ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır²⁰⁴.

3. 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu

3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılmıştır. Amaç eğitimde birlik oluşturmaktır. Devletin eğitim siyasetiyle, milletin duygu ve düşünce birliğini sağlamak gerekirdi. Tanzimat Dönemi'nde atılmak isteyip yapılamayan adım Cumhuriyet Dönemi'nde tekrar gün yüzüne çıkarılmıştır. Yasanın amacı; ilk, orta ve lise düzeyindeki çocuklara ortak bir millî kültür vermek, milleti farklı akımlardan, görüşlerden, ideolojik düşüncelerden uzak tutmaktır²⁰⁵. Tüm okullar Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlanmış ve medreseler kapatılmıştır.

4. Millet Mekteplerinin Açılması ve Konya'nın Millet Mekteplerinde Yeri ve Önemi

Cumhuriyet Halk Fırkası Konya şubesinde ki yapılan duyuruda;

15 Eylül'den itibaren biri İsmet Paşa Mektebi binasında, diğeri Hâkimiyeti Millîye Mektebi binasında ve Alaattin Tepesi'ndeki fırka binasında ikişer derece ve sınıflı birer sınıf açılıp,

-Birinci sınıfa Latin harflerini tanımayanlar,

-İkinci sınıfa bu harfleri bilenlerin kabul edileceği eğitimin salı ve perşembe günleri saat 8-9 kadar, pazartesi ve çarşamba günleri saat 11-11.30/12.30 kadar, Maarif Eminliği tarafından hükümet binasında açılan kursun ise yalnız memurlar için açılacağı duyurulmuştur²⁰⁶.

Ankara'da müsteşar ve müdürler toplantısında 13 Eylül 1928 tarihinde alınan kararlar üzerine memurların eğitimine başlanmıştır. Konya'da öğretmen ve memurların

²⁰⁴DEMİRTAŞ, a. g. m., s. 158.

²⁰⁵SAKAOĞLU, a. g. e., s. 169.

²⁰⁶KAYA, Yakup- Muhammet Çakır, “Konya Örneğinde Harf İnkılabı'nın Uygulanışı ve Millet Mekteplerinin Faaliyetleri (1928-1935)”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, C.5, S.6, Konya 2016, s. 1621.

yetiştirilmesine yönelik kurslar açılmıştır. Maarif tarafından 1-20 Eylül itibaren, açılan bu kurslara 316 öğretmen katılmıştır²⁰⁷.

Konya'da öğretmen ve memurlara yönelik yeni alfabe öğretimi kurslarının yanında, Akşehir'de 1 Eylül 1928'den itibaren Türk Ocağı'nda Kaymakam Raif, Belediye Doktoru Aziz Kâmil, Maliyede Avukat Şevki Bey'ler tarafından birer dersane açılarak yeni alfabe memurlara öğretilmeye başlanmıştır. Bozkır'da ise 27 Kasım 'da yeni alfabenin sınavı yapılmıştır²⁰⁸.

II. MİLLÎ MÜCADELE ve CUMHURİYET'İN İLK YILLARINDA BOZKIR KAZASINDA EĞİTİM-ÖĞRETİM

A. İlköğretim Kurumları

1. İlk Mektepler

a. Bozkır Merkez Erkek Mektebi /Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi

Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi öğretmeni Mustafa Efendi, (H.1299)- M.1881 yılı Bozkır doğumludur. Babasının ismi Ömer Efendi'dir. (R.1320)- M.1904 senesinde evlenmiştir. 6 çocuğu vardır. Bir tane dükkânı vardır. Bozkır Rüştüye Mektebi'nde ilköğrenimini tamamlamıştır. Orta tahsilini Konya Erkek Muallim Mektebi'nde yapmıştır. Muallim Mektebi'nden diplomasını almıştır. (R.1323) / M.1907- (R.1328) / M.1912 yıllarında almıştır. Aksaray Rüştüye'sinde (R.1321) / M.1905- (R.1325) / M.1909 seneleri arasında 255 kuruş alarak öğretmenlik yapmıştır. Ürgüp Rüştüye'sinde (R.1325) / M.1909- (R.1326) / M.1910- (R.1327) / M.1911 yıllarında 355- 455 kuruşla çalışmıştır. Aksaray Rüştüye'sinde 500 kuruşa yükselerek (R. 21 Kanuni Sâni 1328)- M.3 Şubat 1913 yılında hizmet etmiştir. Bozkır Mustafa Necip Bey Mektebi öğretmenliğine (R.1332)- M.1916 senesinde başlamış ve (R.1335)- M.1919 yılında bitirmiştir. Selimiye Mektebi öğretmenliğine (R.1335)- M.1919 yılında başlamış ve 1926 yılına kadar devam etmiştir. Maaşında 600 kuruşla 1400 kuruş arasında yıllara oranla artış olmuştur. Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi'nde 1926-1928 yıllarında 1950 kuruşla çalışmıştır²⁰⁹.

²⁰⁷KAYA, a. g. m., s. 1621.

²⁰⁸KAYA, a. g. m., s. 1622.

²⁰⁹KMA, No:14, DSCN-0034.- KMA, No: 45, DSCN- 126. 1927-28 yılında *Bozkır Merkez Muhtelit (Karma) Mektebi* ismiyle geçen okul, (R. 1341)- M. 1925 senesine ait ilk mektep muallim kayıtlarında *Merkez Erkek Mektebi* olarak geçmektedir. 1927 yılında isim değiştirmiş ve erkek olan okul karma haline getirilmiştir.

Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi öğretmeni Ahmet Behçet Bey (H.1317)- M.1899 senesi Bozkır doğumludur. Babasının adı Hüseyin Sami Efendi'dir. 1925 yılında evlenmiştir. İlk tahsilini Bozkır İbtidai Mektebi'nde, orta tahsilini de Konya Erkek Muallim Mektebi'nde yapmıştır. Konya Erkek Muallim Mektebi'nden (R.1340)- M.1924 senesinde diplomasını almıştır. Aynı yıl Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi öğretmenliğine başlamış 1926 yılına kadar devam etmiştir. 800 maaşla göreve başlamıştır. 1500 kuruşa kadar çıkmıştır²¹⁰.

Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi öğretmeni Ali Galip Bey, (H.1318)- M.1900 yılı Bozkır doğumludur. Babasının adı Hacı Mahmut Efendi'dir. (R.1340)- M.1924 senesinde evlenmiştir. Evi babasından kalmıştır. İlk tahsilini Bozkır Mustafa Necip Bey Mektebi'nde, orta tahsilini Konya Erkek Muallim Mektebi'nde yapmıştır. Konya Erkek Muallim Mektebi'nden (R.1340)- M.1924 senesinde mezuniyetini almıştır. Bozkır Merkez Selimiye Mektebi'nde (R.1340)-M.1924 senesinde 600 kuruş maaşla göreve başlamış ve (R.1341)- M.1925 yılında ayrılmıştır. (R.1341) / M.1925- 1926 yıllarında 1000-1500 kuruş maaşla Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi'nde öğretmenlik görevi yapmıştır²¹¹.

Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi öğretmeni Abdullah Orhan Bey, (H.1305)- M. 1887 senesi Bozkır kazası Fart karyesi doğumludur. Babası Mustafa Efendi'dir. (R.1330)- M.1914 senesinde evlenmiş 4 çocuğu vardır. Kendisine ait bir evi vardır. İlk tahsilini Konya Merkez Akif Paşa Mektebi, orta tahsilini Konya Erkek Muallim Mektebi'nde yapmıştır. Konya Erkek Muallim Mektebi'nden (R.1328)-M.1912 yılında mezuniyet belgesini almıştır. Bozkır Mustafa Necip Bey Mektebi öğretmenliğine 300 kuruş maaşla (R.1332) / M.1916- (R.1335) /M. 1919 seneleri arasında çalışmıştır. Bozkır Selimiye Mektebi'nde (R.1335)- M. 1919 yılında 600 kuruşla başlamış ve (R. 1341)- M.1925 yılına kadar devam etmiştir. Maaşı 800 kuruşa kadar yükselmiştir. Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi öğretmenliğinde (R. 1341)- M.1925 yılında başlamış ve 1298 yılına kadar devam etmiştir. 1400- 1951 kuruş kazanmıştır. 1928 senesinde Gazi Mustafa Kemal Mektebi'ne tayin olarak görevi bitmiştir²¹².

Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi öğretmeni Ali Orhan Bey, (H.1318)- M.1900 senesi Bozkır doğumludur. Babasının ismi Ahmet Efendi'dir. (R.1338)- M.1922 yılında evlenmiş 2 çocuğu vardır. İlk tahsilini Bozkır İbtidai Mektebi ve Bozkır Rüştüye Mektebi'nde yapmıştır.

²¹⁰KMA, No:14, DSCN-0035. - KMA, No: 45, DSCN- 126.

²¹¹KMA, No:14, DSCN-0036. - KMA, No: 45, DSCN-127.

²¹²KMA, No:14, DSCN-0037. - KMA, No: 45, DSCN-127.

Öğretmenlik diplomasını 1927 yılında almıştır. Bozkır Kazası Özikebiri Karyesi Mektebi öğretmenliğine atanmıştır. (R.1337)- M.1921 yılında başlamıştır. 600 kuruş maaş almış ve (R.1339)- M. 1923 yılında görevi bitmiştir. Bozkır Kazası Babuşçu Karyesi Mektebi öğretmenliğine (R.1339)- M. 1923 yılında 600 kuruşla çalışmaya başlamıştır. (R. 1341)- M. 1925 yılında maaşı 700 kuruşa yükselmiş ve bu okuldaki görevi son bulmuştur. 19 Mayıs 1926- 31 Ağustos 1927 tarihler arası Bozkır Kazası Ahurlu ma'a Karacakuyu Mektebi'nde 800 kuruş alarak çalışmıştır. Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi'nde 1500 kuruş maaşla 1927 senesinde göreve başlamıştır²¹³.

Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi öğretmeni Adalet Nihal Hanım, (H.1320)- M.1904 senesi Seydişehir doğumludur. Babasının adı Selim Sabit Efendi'dir. İlk tahsilini Konya Mahmut Şevket Paşa İnas Mektebi'nde yapmıştır. Konya Darü'l-muallimat mezunudur. Aynı Kemal Bey? Kız Mektebi öğretmenliğine 200 kuruş maaşla (R.1334) / M.1918- (R.1335) / M. 1919 senesinde başlamıştır. Aynı okulda (R.1335) / M. 1919 – (R.1337)- M. 1921 yıllarında çalışarak maaşı 400 kuruşa yükselmiştir. Aynı Merkez Kız Mektebi Başöğretmenliğine (R. 1340) / M. 1924- (R.1341)- M. 1925 yılında 800 kuruş maaşla atanmıştır. 3 Kanun-i Sâni (Ocak) 1926 – 15 Mayıs 1926 yıllarında 800 kuruşla Seydişehir Merkez Kız Mektebi Başöğretmenliği görevini yapmıştır. Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi'nde 800 maaşla 1926-1929 seneleri arasında görev yapmıştır²¹⁴.

Abdülhalim (Abdullah Hilmi?) Bey, (H.1315)- M.1897 senesinde Sille karyesinde doğmuştur. (R.1334)- M.1918 yılında evlenmiş ve 2 çocuğu vardır. İlk tahsilini Sille Mektebi İbtidai Dairesi'nde yapmıştır. Orta tahsilini Konya Erkek Muallim Mektebi 2. Sınıfa kadar (R.1339) /M.1923-(R.1340) /M.1924 yılları arasında yapmıştır. 1926 senelerinde Muallim Mektebi'nde kaldığı derslerden devam etmiştir. Yüksek tahsilini Darü'l-muallimin'in sınavlarından iki dersten muaf olarak diploma almıştır. 1926 senesinde Erkek Muallim Mektebi'nden kalan dersleri tamamlamıştır. Ziraat Bankası Mektubî Kalemî memurluğu görevinde, (R.1 Haziran 1331)- M. 14 Haziran 1915 yılında 350 kuruş maaşla işe başlamış ve sonra (R.20 Temmuz 1331)- M.2 Ağustos 1915 yılında görevini bırakmıştır. Sille Merkez

²¹³ *KMA*, No:14, DSCN-0038.

²¹⁴ *KMA*, No:14, DSCN-0039. Adalet Nihal Hanım; (R.1320)- M.1904 yılında Seydişehir'de doğmuştur. *KMA*, No:45, DSCN- 127-128 defterde doğum tarihi (R.1319)- M. 1923 olarak geçmektedir. 45 numaralı defterde doğum yeri Konya olarak geçmektedir. Babasının adı 14 numaralı defterde Selim ve 45 numaralı defterde ise Selim Sabit olarak yazılmıştır. (R.1340)- M. 1924 yılında Mahmut Şevket Paşa Mektebi'nden mezun olmuştur. Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi/ *Bozkır Merkez Erkek Mektebi* 'nde çalışmıştır. 1927 yılında *Bozkır Merkez Kız Mektebi* 'nde çalışmıştır.

Mektebi öğretmenliğine (R.1 Temmuz 1332)- M.14 Temmuz 1916 yılında 400 kuruş maaşla işe başlamıştır. R.22 Teşrin-i Evvel 1334)- M.22 Ekim 1918 yılında maaşta azalma olmuş ve 200 kuruşa inmiştir. (R.1 Mart 1335) / M.1 Mart 1919-(R.11 Mayıs 1339)- M. 1923 yılında Sille Merkez Mektebi'nde maaşı 600 kuruşa yükselmiştir. Sille Merkez Mektebi (R.1339) / M.1923- (R.1341) /M.1925 yılları arasında 700 kuruş maaş alarak başmuallime görevine kadar yükselmiştir. 1928 senesinde Bozkır Merkez Mektebi Başmuallimi ve Maarif Memuru olarak 1620 kuruş maaşla görevine devam etmiştir²¹⁵.

Abdullah Bey, (R.1341)- M. 1925 senesinde Bozkır Merkez Erkek Mektebi (Muhtelit) öğretmenliği görevini (R. 15 Teşrin-i Evvel 1341) / M. 15 Ekim 1925- 20 Haziran 1926 tarihinde, 1000 kuruş maaş alarak yapmıştır. 2 Teşrin-i Evvel (Ekim) 1926 yılında aynı okulda vekil öğretmenlik yapmış ve 700 kuruş almıştır²¹⁶.

Hacer Hanım, (R.1341)- M. 1925 senesinde Bozkır Merkez Erkek Mektebi öğretmenliği görevini (R. 27 Teşrin-i Evvel 1341) / M. 27 Ekim 1925- 15 Eylül 1926 yılları arasında 500 kuruş maaşla tamamlamıştır²¹⁷.

Sıraceddin Bey, Konya Erkek Muallim Mektebi'nden 1926 yılından mezun olmuştur. Bozkır Merkez Erkek Mektebi'nde 1500 kuruş maaşla hizmetini yapmış ve Fevzi Paşa Mektebi'ne tayin olmuştur²¹⁸.

Raşit Bey, (R.1317)- M.1901 senesinde Seydişehir'de doğmuştur. Babasının adı Fazıl Raşit Efendi'dir. Konya Erkek Muallim Mektebi'nden (R.1340)- M.1924 senesinde mezun olmuştur. Bozkır Elçiler Karyesi Mektebi Başmuallimi olarak görevini yapmıştır. 29 Kanuni Sâni (Şubat) 1927/ 5 Şubat 1927 yılları arasında 1500 kuruş maaş almıştır²¹⁹.

²¹⁵*KMA*, No:14, DSCN-0040. - *KMA*, No: 45, DSCN-127. Defterde Bozkır Maarif Memuru ve Başmuallimlik Mektebi olarak fişlenen sayfanın mektep ismi yanlış yazılmıştır. Muallimin son görev yaptığı yer olan Bozkır Merkez Mektebi Başmuallimi ve Maarif Memur'undan kastedilmiştir. Bozkır Merkez Mektebi ismi geçtiğine göre Merkez Muhtelit (Karma) Okulu'nda görev yapmıştır. Merkez Mektebi 1925 yılında Merkez Erkek Mektebi olmuştur.

²¹⁶*KMA*, No: 45, DSCN-127- 129.

²¹⁷*KMA*, No: 45, DSCN-127.

²¹⁸*KMA*, No: 45, DSCN-127.

²¹⁹*KMA*, No: 45, DSCN-127.

Hasan Hüseyin Efendi, (H.1297)- M. 1879 Bozkır doğumludur. (R.1325)- M. 1909 yılı Konya Darü'l-muallimin mezunudur. (R.1341)- M. 1925 yılında 800 kuruşla çalışmıştır. 1926 yılında maaşı 17,40 kuruş olmuştur²²⁰.

Mehmet Halis Bey, (H.1289)- M.1872 yılında doğmuştur. Edirne Rüştîye Mektebi öğretmenliği yapmıştır. (R.1341)-/M. 1925- 1926 yıllarında Bozkır Merkez Erkek Mektebi'nde çalışmıştır²²¹.

b. Bozkır Merkez Kız Mektebi

Mektebin öğretmeni Şerife Hanım (R. 1306)- M1890 yılı Konya doğumludur. Babasının adı Mustafa Efendi'dir. (R.1341)- M. 1925 yılında mezun olmuştur. Başöğretmenlik yapmıştır. (R 1 Mart 1341) /M 1 Mart 1925- R. 12 Haziran 1341/ M.12 Mayıs 1925 yılları arasında 700 kuruş maaşla çalışmıştır. (R.12 Eylül 1341)- M.1925 yılında 700 kuruş maaşla çalışmıştır²²².

Şefika Hanım, 13 Kanunu Sâni (Şubat) 1926- 15 Eylül 1926 yıllarında 500 kuruş maaşla Bozkır Merkez Kız Mektebi'nde çalışmıştır²²³.

Raşit Bey, (R.1317)- M.1901 senesinde Seydişehir'de doğmuştur. Babasının adı Fazıl Raşit Efendi'dir. Bozkır Merkez Kız Mektebi'nde 1 Teşrin Evvel (Ekim) 1926 yılında 1500 kuruşla çalışmıştır²²⁴.

Hayriye Hanım, 1927 yılında 700 kuruş maaşla öğretmenlik yapmıştır²²⁵.

Fatma Hanım, (R.1315)- M. 1899 yılı Konya doğumludur. Babasının adı Hacı Mehmet Ağa'dır. 23 Mayıs (R.1341) / M.1925- 1 Mart (R.1341) / M.1925 yılında 700 kuruş maaş alarak öğretmenlik yapmıştır. 1 Mart 1926- 15 Eylül 1926 yılında 800 kuruş maaş almıştır²²⁶.

²²⁰KMA, No: 45, DSCN-129.

²²¹KMA, No: 45, DSCN-129.

²²²KMA, No: 45, DSCN-128.

²²³KMA, No: 45, DSCN-128.

²²⁴KMA, No: 45, DSCN-128.

²²⁵KMA, No: 45, DSCN-128.

²²⁶KMA, No: 45, DSCN-128.

Bozkır Merkez Kız Mektebi öğretmeni Adalet Nihal Hanım, (H.1319)- M.1903 senesi Seydişehir doğumludur. Babasının adı Selim Sabit Efendi'dir. İlk tahsilini Konya Mahmut Şevket Paşa İnas Mektebi'nde yapmıştır. Konya Darü'l-muallimat mezunudur. Seydişehir Kız Mektebi öğretmenliğini 1926 yılında yapmıştır. 1 Eylül 1926- 1 Haziran 1927 yıllarında Bozkır Merkez Kız Mektebi'nde 800 kuruş maaşla çalışmıştır²²⁷.

c. Bozkır Kazası Babuşçun (Babuşcu) Karyesi Mektebi

Bozkır Kazası Babuşçun (Babuşcu) Karyesi Mektebi öğretmeni Ahmet Edip Bey, (H.1319)-M.1901 yılı Konya vilayeti doğumludur. Babasının adı Nurettin Bey'dir. (R.1339)-M.1923 yılında evlenmiştir. İlk mektebini Kırklareli vilayeti Rüştüye Mektebi'nde yapmıştır. Orta tahsilini (R.1339) /M.1923- (R.1341) /M.1925- M.1927- M.1928 senelerinde Erkek Muallim Mektebi'nde açılan kurslara kadar devam etmiştir. Karakalem resim yeteneği vardır. Karaman Merkez Darü'l-eytam öğretmenliğini görevini (R.1336) /M. 1920-(R.1337) / M.1921, senesinde 600 maaşla bitirmiştir. Karaman Kızılkaya Mektebi'nde (R.1338) /M.1922 yılında göreve getirilip 700 kuruş almıştır. (R.1338) /M.1922 – (R.1339) /M.1923 yıllarında Konya Fevziye? öğretmenliği görevine 600 maaşla gelmiştir. Aynı yıl Konya Başarakavak Muallimliğinde 650 kuruşla devam etmiştir. Göreve (R.1339) /M.1923- (R.1340)-M.1924 yılında Konya Karatepe Mektebi'nde devam etmiş olup 700 kuruş maaş almış daha sonra maaşı 800'e kuruşa çıkmıştır. (R.1340)-M.1924 senesinde Çumra Merkez Mektebi'ne atanmış 700 kuruş kazanmıştır. Konya Orta Konak (Kavak?) Mektebi öğretmenliğine (R.1340) /M.1924- (R.1341)-M.1925 yılında başlamıştır. Bozkır Babuşçun Mektebi'ne 1928 senesinde 1500 kuruş maaşla devam etmiştir²²⁸.

Mektebin diğer öğretmeni Abdülkadir Bey, (R.1323)-M.1907 yılında Bozkır Kazası doğumludur. Babası Ahmet Avni'dir. Bekârdır. İlköğretimini Bozkır İbtidai Mektebi'nde yapmış ve ortaöğretimini Konya Ziraat Mektebi'nde tamamlamıştır. 1927 yılında Konya Ziraat Mektebi'nden diplomasını almıştır. Bozkır Babuşçun Karyesi Muallimliğine 1927 senesinde atanmıştır. 1500 kuruş maaşla göreve başlamıştır²²⁹.

²²⁷KMA, No:45, DSCN-128.

²²⁸KMA, No:14, DSCN-0041.

²²⁹KMA, No:14, DSCN-0042.

d. Ahurlu ma'a Karacakuyu Karyesi Mektebi

Okulun ismi kaynaklarda Ahurlu ya da Ahurlu ma'a Karacakuyu olarak geçmektedir. Her iki söylemde aynı mektepten bahsedilmektedir. Ahurlu ile Karacakuyu karyeleri birleştirilip tek bir okul yapılmıştır.

Mektebin öğretmeni Mehmet Emin Bey, Seydişehir (H.1308)- M.1890 doğumludur. Babası İsmail Hakkı Efendi'dir. (R.1338)- M.1922 yılında evlenmiş ve 1 tane çocuğu vardır. Kendisine ait bir emlak vardır. Eğitim hayatına dair bazı bilgileri ise; Seydişehir Rüştüye Mektebi'nde ilköğretimini tamamlamıştır. Orta tahsilini tamamlamak için İstanbul Darü'l-İslam'ı okumuştur. Bozkır Ahurlu Karyesi Mektebi öğretmeni olarak (R.1338) / M.1922 – (R.1340) /M.1924 -1926, 1927-1928 yıllarında atanmış ve 600 ile 800 kuruş arasında maaş almıştır. Seydişehir Kızalcalar Karyesi Mektebi'ne 1926-1927 getirilmiştir. Bozkır Özikebir Karyesi Mektebi'nde 1928-1929 yıllarında 800-1620 maaşla görev yapmıştır²³⁰.

Okulun öğretmeni Mustafa İsmet Bey, (R.1323)- M.1907 yılında Bozkır'da doğmuştur. Babası Tevfik Efendi'dir. 1928 yılında evlenmiştir. İlk mektebi Bozkır İlk (İbtidai) Mektebi, ortaokulu Konya Sanayi Mektebi 1927, yüksek tahsili Konya Muallim Mektebi'nde yapmıştır. 1927 yılı Konya Sanayi Mektebi'nden mezuniyet belgesini almıştır. Bozkır Kazası Özikebir Karyesi Mektebi'nde 1927-1928 yılında 800 kuruşla çalışmıştır. Avdan Karyesi Mektebi'nde 1928 yılında 800 kuruş maaşla görev yapmıştır²³¹.

Ali Orhan Bey, (H.1318)- M.1900 senesi Bozkır doğumludur. Babasının ismi Ahmet Efendi'dir. (R.1338)- M.1922 yılında evlenmiş 2 çocuğu vardır. İlk tahsilini Bozkır İbtidai Mektebi ve Bozkır Rüştüye Mektebi'nde yapmıştır. Öğretmenlik diplomasını 1927 yılında almıştır. Bozkır Kazası Özikebir Karyesi Mektebi öğretmenliğine atanmıştır. (R.1337)- M.1921 yılında başlamıştır. 600 kuruş maaş almış ve (R.1339)- M. 1923 yılında görevi bitmiştir. Bozkır Kazası Babuşçu Karyesi Mektebi öğretmenliğine (R.1339)- M. 1923 yılında 600 kuruşla çalışmaya başlamıştır. (R. 1341)- M. 1925 yılında maaşı 700 kuruşa yükselmiş ve bu okuldaki görevi son bulmuştur. 19 Mayıs 1926- 31 Ağustos 1927 tarihler arası Bozkır Kazası Ahurlu ma'a Karacakuyu Mektebi'nde 800 kuruş alarak çalışmıştır²³².

Ali Kemal Bey, (H.1303)-M.1887 yılı Murad kazası doğumludur. Babası Mustafa'dır. (R.1329)- M. 1913 yılında evlenmiş ve 1 çocuğu vardır. İlk tahsilini Murad Kazası Rüştüye

²³⁰ *KMA*, No:14, DSCN-0043.- *KMA*, No: 45, DSCN-130.

²³¹ *KMA*, No:14, DSCN-0057.

²³² *KMA*, No:14, DSCN-0038.- *KMA*, No: 45, DSCN-130.

Mektebi'nde orta tahsilini Adana İdadi 'sinde ikinci sınıfa kadar yapmıştır. 1926 yılında öğretmenlik yetkisi almıştır. (R. 1341)-M. 1925 yılında 700 kuruş maaşla çalışmıştır²³³.

e. (Siristad) Taşbaşı Saraycığı Karyesi Mektebi

Taşbaşı Saraycığı Mektebi, günümüzde halen ayakta duran ancak eğitim kapalı olan mektep binası 1944 yılında yaptırılmıştır. Karyede okul binası açılmadan önce köy odalarında eğitim verilmekteydi. Karyenin bilinen köy odaları; Mahmutlar muhtar odası, Abdurrahmanların odası (Büyük Mahalle), Yusuf Ali'nin odası (konukevi), Nasuhlar odası (imam lojmanı), Molların odası, Hatiplerin odası, Ali ağaların odası (Büyük Mahalle), Siliklerin odası, Hacı Ali odası, Asım odası ve Mehmet Said Hadimi Hazretleri Medresesi'nde eğitim görülmüştür. 1944 yılında yaptırılan okul binası 1953 yılında yanmıştır ve 1954 yılında devlet eliyle tekrar inşa ettirilmiştir. Okul inşa edilinceye kadar köy odalarında eğitim verilmiştir²³⁴.

Taşbaşı Saraycığı Karyesi Mektebi'nde öğretmen vekili Ali Kemal Bey, (H.1303)- M.1885 yılı Murad kazası doğumludur. Babası Mustafa'dır. (R.1329)- M.1913 yılında evlenmiş ve 1 çocuğu vardır. İlk tahsilini Murad Kazası Rüştüye Mektebi'nde orta tahsilini Adana İdadi 'sinde 2. Sınıfa kadar yapmıştır. Taşbaşı Saraycığı Karyesi Mektebi'nde (R.30 Ağustos 1336) / M. 30 Ağustos 1920 ve (R.23 Kanun-u Evvel 1336)- M.23 Aralık 1920 yıllarında çalışarak 300 kuruş maaş, (R.1336)- M.1920- (R.1338)- M.1922 yıllarında 600 kuruş maaş almıştır²³⁵.

Konya Maarif Arşivi'nden elde ettiğimiz kaynakta 1927-28 yılına dair Taşbaşı Saraycığı Karyesi Mektebi öğretmeni Mustafa Fevzi Bey'dir. (H.1304)- M.1886 yılında Avşar'da dünyaya gelmiştir. Babasının adı Muratlı Avni Ahmet Ağa'dır. (R.1340)- M.1924 yılında evlenmiştir. İlk tahsilini Bozkır Rüştüye Mektebi'nde yapmıştır. (R.1340)- M.1924 yılında diplomasını almıştır. Bozkır Kazası Ayvalucalı Karyesi Mektebi öğretmenliğine (R.1339)-M.1923 yılında 600 kuruş maaşla başlamış ve 15 Mayıs 1926 yılına kadar bu mektepte görevde kalmıştır. Bozkır Belviran nahiyesinde görevini 800 kuruş maaşla 1927-1928 yıllarında tamamlamıştır. 1927- 1928 tarihleri arasında tekrar Bozkır Taşbaşı Saraycığı

²³³KMA, No:45, DSCN-130.- KMA, No:14, DSCN-0051.

²³⁴TOSUN, a. g. e., s.114-269-272.

²³⁵KMA, No:14, DSCN-0051.

Karyesi Mektebi'nde 800 kuruş maaşla öğretmenlik yapmıştır. 1928 senesinde tekrar Bozkır Kazası Ayvalucalı Karyesi Mektebi'ne 800 kuruşla geçiş yapmıştır²³⁶.

Mehmet Nuri Bey, diğer öğretmendir. (R.1319)- M.1903 yılı Bozkır doğumludur. Babası Mustafa'dır. 1341 yılında evlenmiş olup 1 tane çocuğu vardır. İlk tahsilini Holuslar İbtidaiye Mektebi'nde yapmıştır. Yüksek tahsilini Konya Erkek Muallim Mektebi'nde tamamlamıştır. (R.1340)- M.1924 yılında diplomasını almıştır. Taşbaşı Saraycığı Karyesi Mektebi'nde 1928- 1929 yıllarında görev yapmıştır. 800- 1620 kuruş maaş almıştır²³⁷.

f. Sobran Karyesi Mektebi

Mektebin muallimi Ali Rıza Bey, (H.1317)- M.1899 yılında Bozkır kazasında doğmuştur. Babasının ismi Mustafa Efendi'dir. (R.1341)-M.1925 yılında evlenmiş 2 çocuk babasıdır. Bozkır Rüştüye Mektebi'nde ilköğrenimini yapmıştır. Konya Erkek Muallim Mektebi'nde ortaöğretimini tamamlamıştır. (R.1340)- M.1924 yılında mezuniyetini almıştır. Bozkır Sobran Karyesi Mektebi'nde öğretmenliğe başlamıştır. (R.1337-1338) / M.1921-1922 (R.1340) /M.1924- M.1926 yılları arasında Soban karyesinde kalmıştır. 600 kuruşla başlamış 800'e kadar yükselmiştir²³⁸.

g. Sorkun Karyesi Mektebi

Okulun öğretmeni Hüseyin Avni Bey, (H.1301)- M.1883 yılı Seydişehir Kazası doğumludur. Muzaffer Bey'in oğludur. (R.1333)- M.1917 yılında evlenmiş 3 çocuğu vardır. İlköğretimini (R.1336)- M.1920 yılında Seydişehir Kazası Rüştüye İmam Hatip Mektebi'nde bitirmiştir. Ortaöğretimini İzmir Darü'l-muallimin de 6 sene okumuştur. Konya Muallim Mektebi'nde azami eğitim süresini tamamlamıştır. Muallim Mektebi'nden diplomasını almıştır. Konya Nehri Kafur Mektebi'nde (R.1328) / M.1912- (R.1333) /1917 yıllarında 300 kuruşla öğretmenliğe başlamıştır. Konya Seydişehir Kuran Karyesi Mektebi'nde (R.1333) / M.1917- (R.1334) / M.1918 yıllarında 250 ve 300 kuruşla çalışmıştır. Konya Kuruçay Karyesi Mektebi'nde (R. 1 Mart 1335) / M. 1 Mart 1919- (R.1337)- M. 1921 yılları arasında 600 kuruş maaşla çalışmıştır. Bozkır Çat Karyesi Mektebi'ne (R.1336) / M.1920- (R.1340) /

²³⁶KMA, No:14, DSCN-0044.

²³⁷KMA, No:14, DSCN-0049.

²³⁸KMA, No:14, DSCN-0045.

M.1924- (R.1341) / M.1925 -1926- 1927 yıllarında girmiş ve 600 kuruşla başlamış daha sonra 1725 kuruşla yükselmiştir.²³⁹.

Muallim Salih Ömer Bey, (R.1326)-M.1910 yılında Konya’da doğmuştur. Babasının ismi Ömer Efendi’dir. İlk mektebini Aksaray Kazası Ömer Paşa Mektebi, orta tahsilini Konya Ziraat Mektebi’nde tamamlamıştır 28.06.1927. Ziraat Mektebi’nden diplomasını almıştır. 1928 yılında 800 kuruşla Sorkun Mektebi öğretmenliğini görevini yapmıştır²⁴⁰.

h. Meyre ma’a Gündüğün Karyesi Mektebi

Muallimi İbrahim Bey’dir. (R.1319)- M.1903 yılında Orhaniye karyesinde doğmuştur. Bayram Bey’in oğludur. (8R.1328)- M.1912 yılında evlenmiştir. 2 çocuğu vardır. İlk tahsilini Orhaniye Karyesi İbtidiye Mektebi’nde yapmıştır. 1927 yılında İstanbul İmam Hatip Mektebi’nden diplomasını almıştır. Bozkır Meyre Karyesi Mektebi öğretmenliğini 17 Teşrin-i Evvel (Ekim) 1927 yılında 800 kuruşla yapmıştır²⁴¹.

ı. Tepelüce Karyesi Mektebi

Mektebin 1 Mayıs 1927 kayıtlarına göre öğretmeni olan Mehmet Bey, (H.1312)- M.1894 yılında Bozkır’da doğmuştur. Babasının adı Muzaffer Mehmet Bey’dir. (R.1336)- M.1920 yılında evlenmiştir. 2 çocuğu vardır. İlk tahsilini Bozkır Rüştiye Mektebi’nde, orta tahsilini Konya Erkek Muallim Mektebi’nde tamamlamıştır. Öğretmenlik diplomasını 1926 yılında almıştır. Bozkır Babuşcun Karyesi Mektebi’nde (R.1341) /M.1925- M.1927 yıllarında görev yapmıştır. Tepelüce Karyesi Mektebi’nde 1 Mayıs 1927-30 Mayıs 1928, 1 Teşrin-i Evvel (Ekim) 1928 tarihlerinde 800 maaşla başlamış ve 1500 kuruşla yükselmiştir²⁴².

i. Ayvaluca Karyesi Mektebi

Mustafa Fevzi Bey, H.1304-1886 yılında Avşar karyesinde dünyaya gelmiştir. (R.1340)- M.1924 yılında evlenmiştir. İlk tahsilini Bozkır Rüştiye Mektebi’nde yapmıştır. (R.1340)- M.1924 yılında diplomasını almıştır. Bozkır Ayvaluca Karyesi öğretmenliğine

²³⁹KMA, No:14, DSCN-0046.

²⁴⁰KMA, No:14, DSCN-0059.

²⁴¹KMA, No:14, DSCN-0047.

²⁴²KMA, No:14, DSCN-0048.

(R.1339)- M.1923 yılında 600 kuruş maaşla başlamış ve 15 Mayıs 1926 yılına kadar bu mektepte görevde kalmıştır²⁴³.

Mektebin öğretmeni Mehmet Nuri Bey (R.1319)- M.1903 yılı Bozkır doğumludur. Babası Mustafa'dır. (R.1341)- M.1925 yılında evlenmiş olup 1 tane çocuğu vardır. İlkokulu hususi bir mektepte okumuştur. Yüksek tahsilini Konya Erkek Muallim Mektebi'nde tamamlamıştır. (R.1340)- M.1924 yılında diplomasını almıştır. Bozkır Kürt Karyesi Mektebi (R.1340) /M.1924 -(R.1341) /M.1925 eğitim-öğretim yılı 700 kuruş maaş ile öğretmenlik vazifesine başlamıştır. Bozkır Taşbaşı Karyesi Mektebi'nde (30 Teşrin-i Evvel 1928) / 30 Mayıs 1929- 1 Teşrin-i Evvel (Ekim) 1929 yıllarında görev yapmıştır. 800- 1620 kuruş maaş almıştır²⁴⁴.

j. Karacaardıçlar Karyesi Mektebi

Muallim Ali Rıza Bey, (H.1309)- M.1891 Bozkır doğumludur. Ali Ağa'nın oğludur. (R.1338)- M.1922 yılında evlenmiştir. 1 tane çocuğu vardır. İlköğretimini Bozkır Rüştüye Mektebi 'inde tamamlamıştır. (R.1341)- M.1925 yılında salahiyyet belgesini almıştır. Resim yeteneği oldukça iyidir. Bozkır Dedemli Karyesi Mektebi'nde (H.1309) /M.1891-(R.1340) /M.1924- 1926 tarihlerinde 600-700-800 kuruşla görev yapmıştır. Bozkır Elçiler Karyesi Mektebi'nde 1926-1929 yıllarında 800-1621 kuruş maaşla öğretmenlik yapmıştır²⁴⁵.

k. Avdan Karyesi Mektebi

Ali Kemal Bey, (H.1303)-M.1887 yılı Murad kazası doğumludur. Babası Mustafa'dır. (R.1329)- M. 1913 yılında evlenmiş ve 1 çocuğu vardır. İlk tahsilini Murad Kazası Rüştüye Mektebi'nde orta tahsilini Adana İdadi 'sinde ikinci sınıfa kadar yapmıştır. 1926 yılında öğretmenlik yetkisi almıştır. Karaağaç Müfredat Kâtipliği vazifesini (R.2 Mart 1329) / M.15 Mart 1913- (R.1 Kanun-u Sâni 1330)- M. 14 Ocak 1914 yıllarında 300 kuruşla yapmıştır. Aşar Ağnam Kâtipliği görevini (R.1330) /M.1914- (R.1340)-M.1924 yılında 500 kuruşla bitirmiştir. Burdur Mübaşir Su 'al Muavini görevini (R.1335)- M.1919 yılında yapmış ve 800 kuruş maaş almıştır. (Siristad) Taşbaşı Saraycığı Karyesi Mektebi Muallim Vekilliği (R.30 Ağustos 1336) / M.30 Ağustos 1920- (R.23 Kanun-u Evvel 1336) / M. 23 Aralık 1920

²⁴³KMA, No:14, DSCN-0044.

²⁴⁴KMA, No:14, DSCN-0049.

²⁴⁵KMA, No:14, DSCN-0050.

görevini yıllarında yapmış ve 300 kuruş maaş almıştır. (R.1336) / M.1920- (R.1338)- M.1922 yıllarında ise 600 kuruş maaş almıştır. Bozkır Özikebir Karyesi Mektebi'nde (R.1338) /M.1922- 1927 yıllarında görev yapmış ve 600-1620 kuruş maaş almıştır²⁴⁶.

Mehmet Hilmi Bey, (H.1316)- M.1898 yılında Sazlı karyesi doğumlu olup babasının adı Ahmet Eşref Bey'dir. (R.1336)- M. 1920 yılında evlenmiştir. İlk mektebini hususi okulda yapmıştır. (R.27 Teşrin-i Evvel 1341)- M.27 Ağustos 1925 tarihinde yetkisini almıştır. Bozkır Avdan Karyesi Mektebi öğretmenliğini 1926 tarihinde 800-1620 kuruş maaşla yapmıştır²⁴⁷.

Mustafa Ahmet Bey, (R.1323)- M.1907 yılında Bozkır'da doğmuştur. Babası Tevfik Efendi'dir. 1928 yılında evlenmiştir. İlk mektebi Bozkır İbtidai Mektebi, ortaokulu Konya Sanayi Mektebi 1927, yüksek tahsili Konya Muallim Mektebi'nde yapmıştır. 1927 yılı Konya Sanayi Mektebi'nden diplomasını almıştır. 1927-1928 yılında Bozkır Kazası Özikebir Karyesi Mektebi'nde 800 kuruşla çalışmıştır. 1928 yılında Ahurlu karyesine tayin olmuştur. 800 kuruş maaşla başlamıştır.²⁴⁸

I. Çat Karyesi Mektebi

Hüseyin Avni Bey, (H.1301)- M.1301 Seydişehir kazası doğumludur. Muzaffer Bey'in oğludur. (R.1333)- M.1917 yılında evlenmiş 3 çocuğu vardır. İlköğretimini (R.1336)- M.1920 yılında Seydişehir Kazası Rüştüye İmam Hatip Mektebi'nde bitirmiştir. Ortaöğretimini İzmir Darü'l-muallimin de 6 sene okumuştur. Muallim Mektebi'nden diplomasını almıştır. Bozkır Çat Karyesi Mektebi'ne (R.1336) /M.1920- (R.1340) /M.1924- (R.1341) /M.1925- 1926- 1927 yıllarında girmiş ve 600 ile 1725 kuruş maaş kazanmıştır²⁴⁹.

Mektebin bir diğer öğretmeni Mehmet Akif Bey, (R.1319)-1920 yılında (Niğde) Ulukışla Kazası Koçak Köyü karyesinde doğmuştur. Babasının adı Ahmet Efendi'dir. 1927 yılında evlenmiştir. Bir tane çocuğu vardır. İlk tahsilini Ulukışla Kazası Merkez İbtidai Mektebi'nde yapmıştır. Orta tahsilini Konya İmam Hatip Mektebi'nde 1928 yılında bitirmiştir. İmam Hatip Mektebi'nde öğretmenlik yetkisini almıştır. Bozkır Kazası Çat Karyesi Mektebi öğretmenliği görevini 1928 yılında 1500 kuruş maaşla yapmıştır²⁵⁰.

²⁴⁶KMA, No:14, DSCN-0051.

²⁴⁷KMA, No:14, DSCN-0055.

²⁴⁸KMA, No:14, DSCN-0057.

²⁴⁹KMA, No:14, DSCN-0046.

²⁵⁰KMA, No:14, DSCN-0052.

m. Kayapınar Karyesi Mektebi

Mektebin öğretmeni Tevfik Bey'dir. (R.1318)- M.1902 yılı Bozkır doğumludur. Mustafa Latif Efendi, babasıdır. Evli ve 1 çocuğu vardır. İlk tahsilini Şarki Karaağaç Şehid Niyazi Bey İbtidai Mektebi'nde tamamlamıştır. Orta tahsilini Konya Sultani yedinci sınıfa kadar okumuştur. Konya Muallim Mektebi'ndeki kurslara katılmıştır. (R.1339)-M.1923 yılında salahiyet namesini almıştır. Bozkır Dedemli karyesi öğretmenliği görevini (R.1337)-M.1921 yılında 600 kuruş maaş, Turgutlu Kazası Merkez Mektebi öğretmenliğini (R.1339) /M.1923-(R.1340) /M.1924 yılında 600 kuruş maaş kazanmıştır. Eşme Kazası Merkez Mektebi'ni (R.1340)-M.1924 yılında 1000 kuruş maaşla tamamlamıştır. Bozkır Kazası Kayapınar Karyesi Mektebi Muallimliğini (R.1340) /M.1924-(R.1341) /M.1925 yılında 700 kuruş maaş alarak yapmış ve askere gitmek için görevinden ayrılmıştır. 1927 yılında Bozkır Kazası Kuruçay karyesinde öğretmenliğini 800 kuruşla yaparken, Bozkır Kayapınar Mektebi'nde ise 1927-1929 yılında 800-1620 kuruşla yapmıştır²⁵¹.

n. Soğucak Karyesi Mektebi

Muallim Ahmet Bey, (H.1310)-M.1892 yılı Şuhud doğumludur. Babası Yusuf Efendi'dir. Bekârdır. İlk tahsilini Şuhud Merkez Mektebi'nde, orta tahsilini Kütahya İmam Hatip Mektebi'nde 28 Mayıs 1928 yılında tamamlamıştır. Yüksek tahsilini Konya'da açılan kursta tamalamıştır. 1928 yılında 1511 kuruş maaşla Bozkır Soğucak Karyesi Mektebi'nde öğretmenlik yapmıştır²⁵².

o. Büyük Hisarlık Karyesi Mektebi

Mehmet Hilmi Bey, (H.1316)-M.1898 yılında Sazlı karyesi doğumlu olup babasının adı Ahmet Eşref Bey'dir. (R.1336)-M.1920 yılında evlenmiştir. İlk mektebini hususi okulda yapmıştır. (R. 27 Teşrin-i Evvel 1341)- M. 27 Ekim 1925 tarihinde öğretmenlik yetkisini almıştır. Bozkır Hisarlık Karyesi Mektebi'nde öğretmenlik görevini (R.1341)- M.1925- 1926-1929 tarihlerinde 700-800 kuruş yapmıştır. Bozkır Avdan Karyesi Mektebi'nde 1926 tarihinde hizmet etmiş ve 800-1620 kuruş kazanmıştır²⁵³.

²⁵¹KMA, No:14, DSCN-0053.

²⁵²KMA, No:14, DSCN-0054.

²⁵³KMA, No:14, DSCN-0055.

ö. Akçapınar Karyesi Mektebi

Mektebin muallimi Niyazi Bey, (R.1325)- M.1909 yılında Bozkır'da doğmuştur. Mehmet Bey babasıdır. İlk mektebini Bozkır İbtidai Mektebi, orta tahsilini Konya Sanayi Mektebi, yüksek tahsilini Konya Erkek Muallim Mektebi'nde tamamlamıştır. 1927 yılında Konya Sanayi Mektebi'nden diplomasını almıştır. Akçapınar Mektebi'nde 1927-1928 yılında 800-1500 kuruş göreve başlamıştır²⁵⁴.

p. Bozkır Kazası Pınarcık Mektebi

Öğretmen Halis Davud Bey, (R.1326)- M.1910 tarihinde Amasya vilayetinde doğmuştur. Babasının ismi Davud Efendi'dir. İlk tahsilini Amasya vilayetinde yapmıştır. Orta tahsilini Çorum Ziraat Mektebi'nde 1928 yılında tamamlamıştır. Bozkır Tavcık karyesinde öğretmenliğini 1928 yılında 1500 kuruşla, Bozkır Pınarcık Karyesi Mektebi öğretmenliğini ise 1500 kuruşla 3 Teşrin-i Sâni (Kasım) 1928 tarihinde yapmıştır²⁵⁵.

2. İlk Mektep Öğretmenleri Hakkında Bazı Değerlendirmeler

1928 yılında Millî Eğitim Bakanı Mustafa Necati, bir yıl öğretmenlik yapanlara bir anket düzenlemiş ve dönemin eğitim-öğretim sorunlarını saptamıştır. Anketin değerlendirilmesi şöyledir;

- Öğretmenler görevlerini severek yapmışlardır.
- O dönemde öğretmenler, yeni yayınlanan kitapları takip edememekten şikayetçilerdi. Bunun üzerine Doğu'da 600 tane kütüphane açılmıştır.
- Öğretmenlerin bazıları kendi memleketlerine tayinlerini istemişlerdir. Bakan, öğretmenliği layıkıyla yapabilmenin yolu vatanın her köşesini tanımak ve sevmekten geçtiğini dile getirmiştir.
- Öğretmenler, araç-gereçlerin eksikliğinden dem vurmuşlardır. Bakan Mustafa Necati, doğanın en zengin araç-gereç olduğunu belirtmiştir.

²⁵⁴KMA, No:14, DSCN-0056.

²⁵⁵KMA, No:14, DSCN-0058.

- Öğretmenler, okul binalarının elverişsizliğinden söz etmişlerdir. Bakan, devletin ekonomisinin kötü olduğundan yenilerini yapmaya muktedir olmadıklarını söylemiştir.
- Maaşlarının azlığı ve düzensiz ödemeleri gündeme gelmiştir. Bakan, bu durumu da ekonomiye bağlamıştır.

Anketten anlaşılan öğretmenler, işlerini severek yapıyorlar ancak bozuk ekonomi yüzünden elverişsiz okul binaları, ders gereçlerinin eksiklikleri ve maaş azlığından şikayetçidirler²⁵⁶.

1923 yılında yayınlanan bir dergide, gençlerin öğretmen olmak istemedikleri, yetkililerin de onları teşvik edemedikleri yazıyordu. Öğretmenler, o dönemde asgari maaş alarak geçinmişlerdir. Bu sebeple az maaş almalarından dolayı çoğunluk öğretmenlik mesleğine antipatiyle yaklaşmışlardır²⁵⁷.

1865 yılında İstanbul'da çıkan kolera salgınıyla memlekette et, süt, balık, kavun, karpuz, üzüm, salatalık, yaş incir, mısır, muz, şeftali, patlıcan ve domates yasaklanmıştır. İnek ve keçi etinin satılması her türlü yasaklanmıştır. Rumeli'den kasaplık hayvan getirtilmiştir. Yasağın gelmesi ve etin ithal edilmesiyle et fiyatları artmıştı²⁵⁸. Bu durum öğretmenlerin gıda ihtiyacını olumsuz etkilemiştir. Az maaşla geçinirken bir de enflasyonun artması çok büyük sorun olmuştur.

Tablo 12: İstanbul'da ekmek fiyatının yıllara indeksli okka/ kuruş cinsinden seyri²⁵⁹.

Yıllar	Ay	Eşit dağılım	Serbest
1914		–	1.25
1915		–	2.5
1916	Ekim	1.5	8-12
1917	Kasım	2.0	16
	Ocak	2.5	19
	Temmuz	>>	16
	Ağustos	>>	19
1918	Kasım	>>	27
	Mart	>>	38
	Nisan	>>	56

²⁵⁶AKYÜZ, 1994 b, *a. g. e.*, s. 363.

²⁵⁷*Aynı eser*, s. 367-368.

²⁵⁸YILDIRIM, Nuran, "Osmanlı Devleti'nde Gıda Kontrolüne Bakış", *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, S.21, Aralık-Ocak-Şubat 2011-2012, s. 68-73.

²⁵⁹ELDEM, *a. g. e.*, s. 40.

	Aralık	>>	30
--	--------	----	----

Görüldüğü üzere denetime tabi olan eşit gramla dağıtılan ekmek zamanla fiyatı düşmüş ve kalitesi de bozulmuştur. Denetlenen ekmek cinsine arpa, mısır, yulaf, bakla ve süpürge tohumu katılarak yapılmıştır ve halkın sağlığı riske atılmıştır. Bu yıllarda Osmanlı Devleti'nin savaş içinde olduğu ve enflasyonun fazla olduğu unutulmamalıdır. Un ithal edilmektedir. Rusya v Romanya un ticaretinde rekabet içindedir. Türk unları ise İstanbul'a nakliye ve maliye masrafları fazla olduğundan fiyatı yüksekti. Tüccarla ithal etmeyi tercih etmiştir.

14 Ekim 1916'da ekmek fiyatının bölgelere göre fiyatı (okka/kuruş); Ankara ve Konya'da 2.0, Bursa ve İzmir'de 2.5, Trakya'da 3.0 olmuştur. İstanbul'da 1.5 kuruştan satılan ekmek, 14 Ekim'de 2.0 kuruştan satılmaya başlanmıştır²⁶⁰.

Tablo 13: 1914-1919 1. Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı Devleti'nde gıda ve diğer ihtiyaçların okka (kıyye) / kuruş cinsinden fiyatları şöyle idi²⁶¹;

	1914	1915	1916	1917	1918	1919
Ekmek serbest	1.25	1.65	9.5	18	34	13
Ekmek tevzie tabi	-	-	1.6	2.5	2.5	-
Un	1.75	2.3	12	30	45	20
Makarna	3.0	4.5	24	65	90	38
Pirinç	3.0	5.0	20	45	92	45
Şeker serbest	3.0	7.5	30	112	195	46
Şeker tevzie tabi	-	-	-	20	30	-
Kahve	12.0	25.0	110	300	800	105
Çay	60	120	250	400	500	250
Soğan	0.5	1.0	4	8	15	7
Fasulye serbest	4.0	7.0	15	40	65	35
Fasulye tevzie tabi	-	-	-	10	15	-
Patates	1.0	1.6	3	14	27	16
Süt	2.0	3.5	7	15	45	40
Peynir, kaşar	12.0	20.0	40	100	210	120
Sadeyağ	10.0	18.0	30	85	170	130
Tereyağı	20.0	50.0	90	155	350	300
Yumurta adedi	0.5	0.8	1.2	3	6	4-5
Tuz	1.5	1.5	2	2.5	4.5	12
Koyun eti serbest	7.0	8.5	16	35	125	70
Koyun eti tevzie tabi	-	-	-	30	50	-
Sabun	7.0	12.6	20	53	140	70

²⁶⁰ELDEM, a. g. e., s. 43.

²⁶¹ELDEM, a. g. e., s. 50-51.

Gazyağı	1.5	3.0	50	80	140	22
Odun, çeki	45	70	150	235	540	500
Odun kömürü	0.5	1	2	4	11	7
Ayakkabı çifti	70	130	230	350	1.100	700
Erkek elbisesi	450	625	900	2.000	6.000	4.000
Maden kömürü, ton	115	126	200	420	975	3.000
Sigara	2.5	2.5	5	10	15	20

1914- 1919 yılı kişi başına düşen bütçenin kuruş cinsinden oranı artmıştır. 1914 yılında Konya’da kişi başına düşen gelir 18,8 kuruşken 1919 yılında 40,5 kuruş olmuştur. 1915 yılında Konya’nın bütçe miktarı 13.463.975 kuruş ve nüfusu 1.080.425 kişi de kişi başı düşen gelir 12,46 kuruştur²⁶². Ekmek 1,25 kuruştan 13 kuruşa, pirinç 3 kuruştan 45 kuruşa, süt 2 kuruştan 40 kuruşa, tereyağı 20 kuruştan 300 kuruşa, et 7 kuruştan 70 kuruşa, gazyağı 1,5 kuruştan 22 kuruşa, sabun 7 kuruştan 70 kuruşa yükselmiştir²⁶³. 1914-1919 yılları I. Dünya Savaşı meydana geldiğinden dolayı açlık ve kıtlığın hat safhada olduğu unutulmamalıdır. Fiyatların bu kadar yüksek olmasının sebebi savaş yüzünden az üretim olması ve ithal edilen ham maddelerin zamlanmasıydı.

Bozkır kazasının ekonomisine bakıldığında bir vakitlerde önemli gelir kaynağı olan gümüş madeni işletilmiş daha sonra masraflarının fazla olmasından dolayı maden ocağı çalışması durdurulmuştur. Bölgenin coğrafi koşulları tarıma elverişli değildir. Bozkır’da 4.000 çift ve 120.000 ekilmiş tarla ve dönüm²⁶⁴ vardır. Ekilen arazinin küçük olduğundan zirai ürünlerin sadece ailelerin gıda ihtiyacını karşılamak için ekildiği bilinmektedir. Yetiştirilen tarımsal ürünlerde en çok yeri buğday, arpa, afyon, geven otu ‘kitre’ ve kök boya almaktadır. Buğday ve arpadan ekmek yapılarak geçinilirdi. Hal böyle olunca bölge, zaten zor koşullarda yaşam mücadelesi vermekte, bir de öğretmenlerin maaşlarının asgari düzeyde olması kazadaki öğretmenlerin belini büküyordu.

Konya’da aşar vergisinden tahsis edilen maarif hissesi 1915 yılında 3.000.000 kuruştur²⁶⁵.

Konya Vilayet Salnamesine göre Bozkır Belediyesi’nin geliri 170.000 kuruştur²⁶⁶. Kazanın gelirinin bu kadar düşük olmasıyla orantılı olarak öğretmenlerin maaşlarının yüksek olması beklenemezdi.

²⁶²SARIÇELİK, Kerim, “Hüdâvendigâr Vilâyeti’nin 1914 Yılı Hususi Bütçesi”, *SUTAD*, 2018, s. 403.

²⁶³SARIÇELİK, Kerim, *Osmanlı Devleti’nde Vilayet Hususi İdareleri ve Bütçeleri*, Konya 2019, s. 216.

²⁶⁴KVS, H.1291/ M. 1874, s.136.

²⁶⁵SARIÇELİK, a. g. m., s. 403.

²⁶⁶KVS, H.1291/ M. 1874, s. 46-88.

Elde ettiğimiz verilere göre 1927 yılındaki kaynaklara göre Bozkır kazası öğretmenlerinin maaşları, 200 ile 1950 kuruş arasında değişmektedir. Göreve yeni başlayan bir öğretmenin 200-300 kuruş maaş alması tabii ki her türlü ekonomik olumsuzlukları da beraberinde getirir.

200 kuruş maaşla işe başlayan bir öğretmenin günlük çalışma ücreti 6.66 kuruş ve günde 07.00-15.00 saat aralığında (9 saat) çalıştığını varsayarsak ders saatlik ücreti 0.74 kuruştur. En yüksek maaş alan öğretmen 1950 kuruşla günlük 65 kuruştan ders saatlik ücreti de 7.22 kuruş kazanmaktadır.

1919 yılında 200 kuruş maaş alan bir öğretmenin maaşına göre alabileceği bazı temel gıdaların okka/ kuruş cinsinden değeri şöyledir;

- Okkası 2.5 kuruş olan tevzie ekmeğinden 80 okka.
- Okkası 20 kuruş olan undan 10 okka,
- Okkası 30 kuruş olan tevzie şekerden 6.6 okka,
- Okkası 40 kuruş olan sütü 5 okka,
- Okkası 50 kuruş olan tevzie koyun etinden 4 okka,
- Adedi 5 kuruş olan yumurtadan 40 adet yumurta alabilmekte idi.

1919 yılında 1950 kuruş maaş alan bir öğretmenin ayda alabileceği bazı temel gıdaların okka/kuruş cinsinden değeri şöyledir;

- Okkası 2.5 kuruş olan tevzie ekmeğinden 780 okka,
- Okkası 20 kuruş olan undan 97.5 okka,
- Okkası 30 kuruş olan tevzie şekerden 65 okka,
- Okkası 40 kuruş olan süttten 48.75 okka,
- Okkası 50 kuruş olan tevzie koyun etinden 39 okka,
- Adedi 5 kuruş olan yumurtadan 390 adet yumurta alabilmekte idi.

Buradaki rakamlar bize, en düşük ve en yüksek maaş alan öğretmenin 1919 yılına ait bazı temel gıda maddelerindeki alım gücünü göstermektedir. Tabii ki bu tablo savaş yıllarına ait olduğu için bazı temel gıda maddeleri fiyatının yüksek olması muhtemeldir. Dolayısıyla

burada öğretmen maaşının alım gücü bizi yanıltabilir, fakat yine de bir fikir verdiği düşünülebilir.

Yukarıdaki söz konusu gıda maddeleri ile, günümüz öğretmen maaşlarının alım gücünü mukayese yapacak olursak şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır;

Günümüzde öğretmen maaşları hizmet yıllarına oranla 15 Ocak 2020 yılında, MEB görev yapan kadrolu öğretmenlerin 2020 Ocak ayı net maaşları şöyle olacaktır; 25 yıl ve üzeri hizmet eden 4.409 TL, 42 yıl ve üzeri 408 TL, 23 yıl 4.405 TL, 22 yıl 4.399 TL, 21 yıl 4.384 TL, 20 yıl 4.300 TL, 19 yıl, 4.295 TL, 18 yıl 4.285 TL, 17 yıl 4.210 TL, 16 yıl 4.206 TL, 15 yıl 4.202 TL, 14 yıl, 4.144 TL, 13 yıl 4.139 TL, 12 yıl 4.133 TL, 11 yıl 3.982 TL, 10 yıl 3.953 TL, 9 yıl 3.947 TL, 8 yıl 3.939 TL, 7 yıl 3.922 TL, 6 yıl 3.903 TL, 5 yıl 3.894 TL, 4 yıl 3.887 TL, 2 yıl 3.875 TL, 1 yıl 3.826 /3.24 TL, 0 yıl 3.819 TL'dir²⁶⁷. Maaşların belirlenmesinde aile bakımı, medeni hali, çocuksuz öğretmenlere göre ayarlanmıştır.

4.409 TL maaş alan bir öğretmenin aylık ders ücreti 146,96 TL, 9 saatlik ders ücreti ise 489,88 TL'dir. 3.819 TL maaş alan bir öğretmenin aylık ders ücreti 0,127 TL iken, 9 saatlik ders ücreti ise 0,424 TL'dir.

Günümüzde 3.819 TL maaş alan bir öğretmenin ayda alabileceği bazı gıda maddelerinin kilogram ve litrenin /TL cinsinden değeri şöyledir;

- 250 gramı 90 kuruş olan ekmekten 424 kg yani 106 adet ekmek
- Kilogramı 7,90 TL olan undan 483 kg,
- Kilogramı 6,45 TL olan şekerden 592 kg,
- Litresi 5,35 TL olan tam yağlı sütten 713 Litre
- Kilogramı 63,95 TL olan dana kuşbaşından 597 kg,
- Adedi 50 kuruş olan yumurtadan 763 adet yumurta alabilmektedir.

Günümüzde 4.409 TL maaş alan bir öğretmenin ayda alabileceği bazı gıda maddelerinin kilogram ve litrenin /TL cinsinden değeri şöyledir;

- 250 gramı 90 kuruş olan ekmekten 489 kg yani 122 adet ekmek,
- Kilogramı 7,90 TL olan undan 558 kg,

²⁶⁷ m.haber7.com. Erişim tarihi:11 Eylül 2019.

- Kilogramı 6,45 TL olan şekerden 683 kg,
- Kilogramı 63,95 TL olan dana kuşbaşından 689 kg,
- Litresi 5,35 TL olan tam yağlı sütten 824 l,
- Adedi 50 kuruş olan yumurtadan 881 adet yumurta alabilmektedir.

1919 yılında öğretmen maaşının alım gücü ile günümüz öğretmen maaşının alım gücünü mukayese ettiğimizde;

Buraya kadar verilen bilgilerden günümüz öğretmen maaşının, 1919 yılı öğretmen maaşına göre alım gücünün daha fazla olduğu görülmüştür. Tabii ki bunun değişik sebepleri vardır. XXI. yy. 'da yani günümüzde gerek teknoloji ve sanayinin gelişmesi ile üretimin artması bir etken olabilir. Öte yandan, 1919 yılı savaş dönemi olduğundan o yıllarda hem üretim hem de işgücü azlığı sebebiyle o dönemde fiyatlar tabii olarak yükselmiş hatta pek çok gıda maddeleri karaborsaya düşmüştür.

Ayrıca öğretmenlik mesleği, Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi'nde tecrübeye indeksli bir meslek dalı olmuştur. Hizmet edilen yıllara göre maaşın artıp azalması öğretmene verilen değer derecesini göstermektedir.

Bozkır öğretmenlerinin arasında emlak sahibi olan 2 tanedir. 5 tanesinin evi ya kendisinin ya da babasından kalmadır. Çoğunluğunun evi kiradır.

Bozkır ilk mekteplerinin öğretmenlerinin isimleri ve kaç tane olduğu, kaç kişinin ilk-orta-yüksek tahsillerinin Bozkır ve Konya mekteplerinden mezun olduğu değerlendirilmiştir. Buna göre;

Mustafa Efendi, Ahmet Behçet Bey, Ali Galip Bey, Abdullah Orhan Bey, Ali Orhan Bey, Adalet Nihal Hanım, Abdülhalim Bey, Ahmet Edip Bey, Abdülkadir Bey, Mehmet Emin bey, Mustafa Fevzi Bey, Ali Rıza Bey, Hüseyin Avni Bey, İbrahim Bey, Mehmet Bey, Mehmet Nuri Bey, Ali Rıza Bey, Ali Kemal Bey, Mehmet Akif Bey, Tevfik Bey, Ahmet Bey, Mehmet Hilmi Bey, Niyazi Bey, Mustafa İsmet Bey, Halis Davud Bey, Salih Ömer Bey, Abdullah Bey, Hacer Hanım, Siraceddin Bey, Raşit Bey, Mehmet Halis Bey, Şerife Hanım, Şefika Hanım, Hayriye Hanım, Fatma Hanım'dır.

Bozkır kazasında tüm ilk mekteplerde toplam 36 tane öğretmen vardır. Bunlardan 6 tanesi kadın öğretmendir. 30 tanesi erkek öğretmendir. 5 tanesi Bozkır Kazası İbtidai Mektebi'nde

ilköğretimini tamamlamışlardır. 6 tanesi Bozkır Rüştiye Mektebi mezunudur. 15 tanesi Konya Muallim Mektebi mezunudur.

SONUÇ

Antik Çağ'da "İsaura" ismiyle anılan Bozkır kazası, Kuzey Yarım Küre'de bulunan Anadolu Yarımadasının güneyinde Konya ile Akdeniz arasında yer alır. Bölge İç Anadolu ile Akdeniz arasında geçiş güzergâhındadır. Ayrıca yeraltı zenginlikleri olması ve ticaret yollarının üzerinde bulunması bölgeyi her zaman önemli kılmıştır. Bakır, demir ve simli gümüş madeninin çıkarılması ve bu madenlerin Çarşamba Suyu ile Bozkır'dan dağıtılması ticari açıdan bölgeye ayrı katkı sağlamıştır.

1896 yılında 96 tane köyü olduğu tespit edilen Bozkır kazasının merkezi Siristad'tır. En önemli nahiyesi Belviran'dır. Bölgeye Hititler, Luwiler, Frygler, Lidyalılar, Persler, Büyük İskender, Selevkoslar ve Bergamalılar, Romalılar, Bizanslılar, Emeviler, Abbasiler, Selçuklular, Karamanoğulları ve Osmanlılar hâkim olmuşlardır. Bu yüzden çok fazla kültür ve medeniyetle karışmış olan bölgenin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısını incelemek gerekirdi. 1876-1938 yılları arasında Bozkır kazasında eğitim ve öğretimi incelemek elbette kolay bir süreç olmamıştır. Dönemlere ait kaynakların eksikliği oldukça büyük problem olmuştur. Zamanında çıkan yangınlar, savaşlar, seller gibi olaylar geçmişle olan bağı koparsa da az çok veriler elde edilmiştir. Bu verilere göre;

İncelenen dönemde Konya Vilayet Salnameleri, Osmanlı Maarif Salnameleri, Konya Yazma Eserleri Muallim Kayıt Defterleri incelenmiş ve elde edilen verilere bakılarak Bozkır kazasında eğitim öğretim oldukça hareketli bir çizelge seyretmiştir.

Osmanlı Devleti'nin klasik eğitim kurumlarından sıbyan mekteplerinin sayısı, Bozkır'da genellikle 61 ile 96 arasında değişmiştir. (H.1874)- M.1291 yılında, sıbyan mektebi erkek öğrenci nüfusu 1382, kız 614 tane olup, mektebin sayısı 61 adettir. (H.1322)- M.1904-05 yılında sıbyan mektebi sayısı 96' ya yükselmiştir.

Klasik eğitim kurumlarından medreselerin Bozkır kazasında (H.1291)- M.1874 yılında 12 adet olduğu ve 168 tane öğrenci mevcudunun olduğu tespit edildi. (H.1317)- M.1904-05 yılında 18 medrese ve 384 tane müderris bulunmuştur.

Bozkır kazasında ibtidai mekteplerinin kuruluşu, (H. 1317)-M.1899 yılına tekabül eder. Bozkır merkezde yeni açılan ibtidai mektebinde 60 tane öğrenci vardır. Mektebin (H.1322)- M.1904/ 05 yılında 102 tane ibtidai öğrencisi vardır. Sıbyan mektepleri zamanla ibtidai mekteplerine dönüşerek hemen hemen her köyde bir ilkokul bulunur hale gelmiştir.

Bozkır Pirlonda Karyesi İbtidai Mektebi'nin (R. 1321)- M.1905 yılına denk gelen öğrenci sınav cetveli elde edilmiştir. 3'er sınıfa ayrılan okulun her sınıfında ders sayıları farklıdır. İbtidai mekteplerinde hangi derslerin okutulduğu öğrenilmiştir. Öğrencilerin genel not ortalamaları tespit edilmiştir. Sınıfta ki öğrencilerden kaç tanesinin tam puana, kaç tanesinin en düşük ortalamaya sahip olduğunu öğrenmiş olduk. Sınav not sistemi 10 puan üzerinden esas alınmıştır.

Bozkır Rüştüye Mektebi (H.1290)- M.1873-74 yılında açılmıştır. 1 tane rüştüye vardır. Öğrenci mevcudu en fazla 44 kişidir. (H.1322)- M.1904 senesinde ise Bozkır Rüştüye Mektebi öğrenci sayısı 35'e ulaşmıştır. (H.1291) /M.1874- (H.1301)- M.1883'e kadar bir tane öğretmen ve bir hizmetli varken, (H.1301) / M.1883- (H.1322) / M.1904 yılları arasında öğretmen sayısı ikiye ulaşmıştır. 1925-1908 yıllarına ait Bozkır Rüştüye Mektebi'nin öğrencilerinin sınav cetvellerine ulaşılmıştır. 3'er sınıfa ayrılan okulun ders sayıları her sınıfta farklıdır. Öğrencilerin genel not ortalamalarına tespit edilmiş ve başarılı- başarısız derslerin ne oldukları belirlenmiştir. Buna göre, "Hesap", "Kıraat", "İlmi eşya", Farsça", "Arapça", "Coğrafya", "Resim" derslerinde başarının düşük olduğu görülmüştür.

Ortaöğretimde rüştüyelerin bir üst kademesi olan idadi okullarından Bozkır'da bulunmamaktadır. İdadi eğitimi için Bozkırlılar Karaman İdadisi'ne gitmişlerdir. Konya Maarif Arşivi Talebe Künye Defterinde Karaman İdadi Mektebi'nin içinde Bozkır doğumlu veya Bozkır mezunu olan öğrencilerin kayıtlı olduğu bilinmektedir.

Bozkır çevresinde gayr-i Müslim tebaadan sadece Rumların yaşadığı ve bir tane Rum Mektebi ve 20 öğrencisi olduğu bilinmektedir. İbtidai derecesinde ki Rum Okulu'nun öğretmeni Sudiri Efendi'dir. Ruhsatname tarihi (H. 1280)- M. 1863 yılıdır. Bozkır kaza merkezi olan Siristad kasabasında yaşamışlardır. Rum okulunun varlığı ve öğrenci sayısı bize Bozkır'daki demografik durum hakkında bir fikir vermektedir.

1925-1927/28 seneleri Bozkır kazası ilk mektep öğretmenlerine dair bazı bilgiler elde edilmiştir. Öğretmenlerin kimlik, eğitim, medeni halleri ve hizmet bilgilerine ulaşılmıştır. Görev yaptıkları okullar ve maaşları tespit edilmiştir. Öğretmen maaşlarının alım gücüne göre gıda ihtiyaçlarının (kıyye)-okka /kuruş cinsinden fiyatları belirlenmiştir. En düşük ve en yüksek maaş alan öğretmenin günlük ve saatlik ders ücretleri tespit edilmiştir. Dönemin öğretmenlerinin eğitim sorunlarına değinilmiştir. Maaş azlığından ve düzensiz ödenmelerinden, ders araç- gereç eksikliğinden, okul binaların elverişsiz olmasından

yakındıkları görülmüştür. Bu durum savaştan yeni çıkmış, yorgun ve ekonomik olarak da çeşitli sıkıntıların yaşandığı bir dönem oluşu ile izah edilebilir.

1919 yılı ile 2019-2020 yıllarındaki öğretmenlerin en düşük ve en yüksek maaşları saptanmış olup, maaşlarının dönemlerine göre alım gücü ortaya konmuştur. Her iki dönemin öğretmen asgari ve yüksek maaşın portföyü birbiriyle kıyaslanmış ve bazı temel gıdalar üzerinden öğretmen alım gücü belirlenmeye çalışılmıştır. 1919 yılının belirlenen maaş alım gücü incelenirken 1914-1918 I. Dünya Savaşı'ndan yeni çıkmış olduğu unutulmamalıdır. Fiyat artışlarının zirvelerde olması savaşın getirdiği açlık ve kıtlık yüzündendir. Çiftçinin ekim yapamaması, üretimin durma noktasına gelmesi sebebiyle enflasyon artmış ve ekmek, şeker, fasulye, et gibi gıdalar karaborsaya düşmüştür. Devlet tarafından hane nüfusuna bağlı karneyle dağıtılan “tevizie” türünden ekmek, et, şeker, fasulye gibi yiyecekler daha ucuzdur. 1919 yılı fiyatlarda düşme olsa da savaşın etkisi halen devam etmektedir. Bu elde edilen bilgiler 1919 yılı öğretmen maaş alım gücünü stabil şekilde yansıtmamaktadır.

Cumhuriyet Dönemi'nde Konya vilayetinde açılan Millet Mektepleri ile yeni alfabe devletin memur kademesine öğretilerek okuma yazma seferberliği ilan edilmiş ve Bozkır kazasında da sınavı yapılmıştır.

Bozkır ve köylerinde modern eğitim kurumlarının Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren gelişmeye başladığını söyleyebiliriz. Nitekim, önceleri kız erkek ayrı olan okullar, Türkiye genelindeki gelişmeye paralel olarak muhtelit duruma gelmeye başlamış, Bozkırlılar bu duruma destek veregelmişlerdir. 1925 yılında Bozkır Merkez Kız Mektebi ve Bozkır Merkez Erkek Mektebi ismiyle kayıtlara geçen okullar 1927-28 senesine mahsus muallim kayıt defterinde okulun ismi Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi olarak işlenmiştir. Buna göre Bozkır kazasının merkezinde cinsiyet ayrımına bağlı eğitime son verilmiş olup, karma haline getirilmiştir.

Bozkır kazasının sadece merkezinde değil karyelerinde de mutlaka birer tane ilk mektep bulunmuştur. Olmayanlarda da Cumhuriyet Dönemi'nde halen devam eden taşımali eğitim sistemi denilen birkaç köyün öğrencilerinin tek bir merkezde toplanırılıp verilen hizmete Ahurlu ma'a Karacakuyu Karyesi Mektebi ve Meyre ma'a Gündüğün Karyesi Mektebi Bozkır kazası eğitiminde birer örnektir.

Bozkır kazası hem Osmanlı Devleti hem de Türkiye Cumhuriyeti Devleti dönemlerinde incelenen yıllar baz alındığında eğitime önem verildiği görülmüştür. Devletin

memur kademesine bakıldığında özellikle Konya devlet dairelerinde Bozkırlıların fazlaca olduğu malumdur. Günüümüzde de bu durum devam etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

I. ARŞİV KAYNAKLARI

A. Konya Maarif Arşivi

1927-28 Senesi Bozkır Kazası Muallimlerine Mahsus Kayıt Defteri, 14 Numaralı Defter, DSCN-0034, 0035, 0036, 0037, 0038, 0039, 0040, 0041, 0042, 0043, 0044, 0045, 0046, 0047, 0048, 0049, 0050, 0051, 0052, 0053, 0054, 0055, 0056, 57, 0058, 0059.

Bozkır Kazasının 341 Sene-i Martundan İtibaren İlk Mektep Muallimleri Kaydına Mahsus Defteri, 45 Numaralı Defter, DSCN-0125, 126, 127, 128, 129, 130.

Konya ve Bütün Mülhakatı Rüşdiye Mekteplerinin İmtihan-ı Umumi Cetvelleri (321-324 Senesine Kadar), 46 Numaralı Defter, DSCN-377, 378, 404, 442, 482.

Talebe Künye Defteri Bozkır, Karaman İdadisi, 60 Numaralı Defter, DSCN-622, 633, 642, 652.

II. SALNAMELER

A. Salnameler

1. *Konya Vilayet Salnamesi*, H. 1285/ M. 1868.- H. 1286/ M. 1869.- H. 1287/ M. 1870.- H. 1288/ M. 1871.- H. 1289/ M. 1872. - H. 1290/ M. 1873.- H. 1291/ M. 1874.- H. 1292/ M. 1875.- H. 1293/ M. 1876.- H. 1294/ M. 1877.- H. 1295/ M. 1878.- H. 1296/ M. 1879. - H. 1298/ M. 1881.- H. 1299/ M. 1882. - H. 1301/ M. 1883.- H. 1302/ M. 1884-85.- H. 1303/ M. 1885-86. - H. 1304/ M. 1886-87. - H. 1305/ M. 1887-88. - H. 1307/ M. 1889-90,- H. 1309/ M. 1891-92, H. 1312/1894-95. H. 1314/ 1896-97. H. 1899-1900/1317. - H. 1322/ M. 1904-05.

2. *Salname-i Nezaret-i Maarif-i Umumiye*, 1316, 1317, 1318, 1319, 1321.

III. DİĞER RESMİ YAYINLAR

1.KİTAP VE MAKALELER

ACAR, Ali- Habib Aydın, “Bozkır Ayaklanmasında Meşrutiyet ve Otorite Krizi”, *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s. 443-450.

AKYOL, Taha, “Cedidcilik”, *DİA*, C.7, İstanbul 1993, s. 211-213.

AKYÜZ, Yahya, “Türkiye’de İlk Öğretmen Kuruluşları Hakkında Orijinal Bir Belge ile Unutulmuş Bir Kaynak”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 1970, C.3, Sevinç Matbaa, Ankara 1971, s. 109-119.

AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1993’e)*, İstanbul 1994.

AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1985’e)*, Ankara 1985.

AKYÜZ, Yahya, “İlköğretimin Yenileşme Tarihinde Bir Adım: Nisan 1847 Talimatı”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 1994, s. 1-45.

AKYÜZ, Yahya, “Osmanlı Döneminden Cumhuriyete Geçilirken Eğitim Öğretim Alanında Yaşanılan Dönüşümler”, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, C. 1, S.2, 2011, s. 9-14.

BAHAR, Hasan, “Antik Dönemde Bozkır Jeopolitiği”, *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s.1-32.

BAHAR, Hasan, “İsauria Bölgesi Tarihi” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Doktora Tezi, Konya 1991.

BAYAT, Sevgi, “Bozkır Ayaklanmasının Konya Milli Mücadelesine Etkisi”, *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s.451-462.

BAYTAL, Yaşar, “Tanzimat ve II. Abdülhamid Dönemi Eğitim Politikaları” *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 2000, s. 23-32.

BÜYÜKKARCI, Süleyman, *İstanbul Ermeni Okulları*, Konya 2003.

ÇAKAN, Işıl, “Cumhuriyet Dönemi İlköğretimin Finansman Sorunu ve Mektep Vergisi Uygulaması”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 2002, s. 85-127.

ÇAVDAR, Döndü, “339 Numaralı Bozkır Şeriye Sicili Üzerinden Konya/ Bozkır’ın Sosyal Tarihine Katkılar (1923-1924)”, *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s. 273-308.

DEMİRTAŞ, Bahattin, “Atatürk Döneminde Eğitim Alanında Yaşanan Gelişmeler”, *Akademik Bakış*, C.1, S.2, Ankara 2008, s. 155-176.

DEMİRTAŞ, Zülfü, “Osmanlı’da Sıbyan Mektepleri ve İlköğretimin Örgütlenmesi”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.1, C.17, Elâzığ 2007, s. 173-183.

EFE, Aydın, “Sicill-i Ahval Kayıtlarına Göre Bozkırlı Memurlar”, *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s.309-328

ELDEM, Vedat, *Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi*, Ankara 1994.

ERDOĞDU, A. Teyfur, “Maarif-i Umumiye Nezareti Teşkilatı İdari Teşkilat Açısından C.1”, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1995.

ERGİN, Osman, *Türk Maarif Tarihi*, C. 1.2.3.5 İstanbul 1977.

ERGÜN, Mustafa, *II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)*, Ankara 1996.

ERGÜN, Mustafa, “Türk Eğitim Sisteminin Batılılaşmasını Belirleyen Dinamikler”, *Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM)*, S.17, Ankara 1990, s. 435-457.

GÜNDÜZ, Mustafa, *Osmanlı Eğitim Mirası, Klasik ve Modern Dönem Üzerine Makaleler*, Ankara 2013.

GÜVEN, İsmail, “Türkiye’de Öğretmen Eğitiminin Tarihsel Dönüşümü”, *Yeni Türkiye*, S. 59, Temmuz Ağustos 2014, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi yay, Eskişehir 2014, s. 1543-1573.

GÜVEN, İsmail, *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara Naturel yay, Ankara 2010.

HALİS, İsa, *Tanzimat Dönemi Eğitim Sistemi*, Konya 2005.

HAYTA, Sibel, “1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ve Türk Eğitimine Katkıları”, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara 1995.

HESAPÇIOĞLU, Muhsin, “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Eğitim Politikası ve Felsefesi”, *Maltepe Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, S.29, İstanbul 2009, s. 121-138.

İŞİK, İlker, “Bozkır ve Çevresindeki Hristiyanlık Faaliyetleri”, *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s.87-106.

KAPLUHAN, Erol, “1921 Maarif Kongresi’nin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Önemi”, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, S.8, Yalova 2014, s. 123-134.

KAYA, Yakup- Muhammet Çakır, “Konya Örneğinde Harf İnkılabı’nın Uygulanışı ve Millet Mekteplerinin Faaliyetleri (1928-1935)”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, C.5, S.6, Konya 2016, s. 1617-1635.

KAZICI, Ziya, *Osmanlı’da Eğitim Öğretim*, Bilge yay., İstanbul 2014.

KEKLİK, Ebubekir, “II. Meşrutiyet Döneminde Eğitim Tartışmaları: Ziya Gökalp, Milli Terbiye ve Satı Bey [el-Husri]” *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.9, S.1, Çankırı 2018, s. 47-69.

KESER, Fatma, “Konya Vilayeti Gazetesi’ne Göre II. Meşrutiyet Başlarında Konya Sancağı”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2008.

KOÇER, H. Ali, “Türkiye’de Kadın Eğitimi”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 5, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1972, s. 81-124.

KOÇER, H. Ali, *Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*, Millî Eğitim Bakanlığı yay, İstanbul 1991.

KODAMAN, Bayram, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Ötüken yay., İstanbul 1980.

MERCAN, Mehmet, “Bozkır Kazası’nda Eğitim Faaliyetleri (1870-1900) *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s. 347-362.

MUŞMAL, Hüseyin- Müjgân Şahinkaya, “Nüfus ve Temettuat Defterlerine Göre Bozkır Kaza Merkezi’nin Demografik Yapısı, *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s.329-346.

Osmanlı Devleti’nin İlk İstatistik Yıllığı 1897, Haz. Tevfik Güran, Ankara 1997

ÖNSOY, Rifat, “Cumhuriyet’ten Bugüne İlk ve Ortaöğretimimiz ve Bazı Meseleleri”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.6, Ankara 1991, s. 1-23.

ÖNÜR, Hıdır, “Son Dönem Osmanlı Aydınında Eğitim Tartışmaları”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, S. 30, 2014, s. 487-507.

ÖZKAN, Nazmiye, “Bozkır İlçe Merkezi’nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2010.

ÖZTEKE, Fahri, “XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Tarih Eğitimi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2006.

ÖZTÜRK, Cemil, “İdadi”, *DİA*, C. 21, İstanbul 2000, s. 464-466.

ÖZYILMAZ, Ömer, *Osmanlı Medreselerinin Eğitim Programları*, Kültür Bakanlığı yay., Ankara 2002.

SAKAOĞLU, Necdet, *Osmanlı’dan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi yay, İstanbul 2003.

SALMAN, Hacı, “İdadi Mektepleri’nin Tarihsel Gelişimi”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005.

SARIÇELİK, Kerim, *Konya’da Modern Eğitim Kurumları (1869 1919)*, Çizgi yay., Konya, 2010.

SARIÇELİK, Kerim, *Osmanlı Devleti’nde Vilayet Hususi İdareleri ve Bütçeleri*, Konya 2019.

SARIÇELİK, Kerim, “Hüdâvendigâr Vilâyeti’nin 1914 Yılı Hususi Bütçesi”, *SUTAD*, 2018, s. 385-407.

SARIKAYA, Yaşar, *Medreseler ve Modernleşme*, İstanbul 1997.

SARIKÖSE, Barış, “XIX. Yüzyıl Bozkır Ticaretinde Gayr-i Müslim Tüccarlar”, *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s.383-392.

SEMİZ, Yaşar, “Bozkır- Sosyal ve İktisadi Yönden Bozkır (1923-1980)”, *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s. 373-382.

SEZEN, Tahir, Osmanlı Yer Adları, *Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü*, yay 26, Ankara 2017.

SOYDAN, Tarık, “Osmanlı’dan Cumhuriyet Dönemine Türkiye’de Temel Eğitimin Gelişmesi ve Finansman Sorunu”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013, s. 53-71.

ŞAFAKÇI, Hamit, “Tarihi Süreçte Bir Yerleşim Yerinin İsimleri: Konya – Bozkır Örneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.12, 2014, s. 340-347.

TENGER, Süleyman, “Rüştiye Mekteplerinin Tarihi Gelişimi ve Dini Eğitimi ve Öğretimi”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005.

TOKER, Mustafa- Muhsin Uygun, “Bozkır Adında Geçen “Boz” ve “Kır” Adlarının Düünden Bugüne Kullanım Alanları ve Kullanım Özellikleri”, *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s. 575-590.

TOSUN, Bekir, *Tarihte Bozkır ve Çevresi Taşbaşı*, İstanbul 2003.

TÜRK, İbrahim Caner, “Türkiye’de Orta Tahsil” Başlıklı Risaleye Göre Osmanlı İmparatorluğu’ndan Ulus Devlet Türkiye’ye İntikal Eden Ortaöğretim Mirası, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, S. 52, Erzurum 2014, s:351-378.

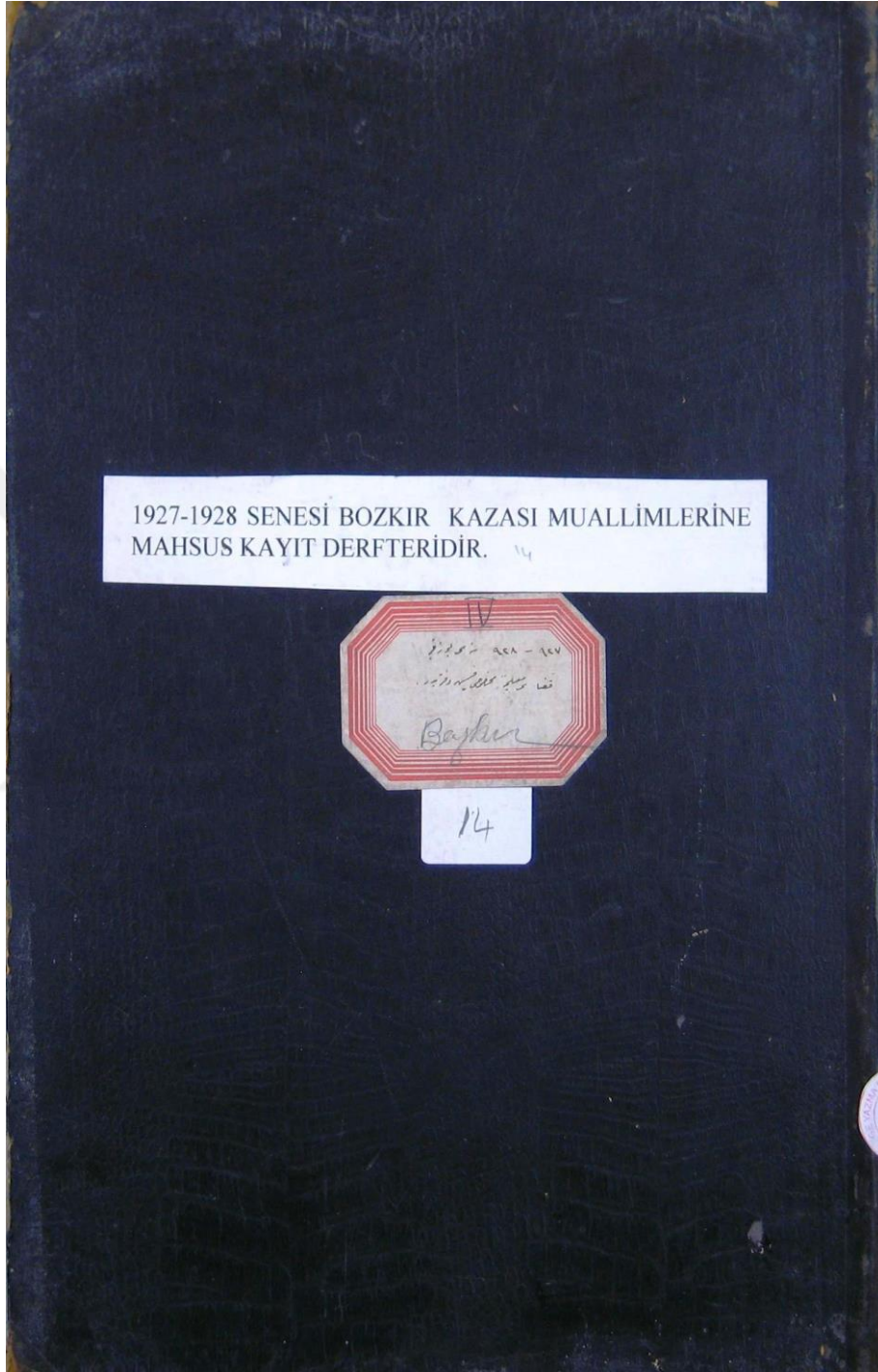
UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin İlimiye Teşkilatı*, TTK, Ankara 1988.

YILDIRIM, Nuran, “Osmanlı Devleti’nde Gıda Kontrolüne Bakış”, *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, S.21, Aralık-Ocak-Şubat 2011-2012, s.68-73.

YILMAZ, Mehmet, “XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Bozkır Kazasında Nüfus Hareketleri”, *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016)*, Konya 2016, s. 1373-1384.

IV. İNTERNET KAYNAKLARI

m.haber7.com. Erişim Tarihi: 11 Eylül 2019.

EKLER**Ek-1: KMA, 1927-28 Senesi Bozkır Kazası Muallimlerine Mahsus Kayıt Defteri.**

Ek-3: KMA, 1927-28 Senesi Bozkır Kazası Muallimlerine Mahsus Kayıt Defteri.

Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi

Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi
Muallimlerine Mahsus Kayıt Defteri

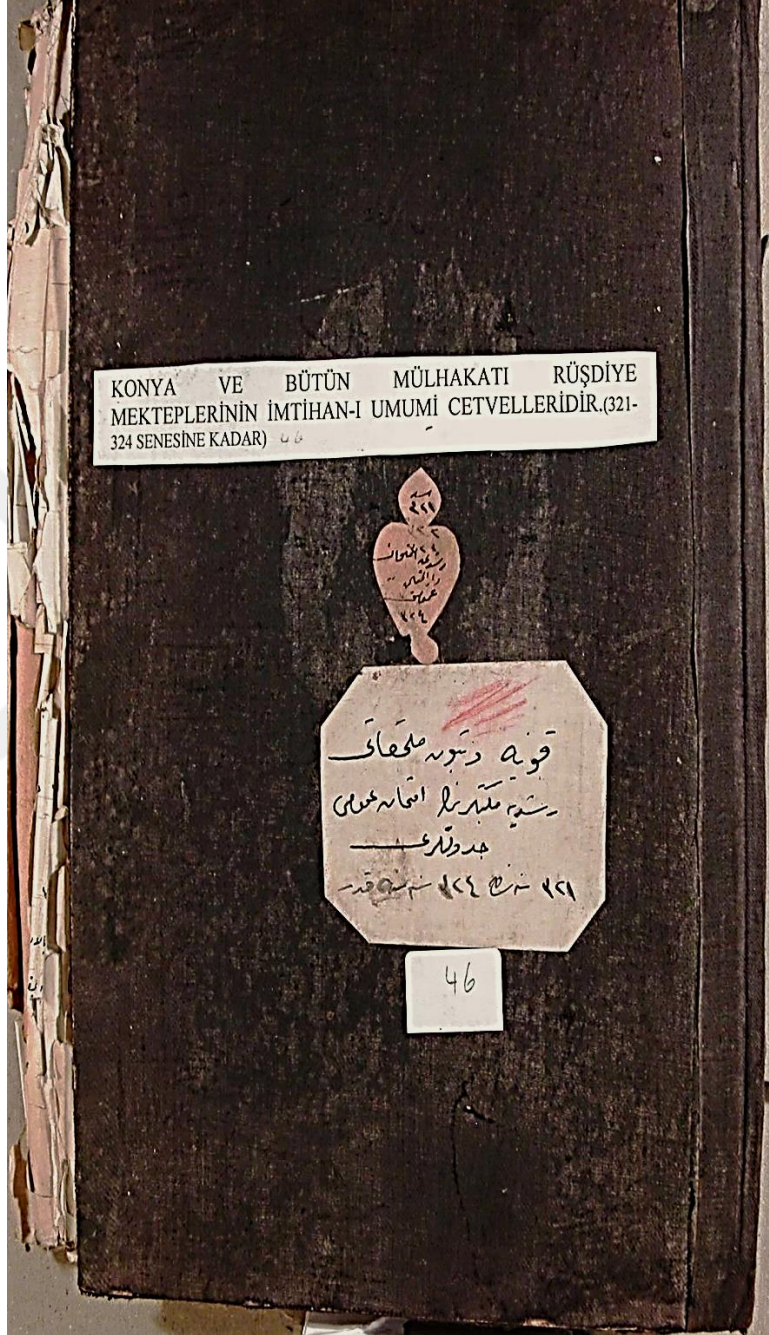
مدرسه		تاریخ	
Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi		1927-28	
<p>مدرسه و طایفه ایضا حضوره ایکن اظہار و قیادت درجہ ای وہاں درجہ اول و ثانیہ و تالیف و تصنیف</p>			
مدرسه		تاریخ	
Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi		1927-28	
<p>مدرسه و طایفه ایضا حضوره ایکن اظہار و قیادت درجہ ای وہاں درجہ اول و ثانیہ و تالیف و تصنیف</p>			

مدرسه		تاریخ	
Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi		1927-28	
<p>مدرسه و طایفه ایضا حضوره ایکن اظہار و قیادت درجہ ای وہاں درجہ اول و ثانیہ و تالیف و تصنیف</p>			

مدرسه		تاریخ	
Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi		1927-28	
<p>مدرسه و طایفه ایضا حضوره ایکن اظہار و قیادت درجہ ای وہاں درجہ اول و ثانیہ و تالیف و تصنیف</p>			

مدرسه		تاریخ	
Bozkır Merkez Muhtelit Mektebi		1927-28	
<p>مدرسه و طایفه ایضا حضوره ایکن اظہار و قیادت درجہ ای وہاں درجہ اول و ثانیہ و تالیف و تصنیف</p>			

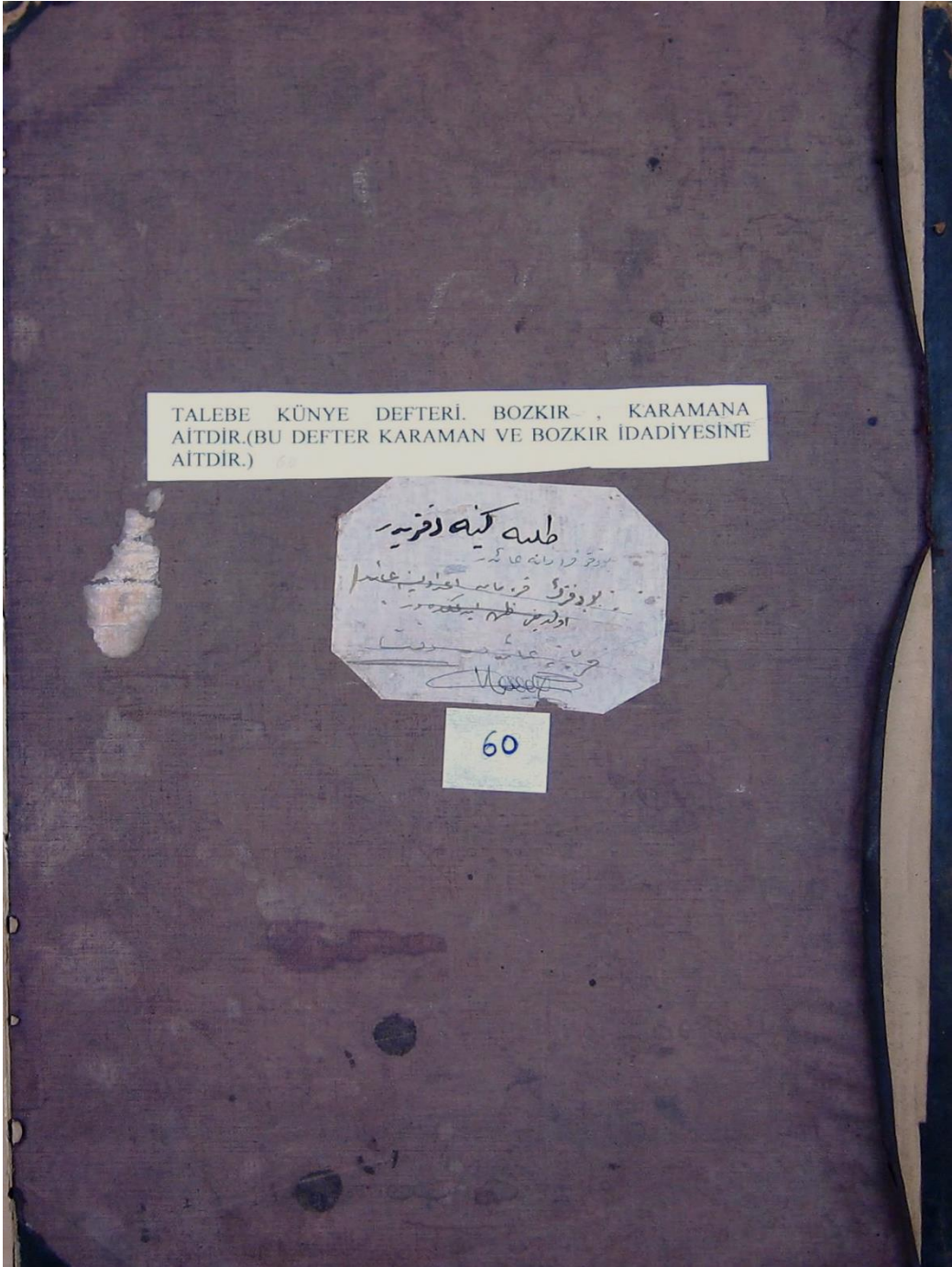
Ek -6: KMA: Konya ve Bütün Mülhakatı Rüşdiye Mekteplerinin İmtihan-ı Umumi Cetvelleri (321-324 Senesine Kadar)

Ek -8: KMA: Konya ve Bütün Mülhakatı Rüşdiye Mekteplerinin İmtihan-ı Umumi Cetvelleri (321-324 Senesine Kadar) Bozkır Kazası Pirlonda Karyesi İbtidai Mektebi (R.1321)-M.1905 DSCN:377

The image shows two pages of a handwritten examination register. The right page is the main register, titled 'اسم شاگردان' (Names of Students) and 'درجہ صحت' (Health Grade). It lists 48 students with their names and scores in various subjects. The left page is a continuation of the register, also titled 'اسم شاگردان' and 'درجہ صحت'. The register is written in Urdu and includes columns for student names, health grades, and scores in different subjects. The right page has a header with the year '۱۳۲۴' (1905) and the location 'Bozkır Kazası Pirlonda Karyesi İbtidai Mektebi'. The left page has a header with the year '۱۳۲۴' and the location 'Bozkır Kazası Pirlonda Karyesi İbtidai Mektebi'. The register is written in Urdu and includes columns for student names, health grades, and scores in different subjects.

Pirlonda karyesi günümüzde Taşkent'e bağlıdır. Ancak 1905 yılında Bozkır kazasına bağlı olduğu bilinmektedir.

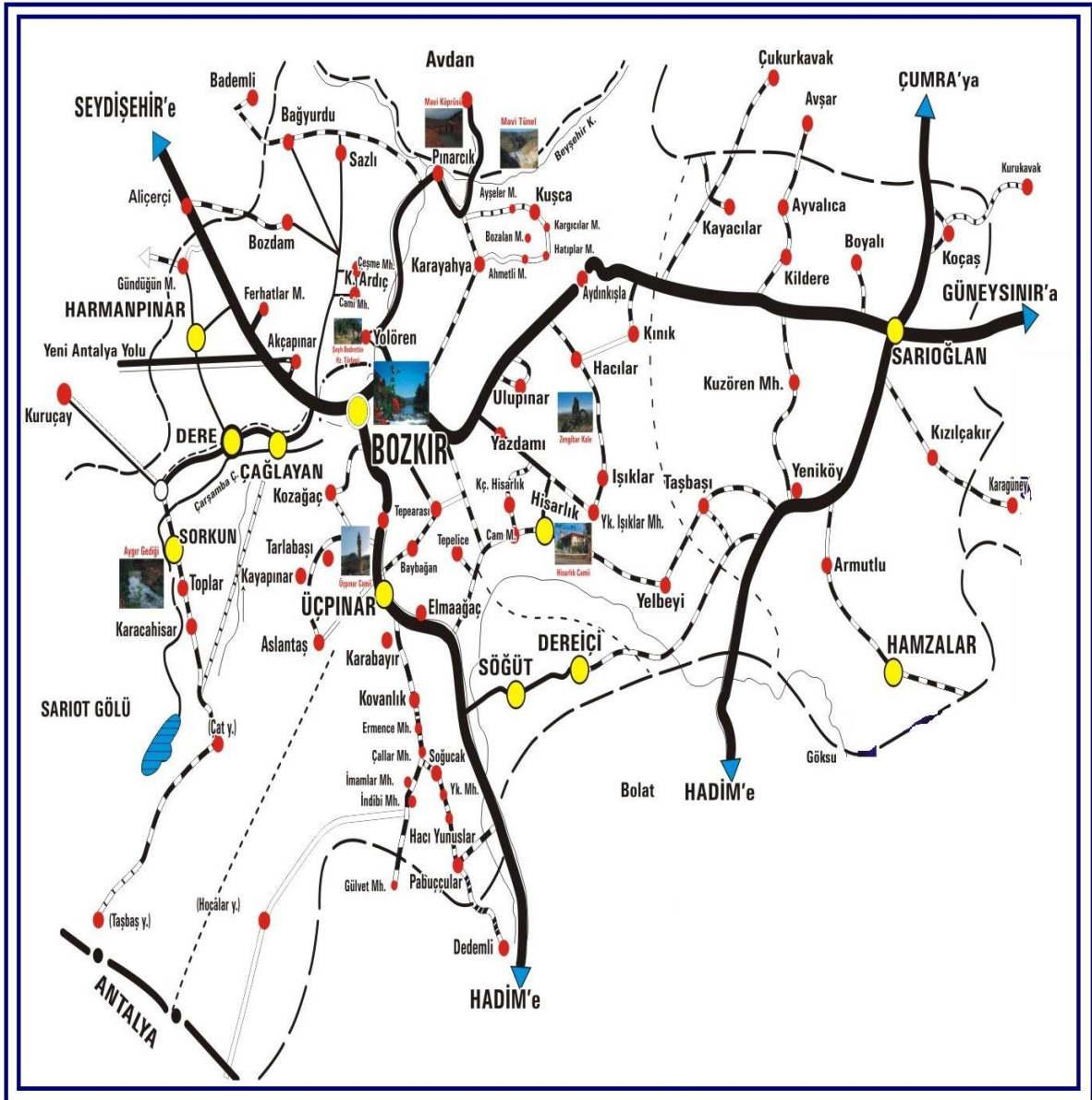
Ek -9: KMA: Talebe Künye Defteri Bozkır Karaman' a Aittir.

FOTOĞRAFLAR

1: Sultan Abdülmecid tarafından verilen Bozkır Sancağı

2: Bozkır Kazasının Haritası

3: Bozkır Taşbaşı İlköğretim Okulu

Günümüzde Bozkır Taşbaşı Köyü İlköğretim Okulu binası halen ayaktadır. Ancak eğitime kapalıdır. Fotoğraf kendi kadrajımdandır. 11 Temmuz 2019 tarihinde çekilmiştir.

4: Bozkır Taşbaşı İlköğretim Okulu Öğrencileri, Öğretmen Ahmet Altay.

1950 yılına aittir. Fotoğraf Atilla Altay'ın arşivinden alınmıştır. Öğretmen Ahmet Altay ve eğitimci Hüseyin Altay (Fikirsiz Hüseyin)'tir.

5: Bozkır Merkez Cumhuriyet Ortaokulu

Fotoğraf kendi kadrajımdan çekilmiştir. 12 Eylül 2019.

6: Bozkır İmam Hatip Ortaokulu

Fotoğraf kendi kadrajımdan çekilmiştir. 12 Eylül 2019.